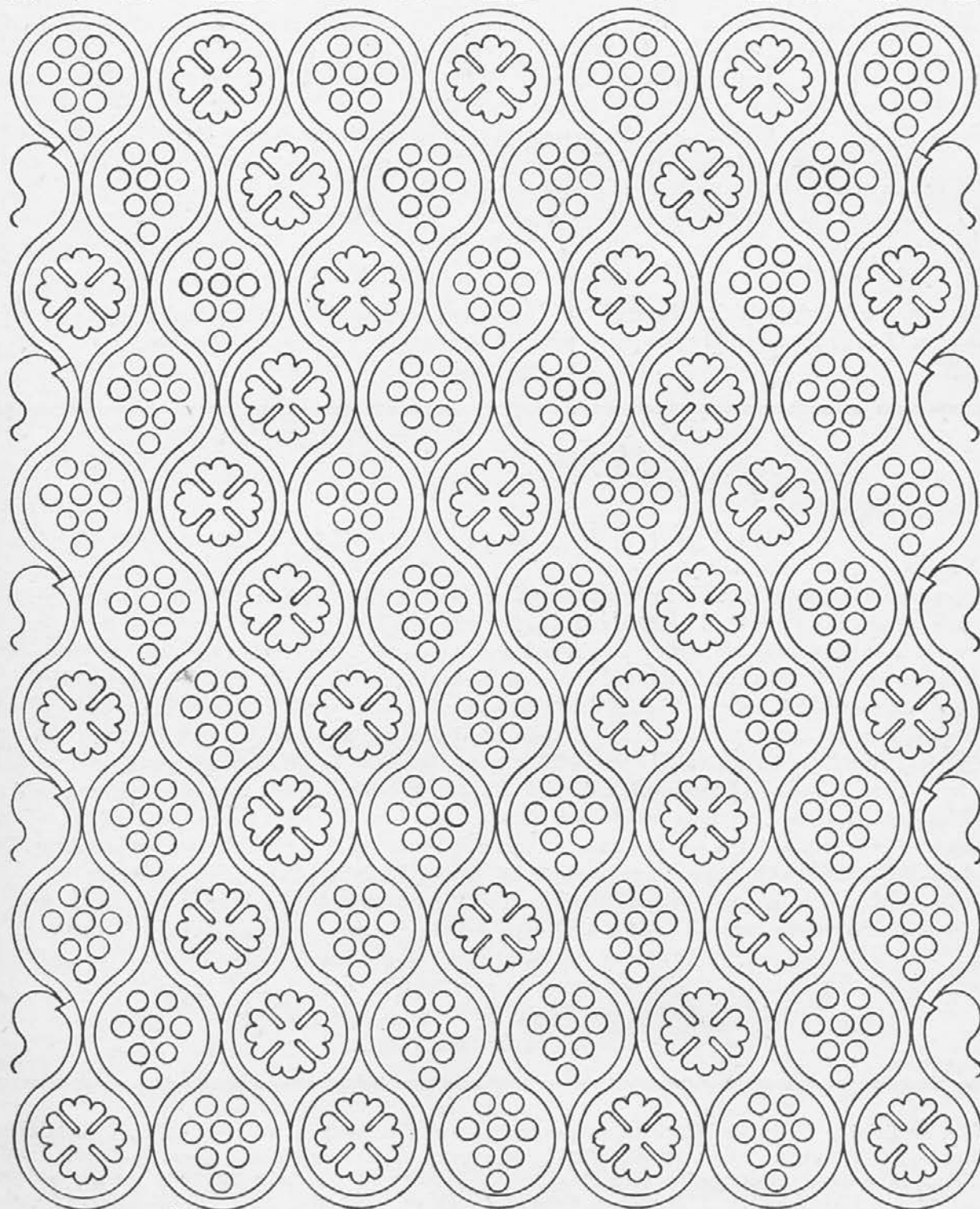

M · L · A · D · I · K · A

DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI
MAREC ◦ 1938 ◦ LETO XIX

V S E B I N A M A R Č N E Š T E V I L K E

LEPA POLJANA Zbegano gnezdo (Cveta Stojanova) // Križev pot (Joža Vovk) // Katra se vrača (Venceslav Winkler) // V nove zarje (Ivan Zorec) // Zvonovi sv. Jožefa (Jože Likovič) // Na sveti gori Atosu (Anton Sovrè) // Koluti (Janez Jalen) ★ PESMI Na poti ljubezni (Vinko Žitnik) // Vojaki: Izčisti me! (Janko Samec) // Večerna pot; Kmetova molitev; Pomlad (Jože Dular) ★ PISANO POLJE Začarani krog (Anton Moder) // Sinji šport (Bojan Devetak) // Leeuwenhoek, prvi lovec mikrobov (Paul de Kruif - Marija Tratnikova) // Nove knjige // Naše slike ★ DOM IN DRUŽINA Prvi zobček in drugo (Joža Likovič) Pralnica v mestu in na kmetih (Štefanija Humek) // Pletena jopica in pleteno krilo (Eliza Skalický) Pridiga o novem nauku (Krista Hafner) // Kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Spodbijanje // Uganke in mreže ★ SLIKE Wladislaw Skoczylas: Krompir kopljejo; Stari gorjanec // Pawel Steller: Starica iz Šlezije // Edmund Bartolomiejczyk: Na polje // Petr Dillinger: Za kolodvorskim skladiščem // Ján Rambahousek: Družina pouličnih pevcev // Bogna Krasnodebska-Gardowska: Srne v gozdu // Vladimir Silovský: Skakanje // K članku Na sveti gori Atosu: Grški samostan Vatoped; Notranje dvorišče vatopedskega samostana; Bolgarski samostan Zograf // Fotografije (Fr. Krašovec): Pri delu: Na sirarskem trgu v Ljubljani Skice za Začarani krog in Sinji šport

KROJNA PRILOGA Pripombe k ročnemu delu. Nekaj modnih novosti v sliki. Članki: Pravo in nepravo pomanjkanje; O našem veselju; O zgibovanju papirja; Skakanje čez vrvco; Ultravioletni žarki in šipe na oknih; Nasveti

D O B I L I S M O V O C E N O

Cerkvenih očetov izbrana dela: Izbrani spisi svetega Cecilija Cipriana; I. del: Pisma, Knjižica »O padlih«. Poslovenil dr. Franc Ks. L u k m a n. Natisnila in založila Mohorjeva tiskarna v Celju 1958. ★ Živa plamenica. Napisala Mara H u s o v a. Mohorjeva knjižnica 99. Natisnila Mohorjeva tiskarna. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1958. ★ Knjige iz založbe Jugoslovanske knjigarne v Ljubljani: Rožni venee. Roman. Spisal Florence L. B a r c l a y. Priredil in poslovenil Blaž Poznič. Ljudska knjižnica 65. ★ Frana Erjavca Zbrano delo. Tretji zvezek. Uredil Anton S l o d n j a k. ★ Sara Alelia. Spisal Hildur D i x e l i u s. Prevedel France Vodnik. Leposlovna knjižnica 27. Vse te tiskala Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani 1957. ★ Brabantski rod. Spisal Anton C o o l e n. Prevedla Dora Vodnik. Leposlovna knjižnica 26. Tiskala Tiskarna sv. Cirila v Mariboru 1957. ★ Salezijanske knjižice: Nadškof Jeglič, Pot k Bogu, Sv. zakramenti. ★ Spev tihe doline. Pesmi. Marija B r e n č i č. Samozaložba. Podlipa pri Vrhniki 1957. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. ★ Godišnjak hrvatske katoliške akcije 1958. Uredil Luka Perinič. Tiskarna Narodne prosvete, Zagreb.

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrtletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2:40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150. NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Poljanska c. 28, telefon 51-68 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

ZBEGANO GNEZDO

Cveta Stojanova

6.

Mesto je še spalo, ko sta šla Agata in Matej proti kolodvoru. Prvič je Agata prepustila otroka drugim v varstvo, zato se ni mogla veseliti in ji je bilo pust. In kakor je bilo v njej sami, tako so se ji zdele puste ulice in hiše. Z Matejem nista nič govorila. Kolodvor, ki ne pozna počitka, je sprejemal in oddajal vlake; ljudje so vstopali in izstopali, bolj mrtvo kakor podnevi, ko vse živi in oddaja vsaka stvar svoj glas dnevu. Vstopila sta brez besed in vlak se je premaknil. Agata si je prižgala cigareto, Matej se je zagledal v časopis. Agata je zaprla oči in je bila doma pri otrocih. Ko je bila ura sedem, ju je videla vstajati; potem ju je videla pri igranju z Maro in šla za njima na sprehod. Tedaj se je vlak ustavil in Matej je spregovoril prve besede: »Agata, Trst! Ali izstopiva?« Agati, ki se ji je mudilo naprej, da čimprej doživi tisti vlak, ki bo drčal nazaj, je rekla: »Rajši pri vrnitvi, ali ne?«

»Mislil sem, da ti bo v posebno veselje, da pozdraviš svoje znance po toliko letih in jim pokažeš svojega moža ter poveš, da ti je dal ta tvoj mož dva krepka, zdrava fanta.«

»Torej bi se rad pokazal, da si ti tisti srečni, ki me je dobil?«

»Pokazal bi rad, kako dobro si izbrala.«

»Kako dobro si izbral,« sta si nagajala. Pa Agati se ni ljubilo in Matej je utihnil. Gledala sta skozi okno, Matej prihajajočo pokrajino, Agata odhajajočo. Čeprav je bil dan brez vsakega oblaka, čist, sončen, je bila pokrajina mrka in nevesela. Gledala sta ravnino brez hiš in brez življenja. Njive so bile mokre, mršave in so zapuščene bežale mimo. Močvirnato vzdušje se je prelivalo preko moče v jarke, kjer so se družile majhne in krivenčaste murve in vrbe in oljke. Tako boren je bil ta svet! Pokazali so se v ozadju griči in namesto naših gradov in cerkvic so stale tam pinijske, po dve, po tri, po cel šop in spet ni bilo nobene. Jasen dan in tisto oprano modro nebo jih je še bolj temnilo, silile so z vejami druga v drugo, se nagibale druga k drugi ali se zbirale v družbo. Agata se je spomnila slavcev, ki gnezdiijo ondi in pojó s tistim zaglim, ponavljajočim se spevom, ki vabi, kliče, ljubi, dokler v ljubezni ne zamre. Agata se je

presedla, stisnila in naslonila k Mateju. Prijetno ga je spreletelo. Spokojno sta se smehljala, on skozi okno, ona pa je mižala. On ni nič mislil, ona ni nič mislila. Bila sta srečna.

Svet se je dvignil in na pobočjih so rdeli šopi cvetja. »Čudovito,« se je izvilo iz Mateja. Agata je pogledala in odprla okno. Šivankasta burja je zabrila vanjo, brila je po rožastih cvetovih mandeljnovih dreves, jim cvetove odpirala, da so gledali sonce in čakali. Bale pa so se burje hiše, ki so bile kakor trdnjave, sestavljene iz hiše vrh hiše in hiše poleg hiše, s položnimi strehami, s kamni obloženimi. Gledal si te strehe in kamne, pozabil na hiše, sledil burji, ki je žvižgala in tulila v prečudnih glasovih, valila kamne s strehe in strehe odnašala za igračo s seboj.

V Mestre sta izstopila. Zajel ju je val zvonečih, šumečih, hropečih glasov kolodvora, klici ljudi, njih hitenje, postajanje in govorjenje; vmes so bili klici postreščkov, železniških uslužbencev s prtljažnimi vozovi. Lokomotive so se gosposko sprehajale med špalirjem občinstva. Prav tako so po preobloženem kolodvoru pridrsle druge lokomotive s svojimi vozovi, spet druge so drčale s kolodvora. Tu ni bilo časa misliti; križanje hitečega vršenja ni čakalo, ni izpraševalo, pa tudi ni zahtevalo, ne klicalo, tu se je le dogajalo brez prestantka, dan in noč, noč in dan.

*

Drugi dan sta Agata in Matej prispela v Firenze, ki ju je zajela v svojo umetnost. Firenze — diši kakor vrtnica, Firenze — ne pozabiš je nikoli! Pitti in Uffizi in katedrala, mlajša sestra rimskega sv. Petra, in tista črna reka Arno te sladko utrudijo in ti upijanijo duha, da se ti zazdi, kakor da si sam ena florentinskih umetnin, kipov ali slika njenih gobelinov.

Ko sta pa stopila Matej in Agata v mogočni Rim, kjer stoji lepota antične umetnosti kar na trgih in cestah, sta posedala po kavarnah in gledala. Matejev pogled že ni sprejemal več, gledal je mestni promet in Agato, ki je to mesto srkala vase. Videl je, da ni njegova — ni dosegel, česar je iskal v Agati tu v Italiji, temveč prav nasprotno: vdala se je drugi lepoti, ta mu jo je vzela iz njegovega objema v svoj objem.

In ko je Agata hotela vsrkavati vase še in še, ji je Matej sledil le s pritajeno nejevoljo. Pustil

je Agato kar brez besed sredi trga sv. Petra in se napatil — pit. Po nekaj korakih se je obrnil, gledal Agato in jo čakal. Videl je, da se Agata smeje, da se smejejo celó tiste njene orientalske oči, ki dajejo njenemu obrazu nevsakdanji izraz, ki te spravi v zadrego. V ta obraz se je Matej zapičil, kakor da ga vidi prvič. »Nikoli ni bila moja in nikoli ne bo,« se je Matej zavedal. Zapihala je sapa in Agati razgibala obleko. Prijela je klobuček, se obrnila s hrbtom sapi v obran in stopila proti Mateju. Tisti hip je Matej začutil, da ga je prevzela v razgibu njenih kril njena ženskost. Premagan je napravil še korak proti njej, prav takrat kakor ona k njemu, pa se je naglo obrnil: »da ji ubijem njeno gospostvoželjnost,« in odšel svojo pot. Agata je obstala. Še je gledala za njim, gledala človeka, ki jo kliče, vabi, hoče, da bo ljubljen, ne da bi ljubil. Stala je sredi trga sv. Petra, ki je bil v svoji prostranosti kakor prazen, in sama sebi se je zdela kakor kamenček sredi te obsežnosti. Zajela jo je veličina prostora, čutila je moč Rima. Krog nje so se zgrinjale množice, brneli avtomobili, ropotale kočije, pred njo je stala mogočna cerkev sv. Petra z balustradami.

Agata ni čutila, da jo Matej gleda ob svojem vinu iz daljave že več kakor uro. Matej pa je pil in užival ob misli, da je Agata zapuščena, sama, borna in majhna, kakor se mu je razodevala iz daljave, ko jo je videl le kakor piko sredi drugih ljudi — pik, ki so se premikale. Ko se je Matej vrnil, sta se pozdravila, zadovoljna nad doživeto veličino.

Vstopila sta v prvi avtobus, ki je peljal proti katakombam. Potniki so ogledovali drug drugega in prisluhnili drug drugega govoric. Matej je dejal: »Dva Nemca, vsi drugi Angleži.« Agata jih je pogledala. Pogledi so ji bili vrnjeni, avtobus je odpeljal. Agata je gledala in molčala. Matej ni vedel, ali Agata gleda družbo ali mesto. Družba se je čudila obeliskom, spomenikom, vodometom, cerkvam, Koloseju. Ko so prišli na Apijsko cesto do cerkvice, kjer je Kristus ustavil odhajajočega svetega Petra, je dejal Matej Agati: »Kam greš?« Odgovorila mu je: »Peter se je vrnil.« »Tudi jaz sem se vrnil,« ji je dejal ljubeznivo. Nasmejala se je in ga toplo pogledala. Šli so v katakombe.

Ko so čakali na avtobus za vrnitev, so izrabili mladi Angleži čas na cesti s tem, da so brusili škarjice. Matej in Agata ter drugi so igrice s smehom sledili. Ta igra jih je družno zblížala. In ko so vstopali v avtobus, je gospod ogovoril Mateja, na kar se je Matej nasmehnil in dejal: »Ne razumem.« Pristopil je Nmec in tolmačil: »Gospod si vas dovoli vprašati, ali ste iz Španije.« »Ne, nisem

iz Španije,« se je nasmejala Matej. Nmec je sedel zraven angleškega gospoda in dejal: »Gospod, ki ste ga ogovorili, pravi, da ni iz Španije.« Anglež in Matej sta se priklonila in se nasmehnila. Anglež je pričel iznova: »Pa je dama, ki potuje z gospodom, iz Španije?«

Nmec je tolmačil. Matej je odgovoril trdo: »Dama ni iz Španije.«

Anglež ni utihnil, obrnil se je k Nemcu in dejal: »Dama, ki potuje z gospodom, ima antičen obraz.« Družba se je obrnila k Mateju in Agati, pogledi so obstali na njima. Matej jo je pogledal, ali morda na njej nekaj ni v redu, kar bi vzbujalo pozornost. Anglež še ni utihnil: »Ta obraz ni iz današnjih dni, spominja na preteklost, na čase, ki nam o njih govori zgodovina v muzejih.«

Matej je pogledal Angleža iz oči v oči in vprašal francosko: »Gospod, če želite vedeti kaj o Španiji, vam morda lahko malo pojasnim: potoval sem že ondi.« Anglež se je razveselil možnosti razgovora v francoščini in je rekel: »Hvala za uslužnost in oprostite, da me zanimate in da me zanima dama, ki potuje z vami. Obraz dame me je spomnil Seville, tistega posebnega sončnega odseva, ki ga najdete na obrazih ondi. Ko ste mi povedali, da se motim, sem postavil obraz dame, ki potuje z vami, v muzeje antičnih dob, da bi našel ondi njen dom.«

Agata se je zasmejala odkrito, preprosto in veselo in s tem premotila razgovor ter rekla: »Matej, povej gospodu, da ni slikar.«

»Nisem,« je dejal v zadregi Anglež, »zgodovinar sem.«

»Slab zgodovinar,« je dostavila Agata, ki ga je razumela, ni pa znala toliko francoščine, da bi govorila. »Reci mu, Matej, da nočem priznanja, da sem za muzej.«

Mateju je bil Agatin odgovor všeč, zabaval ga je. Ponovil ga je z dostavkom: »moja žena pravi,« pri čemer je Anglež vstal in se Agati priklonil. Ko je Matej izgovarjal zadnje Agatine besede, je govoril počasi s poudarkom in se smejal. Zasmejala se je vsa družba, kateri se je zdel pogovor toliko zanimiv, da mu je sledila. Angleža to ni spravilo v zadrego. Razumel je odgovor in Agato ogovoril: »Ali mi dovolite, da se zmotim še četrtič?« Agata je prikimala.

»Potem naj se vrnem k svoji prvi misli: spominjate me na Zuloaga*.« Iz Mateja je ušlo: »Dotaknili ste se njenega ljubljenca.«

»Potem ni bila moja zmota tako popolna, kakor ste trdili,« je govoril Anglež in dokazoval Agati: »Če čutite ljubezen do Zuloaga, vas veže

* Moderni španski slikar, ki slika v temnih, težkih barvah ljudi iz Kastilije. — Op. ur.

Wladislaw Skoczylas: Krompir kopljejo.

do njega, do Španije neka notranja vez, ki veže sorodne duše; to špansko dušo je videti v vašem obrazu. Še eno vprašanje: Ali ste slikarica?«

»Pravi Anglež!« mu je odvrnila Agata.

»Zakaj?« je vprašal Anglež.

»Ker hočete dokazati svojo zmoto kot resnico, ker hočete uveljaviti sebe preko znanstvenosti, s katero se ukvarjate, ker hočete, da sem Španka, če ne po rodu, vsaj po duši, da dokažete s tem, da ste Anglež. Vi se ne morete udejstvovati iz čistega znanstvenega hotenja, ker ste predvsem Anglež, ki gleda vse s svojo angleško dušo, iz katere zajema vso znanost, ki ne sme biti enostranska, temveč vsestranska. Morda poznate Laotseja?«

»Dama me hoče zavesti v filozofijo?«

»Moja žena vas hoče usmeriti,« se je smejal Matej zgodovinarju. »Prav tako, kakor gleda moja žena Zuloaga, gleda Španijo. Ljubi njeno luč, ljubi njeno gracijo, občuduje gibko elegantnost njene bikoborbe, a te same ne ljubi, ker se končuje s krvjo. Ljubi lepoto Španije prav tako kakor ljubi lepoto Anglije in Laotseja. Ljubi lepoto brez

domovine, ljubi jo kot realnost, ki je večna in ima izvor v večnosti, to je v Bogu in je po njem tudi v njeni duši, ki jo imate vi za špansko. Prav pa je imela moja žena, ko ste se trudili najti domovino njenega obraza, ko vas je vprašala po Laotseju.«

Hipno se je posvetilo Angležu, ko se je srečal s pogledom Agate pri zadnjih besedah. Prekinil je Mateja z vzklikom: »Ah, zdaj vem!«

Matej se je zasmel in se obrnil k Agati: »Pri prvi postaji izstopiva.« Pokazal ji je z roko na pršči vodomet, da se je okrenila in sta gledala oba v drugo smer od Angleža. Avtobus se je ustavil ob egiptovskem obelisku pred Pantheonom s kraljevo grobnico.

Matej in Agata sta vstala. Tudi Anglež je vstal. Ko se je priklonil, se oprostil in zahvalil za pogovor, mu je Matej segel v roko. Anglež se je zdaj obrnil k Agati, ki je stala za Matejem, in ji dejal: »Dovolite, da se vidimo jutri v galeriji moderne ob Zuloagu?« Agata se je nasmehnila in pokazala na Mateja, ki naj odloči. Matej je to prezrl in Agata je šla za njim.

Ko sta bila prešla cesto in zavila v drugo, je Matej postal in prijel Agato trdo za zapestje. Pogledala ga je in sta se gledala. Agata je videla njegov temni izraz, ki ga je poznala, kadar je ljubil in sovražil obenem; Matej je videl na njej smehljaj ugodja. To spoznanje je bilo Mateju zadosi, da je v njem vstalo maščevanje, ki bi pri priči strlo ves mogočni Rim. Spustil je Agato, stopil trdo in zabijal svoj korak naglo v tlak. Planil je v hotelsko poslopje in Agata, ki je šla za njim, ga je našla v sobi, ko je zvonil in naročal večerjo v sobo. Ni je pogledal. Stopil je k oknu in trdovratno vztrajal, dokler ni bila večerja na mizi. Nato je odšel in Agata je slišala, kako se je škropil v kopalnici z vodo, potem pa planil v posteljo in se pokrili čez glavo.

Agata je sedla in začela jesti. Poklicala ga je, ali naj mu postreže z večerjo na postelji. Odgovora ni dobila. Jedla je in, ko je končala, postavila vino in mrzlo jed na prtiček h kraju mize in pozvonila, da drugo odnesejo. Vzela je v roko Baedekerja in brala, vedela pa ni, kaj. Videla je pred seboj Mateja z užaljenim obrazom, videla ga je v njegovih kretnjah, ko se mu je telo borilo z notranjo viхро. Stresla se je in stopila, da se ogrne. Pa jo je ustavil Matejev glas: »Kaj zate dan še ni končan?« Zagledala ga je, kako je ležal s prekrižanimi rokami pod glavo in jo zapovedujoče gledal z na pol odprtimi očmi. Vzela je ruto, ugasnila luč, se zavila, prižgala cigareto, nato pa neslišno sedla. V sobi ni bilo slišati niti dihanja; soba je poslušala le življenje ceste.

Drugo jutro sta ob reki Tiberi, vodeč se za roko, ogledovala Angelski grad. Nihče bi ne dvomil, da sta ta dva človeka enaka po srcu in duši. Še skladnost njunih teles je pričala o tem. Če bi ju natančno gledal, bi še poprej presodil, da sta brat in sestra in ne mož in žena.

Ko sta prešla vse galerije Vatikana in vso cerkev sv. Petra do stropa, sta bila ubita od utrujenosti na duši in na telesu. Samo en kip, samo ena slika, samo en gobelin, le en mozaik bi zadoščal, da nasiti dušo, lačno umetnosti. Če pa prehodiš vso tisto vrsto dvoran, katerih ena je bogatejša od druge in te vodi iz bogastva v bogastvo, in to uro za uro, iz veka v vek prav do zadnjega časa, izgubiš potrebno razi sodnost in skoraj tudi zavest.

Tako sta Matej in Agata stopila iz voza v hotel k obedu. Tam ju je čakala brzovjavka iz domovine od domačih. Agata jo je vzela iz Matejevih rok, Matej pa jo je vzela iz njenih, pretrgal in razgrnil. Oba sta brala: »Vsi zdravi.« Brzovjavka

je bila odgovor na Matejevo brzovjavko. Še sta ponavljala, še in še je dejal Matej: »Zdravi«, še je dejala Agata: »Zdravi«. Domotožje se je zbudilo v obeh; klic otrok je potrkal na njuni srca.

»Kdaj se odpeljeva?« je vprašala Agata.

»Saj res, kdaj se odpeljeva?« se je z vzdihom zdramil Matej.

»Ali odpotujeva s polnočnim?«

»Opolnoči ne odpelje noben vlak v Neapelj,« je pojasnil.

»Pa ne v Neapelj,« se je prestrašila ona, »domov, Matej!«

»Domov?« se je nasmehnil Matej. »Nekaj spominov bo treba kupiti — prav iz Rima, za otroka in Maro in Nežko in, če si že tukaj, obišeš še vendar Zuloaga v galeriji modernih! Ali ne, Agata?« Gledal jo je, da je zardela in šla z roko preko obraza.

»In kdaj bi se odpeljala?« ga je spet pogledala.

»Danes opolnoči ali jutri opolnoči. To odloči ti, Agata!«

»Potem nakupiva in se odpeljeva — danes,« se je zatajila in odločila.

»Potem se odpeljeva jutri.«

»Kaj se nisem zadosi zatajila?«

»Pred možem — premalo.«

»Pa odpotujva — kljub temu.«

Nista odpotovala ta dan. Drugi večer sta še sedela v kavarni pod stebrišči in gledala v noči obrise Dioklecijanovih kopališč. Nista čutila, da se poslavljata od Rima; bila sta mirna, kakor da pojde ves Rim z njima.

In sta se dogovorila tako, da sta izstopila še v Benetkah, ki jima niso bile nove, pač pa prijetne.

»Ali se ti ne zdi, Matej, da Benetke prišumé in pridiše naproti?« je spregovorila Agata, ko je stopila na beneška tla.

»Za žensko,« se je nasmehnil on.

»In za moškega?«

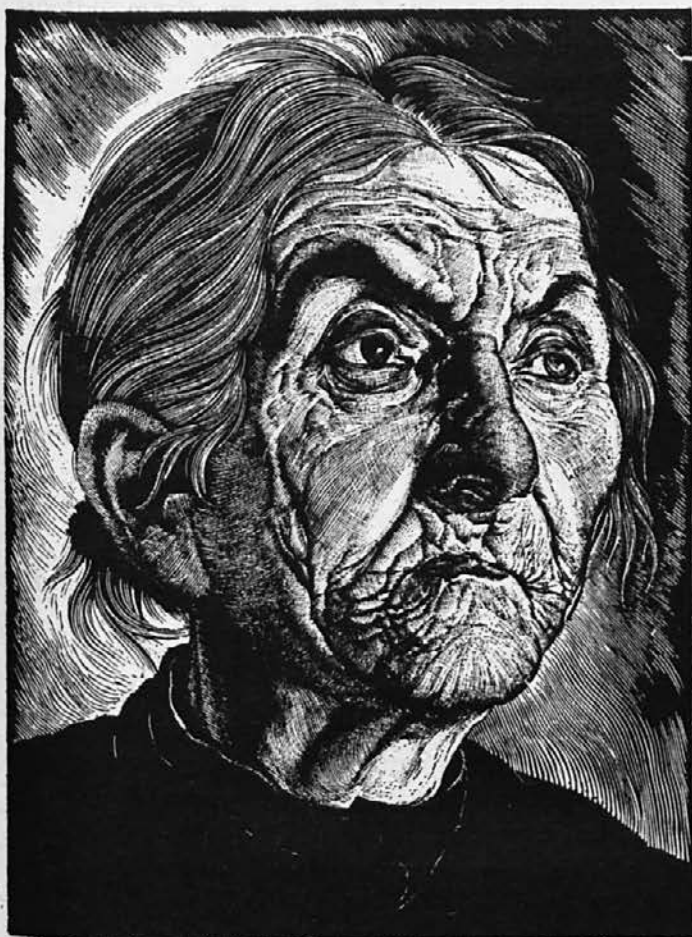
»Naj ti odgovorim s tem, da ti kupim rož, ki jih gledaš.«

»Torej to so Benetke zate!« je Agata objela z obema rokama šop vrtnic. Vesela je bila.

»Benetke, ti in rože, vse mi je drago,« je postal Matej razigran.

Prišla sta do morja. Ustavil se je parnik. Ljudje so izstopali in vstopali — Matej je prijel Agato za roko in sta vstopila. Parnik je vozil na Lido.

Po večerni promenadi na Markovem trgu, ob godbi, ki je pritrkovala srcu in koraku, sta zapustila Benetke. Vlak se je premaknil in zapuhal proti domu.

Pawel Steller: Starka iz Šlezije.

Ko sta zagledala domačo zemljo, se jima je hkrati izvil globok vzdih. Sveže in zdrave zelene trate, ki so bežale mimo, druga svetlejša od druge in vmes temnejše s cvetočimi sadnimi drevesi, so obroblyale njive, razorane v globoke brazde težke zemlje, ki je puhtela in kipela in pričakovala setve. Griči so obkrožali svetove, gozdovi smrek in borovcev so stali kakor fantje — stražarji, ki jih vihar lahko prelomi, nikakor pa ne upogne.

Življenje zemlje je žarelo vanju s tisto življenjsko silo, ki spomladi ljubi, poleti zori, jeseni rodi in pozimi počiva. Priklicalo ju je v resničen svet... Začutila sta toploto lastne krvi in njen ukaz: delati, ljubiti in roditi!

7.

Ko je Agata, obložena z zavitki, tekla doma po stopnicah in burno pozvonila, sta se dvignili v posteljicah dve telesci in prisluhnili. V istem hipu, ko je planila Agata v sobo, sta planila otroka iz postelj in zakričala: »Mama, mama!« Planila sta k njej in, ko se je sklonila k njima, jo podrla na tla. Ko je vstopil Matej, je videl pred seboj skupino, ki se je objemala in stiskala. Vsi trije

so obstali razmršeni in razgreti in Pavel je dejal, ko je pogledal očeta: »Zdaj vaju pa imamo!« »Mamo in ateja,« je modro dostavil Bernardek in, ko je med vrati zagledal Maro, dodal: »Vidiš, mama, ata!«

Ta dan se je sredi daril in pripovedovanja oblačenje otrok zavleklo od ene ure na tri. Vsaka nogavica, vsak gumb, vsak čevelj je povzročil toliko čudovitih neprilik in zapletljajev, da je Pavel vzkliknil: »Saj si mi zapela že sto gumbov in oblekla sto nogavic,« in je Bernardek nagajivo izmuznil nogo iz nogavice: »Pusti, jaz sem že obut!«

Ne dolgo potem, ko je Matej odšel v kavarno, da pogleda časopise, jih je iznenadila v tem neredu njegova sestra Mina. Agata in Mina sta bili istih let, le Agata je bila bolj sveža, Mina pa zagonetnejša, Agata je bila preprosto gosposka, Mina pa svetska. Tako sta živeli prva dómu, druga svetu, ta skrito, druga v družbi, po svetu in veliko ljubljena. Agata se je je resnično razveselila, pa prav tako resnično jo je vedno navdajal strah pred njo.

»Srečala sem Mateja in mi je povedal, da si še vsa v Italiji,« je dejala Mina, sedla in pogledala po sobi, po otrocih in Mari in se nasmehnila vsakemu posebej, ko je govorila.

»In ti, kdaj si prišla? Zdiš se, kakor da si vedno mlajša. In tvoja Olga? Matej je pravil, da ima že bogatega in učenega ženina,« je izpraševala Agata, ki ji je sedla nasproti.

»Olga je velika, že večja od mene. Ona je moj bog. Če pogledam njen obraz: lepota; če gledam njeno postavo, kretnje, hojo: pesem. Vsi jo občudujejo in moj mož, čeprav ni njen oče, jo varuje in ljubi kot svoje oko.«

»In kje živi zdaj oče Olge? Ali vé, da je tako lepa?« jo je gledala Agata, ki ji je bilo tesno ob tej glasni sreči.

»Nanj se Olga niti ne spomni, tako dober je z nama moj sedanji mož. In Matej, kako je z Matejem? Pravil je, da bo zidal?«

»Saj res, Agata,« je posegla vmes Mara, »Dušan je bil tu, ko vaju ni bilo, in sva govorila o tem; načrte je izdelal in se bosta morala odločiti.«

»In kaj pravi mati?« se je obrnila Agata vzhodčena od Mare spet k Mini.

»Materi ni prav, da ni kupil tam, kjer je bil naš dom.«

»Iskala sva, pa nihče ne proda.«

»Mati pravi, da se je pre naglil; naj bi še počakal,« je ugotavljala Mina s prikrito nejevoljo, da se ni zgodilo, kakor je želela mati.

Edmund Bartolomiejczyk: Na polje.

»In kaj pravi Dušan?« je Agata previdno zaokrenila.

»Dušan je zavzet za zidanje, pa naj bo Matejevo ali kogar že,« je omalovaževala dalje Mina. Takrat se je zbudila v Mari ženska, ki plača milo za drago:

»Dušan je pravil tudi o tvojem Bojanu, Mina; misli, da bi ga vzel v uk, ker tvoja mati pravi, da za šolo ne bo.« Zadelala je v sredo Minine prešernosti.

»Na Bojana ne mislim nič več, on mi je tuj, kakor da ni moj sin. Tudi mati ga ne zmore nič več. Tako sem se odločila, da prosim Mateja, da bi ga vzel v svojo družino. Kaj rečeš na to, Agata?« se je skromneje obrnila do svakinje.

»Da bi bil Bojan pri nas?« je vljudno vprašala Agata.

Mari je zaplapolala kri v glavo, da je bila vsa rdeča, preložila je trdo stol in odločila: »Tu je pretesno; kasneje; če bodo zidali, bi šlo laže. Ali ne, Agata?«

Zdaj je zardela Mina, vendar se je obvladala: »Mati je odločila tako. In kaj pravi Matej?«

Matej se je vrnil, prav ko ga je Mina imenovala. Pozdravil je z eno roko Agato, z drugo Mino, otroka sta se mu spravila, ko je prisedel, vsak na eno koleno; prisedla je še Mara, da so sedeli v krogu.

»Ali imaš ti taka dva junaka?« se je pobahal Matej Mini v kar najboljši volji. Rad je videl in gledal te dve ženi skupaj. »In tvoja otroka? In mati?« je še dostavil.

»Olga se bo poročila, to že veš. Mati pa je v skrbeh, ker je slišala od Dušana, da si se odločil, da boš zidal.«

»To pravi Dušan? Saj se še nisem odločil. Mislim počakati še nekaj let. Zdaj je potrebno, da dokončam najprej svojo knjigo.«

V Agati, ki se je ves čas zatajevala, je vzkipelo. Počasi in odločno je dejala: »Pa to je že odločeno, Matej. Ti boš pisal, jaz bom pa zidala.« Slišalo se je, kakor bi besede kovala v železo.

»Če tako misliš, potem je odločeno.«

»Tako sva mislila oba in oba določila in sem to sporočila Dušanu, ki je pripravil že ves načrt, stroškovnik in pogodbo, ki leži na tvoji mizi. Prinesel je, ko sva bila zdoma.«

»Potem pa zidajta z Dušanom,« se je stemnil Matejev obraz.

»Tudi mati pravi, da bi še počakal,« je odtegovala Mina Mateja od zidanja.

»Mati se boji poloma, ker še ni pozabila očetovega,« se je oglasila Agata.

»Preskušena je,« je pogledala izzivajoče Mina.

»Potem naj mati dovoli, da se preskusiva še midva, da bova znala govoriti o preskušnjah,« je vrnila Agata. Mara je vzela zaradi napetosti otroka v svojo sobo. Matej je vstal, zagledal albume Rima in je pokazal Mini:

»Izberi zase in za mamo!«

Mina je segla po zvezkih in se nejevoljna, da se ni dokončno sklenilo, ali obvelja materina volja, navidezno predala gledanju, vendar se je v njej še vedno kuhala ženska zavist. Vstala je in dejala: »Saj dovoliš, Agata, da me Matej spremi?« Prav tedaj je vstopila Nežka, da pripravi za kosilo, in Agata je povabila Mino, da ostane. Odklonila je in Matej jo je spremil le do hišnih vrat.

★

Mina je odšla na levo proti domu prav takrat, ko je Dušan prihajal od desne k Mateju.

»Kdaj pričnemo?« je udaril Mateja po rami.

»Kar jutri,« se je šalil Matej.

»Potem podpišeš danes pogodbo? Kdaj prideta v pisarno?« je razumel šalo za resno Dušan.

»Do jutri se lahko še premislim, odložimo do jutri.«

»Stavbeniku sem povedal, da si se vrnil. Naročil mi je, da vaju pričakuje popoldne.«

»Pa kako, da gospodariš brez mene?«

»Zakaj brez tebe, saj smo se domenili!«

»Pa ne tako kar zares!«

»Pa drugič povej, kaj je zares in kaj ni zares, če misliš, da jaz tega ne ločim!«

»Saj veš, da mati brani.«

»Mati, mati! Ona misli, da smo še vedno v povojčkih.«

»Potem naj odloči ona,« je dejal Matej.

»Ali naj to odgovorim svojemu gospodarju? Drugič pa prej premisli! Ali hodiš še v krilcu, ali si samostojen mož?« Dušan je vstal, vrgel z močjo nož, ki je rezal z njim, na krožnik, da so se otroci prestrašili, odmaknil stol, da je padel, in odšel brez pozdrava.

Tiho so jedli dalje.

»Mina prinese vedno prepir,« si je upala izgovoriti svojo misel na glas Mara.

»Ne Mina! Matej je Dušanu le nagajal, ko ga je videl tako v ognju. Saj je Matej istih misli,« je zajela Agata Mateja, da je bila njegova čast rešena. Zadelala je najbolje. Ko je odhajal z doma, ji je dejal: »Agata, ob štirih te dobim pri stavbeniku.«

Čez nekaj dni je Dušan sporočil, da prično z zidanjem. Ta dan je bil vroč in proti večeru je soparica kar dušila, dokler ni potegnila hladna sapa, ki je dvigala in vrtnčila pesek in prah v oblake preko ulic. Agata in fantka so sloneli na policah okna in gledali, kako so hiteli ljudje pred nevihto, ki se je bližala. Nizki in težki oblaki so se podili kakor furije, se kopičili, trgali in spet hiteli dalje. Zabliskalo se je, zatreskalo in zabobnelo. Zaprli so okno, mala dva sta se prekrižala in stisnila za Agato. Padati so začele debele kaplje, ploha dežja je zajela zrak in cesto, da je voda drevila kar vprek in so se ljudje poskrili po hišah. Dež je lil vso noč.

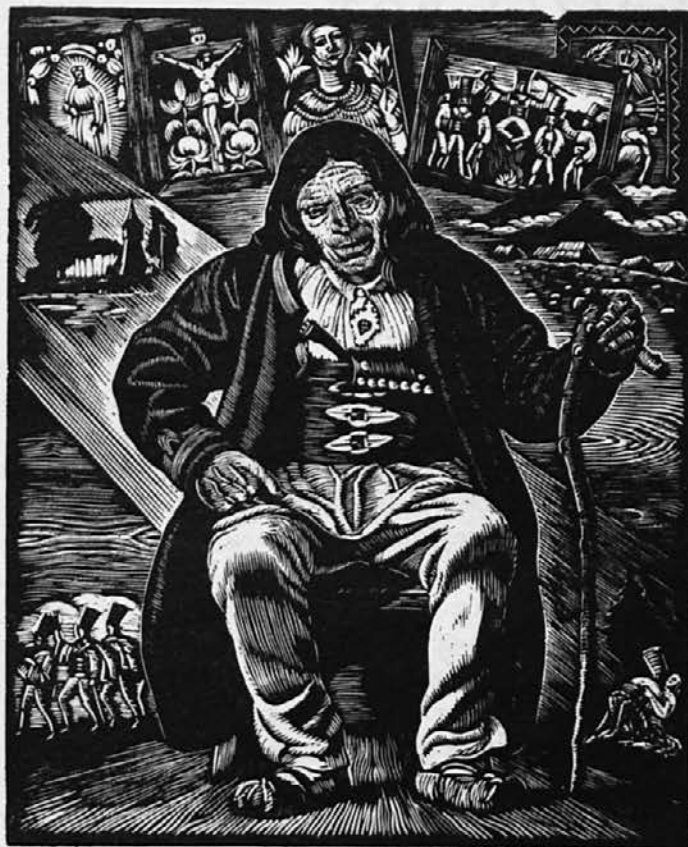
Drugi dan pa je bil zrak svež, nebo jasno in sonce je dajalo mogočno luč.

Dopoldne so zapustili vsi Logarjevi stanovanje in odšli na svoj svet. Od tam je pokazal Matej do mostu, potem pa so šli ob reki navzgor po kostanjevem drevoredu, ki je bil posut z odpadlim cvetjem. Logarjevi so zagledali pred svojim zemljiščem visoko obložen voz. Matej je stopil hitreje, Agata je postala in globoko zadihala: »In zdaj je zares,« je rekla Mari. Ondi so našli Dušana in polirja, ki sta merila, delavce, ki so razkladali z nakopičenega voza deske, tramove, samokolnice, lopate, krampe; in še druge delavce, ki so že postavljali barako za orodje. Otroka in Mara so obstali na cesti ob meji, Agata pa je šla po zemljišču počasi, preudarno.

Pavel je dejal: »Poglej, Mara, mama se je.«

Mara se je nasmehnila otroku, se sklonila med oba in rekla: »Mama ima blagoslovljeno vodo in blagoslavlja zemljo.«

»Zakaj?« je vprašal Bernardek.

Wladislaw Skoczylas: Stari gorjanec.

»Zato, da bi bila lepa, dobra in sveta, da bi lahko stopil tudi Bogec nanjo,« je govorila pri-tajeno Mara.

»Zakaj Bogec, saj ima lepše v nebesih,« je vprašal Bernardek in spremljal mamo s pogledi.

»Zato, ker hoče Bogec, da je pri nas tudi tako, kakor je v nebesih,« je govorila za otroka Mara.

»Če Bogec hoče, lahko ukaže pa je,« se je domislil Pavel.

»Zdaj, ko je blagoslovljena,« je dejala Mara, »bo zrasel na njej vrt, ki bo imel: pota, posuta z belim peskom, zeleno trato s sadnim drevjem, polnim sladkih hrušk, rdečih jabolk in dobrih marelic. Vse bo raslo ob oknu hiše, da boš lahko segel in trgal.«

»Bo raslo tudi za Bogca?« je prekinil Bernardek.

»Če boš trgal Bogcu, bo tisto drevo še posebej blagoslovljeno, rodilo bo toliko, da se bodo pripogibale veje, da bodo marelice ostajale nam vsem in bodo siti vsi, ki bodo prihajali k nam.« Otroka sta se čudila z odprtimi usti.

Agata je pristopila, pogledala proti Mateju, ki je stal ves čas tih in odkrit in se jim je zdaj z Dušanom približal.

(V drugo naprej.)

KRIŽEV POT

Joža Vovk

Na gričku sredi naše vasi stoji bela cerkev. Na severni strani grička tudi o veliki noči še vedno leže umazane in zdrsane krpe snega, kajti nad potočkom, kjer ves teden perejo ženske in kamor iz vse vasi gonijo napajat živino, smo vselej imeli najbolj gladko in najbolj strmo dričo.

Postnih dni smo se veselili najbolj zato, ker smo vsako nedeljo imeli v cerkvi na gričku križev pot. Ob štirih, največkrat pa že ob treh je zazvonilo z ubitim zvonom. Zvon je bil res ubit in čisto majhen in ga danes ni več. Imeli smo celó dva, pa so nekoč prišli vojaki in so tistega, ki je bil večji in čistejšega glasu, vrgli skozi line in vsega ovenčanega odpeljali Bog ve kam. Od takrat je pa v zvoniku sameval samo mali in še ta revež je bil do srede počen. Pa je bil dovolj glasen, da smo ga slišali na obeh straneh vasi, na kmetarski in kajžarski, kakor pravimo pri nas.

Kadar je bil križev pot, smo bili seveda otroci prvi zraven. Navadno smo se zagnali v cerkev in prosili cerkovnika, da nam je odprl zakristijo. Po pet, šest se nas je pulilo za vrvi, vsi bi radi zvonili, zvon se je opotekal in navadno bil samo na eni strani. Končno je vselej posegel vmes cerkovnik in naredil konec našemu zvonjenju, razdelil je po nekaj zaušnic, da smo sfrčali iz zakristije in se zapodili po cerkvi ven. Včasih je bilo s tem vse opravljeno, največkrat smo se pa potem še zunaj stopili; kajti, če kdo ni prišel do vrvi, je bil pač oškodovan, in to ni mogoče kar tako potrpeti. Brž smo se razdelili na dvoje: kmečki posebej, kajžarski posebej, in smo se udarili. Tako je šlo vse postne nedelje tja do velike noči.

Počasi so začeli prihajati ljudje. Od vseh strani so prišli. Nekateri so šli takoj v cerkev in molili, drugi pa so čakali začetka in sedeli na cerkvenem obzidku, ki je še danes ves zarasel z rušo in mehko travo. S tega zidu se tudi najlepše vidi na kmetije in tja čez polje proti belim goram. Potem je pridrsal čez most Boštarjev oča, najstarejši vaščan, mož, ki je veliko skusil v življenju in vedel veliko kmečkih modrosti. S palico je drobil, sklonjen naprej, in čisto majhne korake je delal. Otroci smo imeli pred njim veliko spoštovanje in ko je mož lezel po bregu, je v hipu nehal naš prepir in vsi smo se zakadili v cerkev. Najmlajši in tisti, ki so bili doma v bolj trdih pesteh, so morali v prve klopi ali pa še celó pred oltar, drugi smo se pa potegnili ob zidu in se splazili na kor. Vse lepše se nam je zdelo na koru,

ljudje te ne gledajo, bolj prost si in glava ti ni tako trdo privita, da bi je ne mogel zasukati zdaj sem zdaj tja, in vse imaš pred seboj. Na koru tudi lahko ves čas stojiš, ni ti treba poklekovati in spet vstajati in končno je vseeno, ali kaj moliš ali nič, kdo se meni za to...

Duhovnika za naš križev pot nismo imeli. Čemu tudi, saj je bil Boštarjev oča za to boljši kakor vsak duhovnik.

Boštarjev oča — zdaj že precèj postov moli križev pot v nebesih — je šel do oltarja, potem se je pa obrnil in pogledal, če so že vsi v cerkvi. Nadel si je naočnike, poiskal veliko knjigo z rdečo obrezo in pokleknil.

Začel se je križev pot. Oča je šel od postaje do postaje in kadar je knjigo zaprl in molil očenaš, se je držal močno naprej. Ljudje so odgovarjali, pobožno molili in se ozirali po starih podobah na steni. Pa je bilo spet vse tiho, še otrok ni zakašljajal, le starikavi glas Boštarjevega očeta je votlo donel po cerkvi. Ljudje so gledali pred seboj trpečega Kristusa, kesali so se svojih grehov in vsak zase delali obljube, da pojdejo prihodnjo nedeljo na Brezje k spovedi, kajti doma ne gre nihče, na Brezjah je bolj pripravno, ko ni daleč.

Tisti čas smo fantini na koru — naj nam trpeči Bog odpusti — imeli čisto svoj križev pot. Natepli smo se v kot pod levi obok. Nekaj časa smo bili čisto mirni, potem smo začeli najprej samo šepetati, nekdo je prvi dregnul, drugi je že vščipnil, potem smo bili kmalu vsi zaposleni. Tako smo sredi križevega pota, ko so bili vsi ljudje zatopljeni v svojo pobožnost, fantini nadaljevali, kar se je začelo pri zvonjenju in potem zunaj cerkve. Ljubi Bog, kaj smo vse počeli. Tam pri deveti, deseti postaji smo se navadno že zlasali in v trenutku, ko so ljudje pokleknili in je zaropotalo po vsej cerkvi, je marsikdo dobil brco v stegno, da se je začel kremžiti; seveda je pa takrat, ko so ljudje spet vstali, brco pošteno vrnil. Zakaj smo se spoprijeli, sami največkrat nismo vedeli. Pri zvonjenju se je začelo, med križevim potom se je nadaljevalo, končalo pa se je šele zunaj cerkve, ko so se drugi ljudje že davno razšli po vasi.

Bilo je tretjo nedeljo v postu. Spet smo šli h križevemu potu. Ljudje v cerkvi po svoje, mi na koru v levem kotu pod obokom spet po svoje. Tisto nedeljo smo bili kmečki nekako v manjšini in kajžarski so nas že pri zvonjenju grdo izpodrinili. To nam ni šlo v račune in menili smo, da danes pač moramo nastopiti zares, čeprav nas je nekoliko manj. »Naši« so namreč tisto nedeljo

po večini odšli na Tabor v Podbrezje in so jih nemara številne stojnice premotile, da se niso pravočasno vrnili.

Spoprijeli smo se takoj ob začetku križevega pota. Trdo je šlo in kmalu me je neki kajžar frcnil v uho. Nisem mu hotel ostati dolžan in sem naglo potegnul iz klobuka zaponko s podobo Matere božje brezjanske, ki smo jih nosili za klobuki. Z ostro konico sem mu dal močan sunek v hrbet, da se je kajžar kar zvil in na glas zakričal. Ljudje pa pokonci. Vsi so se obrnili na kor. Kajžarji so pihali od jeze in sramote, »naši« so se pa škodoželjno smejali. Boštarjev oča pa je molil naprej, mirno in pobožno, kakor da se ni nič zgodilo.

Pa to je trajalo le malo časa. Nenadoma me je zgrabila močna moška roka — videl nisem nič, samo čutil — dvignila z enim samim prijemom v zrak in v naslednjem trenutku sem že žalostno čepel v nasprotnem kotu ob stopnicah.

»Jud!« mi je rekel nekdo, pa še danes ne vem, kdo, in še danes ne vem, kdo me je tako ročno postavil v kot k stopnicam. Čepel sem in nepremično držal v roki podobo brezjanske Matere božje z ostro konico.

»Jud!« Gledal sem nagnjeno glavo Matere božje in še vedno mi je zvenela po ušesih tista beseda: Jud — in mislil sem, da je to najgrša psovka, ki jo moremo dati človeku. Jud, Jud! Počasi sem zaslišal spet Boštarjevega oča, a razumel sem samo eno besedo: Judje. In če sem dvignil glavo in pogledal po cerkvi, sem spet videl na steni vse polno podob in na vsaki so trije Judje trpinčili Jezusa. Jud! Jud! Jud!

Podobico Matere božje sem spravil počasi v žep in priprl oči. Nisem si upal, da bi jo še naprej gledal, in tudi po cerkvi nisem smel pogledati, povsod so bili sami bradati Judje... Ušesa bi bil najrajši s prsti zagatil, da ne bi prav nič slišal. Saj sem prav za prav res cel Jud, ko se tako grdo vedem. Tako sem začel misliti in obenem me je spreletel velik strah, ko sem se domislil, da se bo ta judovska zgodba doma žalostno dokončala. Moj Bog, kaj se bo zgodilo? Jud!

Od desete postaje dalje sem spet molil, pa tiho in sam zase. Jezus se mi je smilil in Judje so se mi vedno bolj grdi zdeli. Pri štirinajsti postaji, ko so Jezusa v grob položili, me je spreletela spet grenka misel: Ven bo treba, vsi ljudje se mi bodo smejali, kajžarji bodo pokali od škodoželjnosti in — kako bova z materjo opravila? Na to nisem smel misliti.

Završalo je po cerkvi in ljudje so se vsuli proti vratom; šum je počasi ponehal, slišal sem

samo še govorjenje in smeh pred cerkvijo. O meni so govorili, toliko sem razumel. Nazadnje sta šla ven še Boštarjev oča in cerkovnik. Slišal sem samo še lastno, počasno dihanje. Vstal sem počasi in se pomaknil neslišno po stopnicah. Stekel bom, vso pot do doma bom tekkel, nihče mi ne bo mogel nič reči. Kajžarjem bom pa že pokazal, se bomo že še srečali!

Tedaj je pa v vratih zaškrtal ključ, votlo je zapel po cerkvi in bil sem zaklenjen. Ali naj kriknem, da me je cerkovnik zaprl? Nisem mogel, prehitro in preveč nepričakovano je vse prišlo. O, ta cerkovnik, pred nosom mi vrata zaklene! Pa se morda namerava samo pošaliti z menoj, saj mora vedeti, da sem ostal v cerkvi. Poslušal sem in prav do vrat sem prišel, a vse je bilo tiho. Čez čas sem pritisnil na kljuko, če je morda le odprto. Pa ni bilo. Tako sem bil torej zaprt v cerkvi in Judje po stenah so se mi v mraku zdeli še vse bolj divji in strah me je postalo. Pokleknil sem in sem molil, ne toliko iz pobožnosti, ampak bolj iz strahu pred groznimi Judi. Vzel sem iz žepa podobo Matere božje in jo spet zataknil za klobuk. Kadarkoli sem dvignil oči, sem videl pred seboj Jude in že se mi je zdelo, da se premikajo in da so oživali.

Pri delu. (Fot. Fr. Krašovec.)

Čez dolgo, dolgo časa šele je spet zaškrtal ključ v vratih in spet sem se prestrašil. Zdrknil sem v klop in ko je mimo šel cerkovnik, sem planil kakor zajec iz grma in stekel skozi na pol odprta vrata. Še preden je cerkovnik prvokrat premolknil z velikim zvonom, ko je zvonil ave-marijo, sem bil že doma.

Od tiste tretje postne nedelje dalje nisem več let videl kora. Ne v sprednjo klop, vselej sem moral pred oltar. Jude sem pa odslej gledal vedno z velikim strahom in spoštovanjem. Pomagalo mi je.

KATRA SE VRAČA

Venceslav Winkler

V šumu zadnjih zimskih vetrov se je gnala pod Vidmom močna ženska postava. Krilila je z rokami, suvala s pestmi v zrak, prepirajoč se z nekom, nevidnim, nato se je za trenutek umirila, ko da ji je jeza splahnela, šla lagodno mimo nizkih brinovih grmov, ko pa je na cestnem ovinku obrnila vetrovom hrbet, jo je spet razpalilo. Lasje so se ji razmršili, v utrujenih očeh se je blazno posvetilo. Bila je tridesetletna Žigonova Katra. Vso zimo se je potikala po svetu. Zdaj so v dolini zacvetele prve češnje. Zagledala se je vanje in se odpravila na pot.

»Katica, Katica!« ji je pel veter.

»Kaj me kličete?« je bledla in se ustavljala. Ohlapni obraz je podrhteval, črne oči so se sukale od jeze. Zažugala je s pestjo nekam v polje in pohitela. Njej se mudi, kdo jo vendar moti?

Sopla je mimo vasi. Tu še ni doma. Oprezno je štela hiše, kakor bi se jih bala. Plitva voda je šumela pred njimi, toliko da je premikala mlinska kolesa. Nad strehami se je kodral prijeten večerni dim. Mrak je vstajal čez polja. Nekje za hišami so kričali otroci, v hlevih se je oglašala živina. Bil je topel predpomladni večer. Pri mlinu na koncu vasi so stala dekleta. Zagledala so se v zibajočo se žensko in ena je kriknila.

»Katra se vrača!«

Mlad mlinar je ropotal okoli zatvornic in godrnjal:

»Preklemane ženske!«

Skrivoma se je pa le ozrl po ženski. Katra ga je ugedala. Teló ji je spreletela mrščavica, zašklepetala je z zobmi. Nato je povabila oči k počasi se premikajočim mlinskim kolesom. Sredi peneče se vode je moralo biti nekaj posebnega, nekaj težkega, kar se ni zlahka razložilo. Stopala je bliže in bliže. Mlinar Kuzmanek se je naslonil

na ograjo in čakal, brezbrizno čakal. Da, njemu se ni mudilo, že od nekdaj ne. Tudi on je strmel v vodo. Nič posebno globoka voda, bela in šumeča, polna rakov in golazni, pohlevna voda. Včasih pa le zalije polje, izpodje njive, zapre cesto in steze. Kdo bi si mislil! To je bilo neprijetno spoznanje, rad bi ga potlačil nekam globoko na dno. Polagoma je vzdignil glavo. Katra še zmeraj čaka. Stisnil je ustnice in potresel z glavo. Kaj ga nazadnje to briga! Izza ogla gledajo dekleta in šepetajo. Mlada so še, ne vedo vsega. Vse se je poravnalo in to je že davno, davno. Zdaj ima ženo in otroka. Čemu bi bil človek tako tankovesten! Potisnil je klobuk bolj na čelo, se odločno obrnil in s trdim korakom odšel v hišo. Na pragu se je še enkrat ozrl. Preklicana ženska, še zdaj stoji na stezi. Toda v zraku je pomlad. Razširil je nosnice in zajel s polnimi pljuči. Da, diši, že diši. Tamle v ogradah se najprej zbudi tisti polni duh...

Katra je še bolj povabila glavo. Skoraj smehljala se je. Ko je videla, da mlinarja ni več, je zadrhtela in razširila roke. Za hišami so se zasmejala dekleta. Razumela je, da jo opazujejo. Spustila je roke k telesu in zaškripala z zobmi. Gledala je z blaznimi očmi v zadnje hiše, majala z glavo, nato se je nenadoma zakrohotala. Dekleta so se nehala smejati in se umaknila. Katra je zamahnila z roko, kot da ji je vseeno, in nadaljevala pot. Iskala je v mraku, kod se umikajo blatne steze, mrmrala sama zase nerazumljive besede, ustavljala se, ugibala, če gre prav, in se prepirala sama s seboj. Ko se je poslednjič ozrla na mlin, se je znova ustavila. Zaječala je in se zgrabila za prsi, ko da misli izkričati nekaj strahotnega, nato je pohitela po stezi. Zdaj se je znova merila z vetrom. Pljuskal ji je v obraz, hotel jo je upogniti k tlom, krivila se je pod njim in vzdržala, dokler ni potišal.

Pot je zavila v polje, v pusto gmajno. Katra se je upehala, stopala je ko utrujena kmetica, ko starka, gredoča jeseni s polja. Obraz se ji je umiril, trpke poteze so se umaknile vdanosti. Seveda, zdaj bo pomlad in ona se vrača k bratu. Tomaž bo že vedel, kako je prav. Sicer je siten, ko ima toliko otrok, a nekako se bo že potolažil. Prišlo bo sonce, zemlja bo zadišala in tudi češnja za vrtom bo kmalu zacvetela. Vsako leto zacvete prva, cvete belo in rdeče, da utruja oči in omamlja glavo. Pokimala je prijazno čez gmajno, ugašajočo v temo, in hotela nekaj zapeti. Oh, tista češnja! Pa ob poti je znova začrnelo grmovje. Tudi od Reбри je lezel mrak. Nič več ni razložila vasi pod hribi, komaj je premerila z očmi, kod gre cesta. Stisnila je ustnice. Tu ni češenj, ni

cvetja. Ozrla se je v temo na obeh straneh in zazdelo se ji je, da gre v kotlino, kjer se življenje konča, od koder ni izhoda. Res se je pot nagnila čez lahek grič in padala v kotel. Iz teme je zrastle božja martra. Z velikimi očmi se je zagledala v križ in se ga ognila, kot da se nečesa boji. Šele daleč med njivami se je ozrla. Morda stopa kdo za njo...

Potem se je zasvetila pred njo lučca, prav nalahko, skrivoma, kot da je ljudje nočejo dati sosedom. Naslonila se je na plot pred vasjo in si zakrila obraz z rokami. Da, zopet jo nekaj grize, v glavi ji buči ko zvonjenje farnih zvonov, ko šumenje vodá pod jezom. Šklepetala je z zobmi in grebla z ного po tleh. Star kmet je kričaje prignal po poti par volov. Zdrznila se je. Pustila je živali mimo in omahnila na cesto.

»Glej no, Žigonova Katra!« je zacmokal stavec.

Povesila je glavo in ni nič odgovorila. Zdaj gotovo premišljuje, kod sem se vlačila, je pomislila. Noge so se ji lovile po razriti poti. Tiha je stopala poleg kmeta v vas.

»Tak zdaj na pomlad, zdaj prideš. E, pri vas je stradež. Tomaž še sebe ne nasiti. Zdaj naj še tebe varuje.«

»Huuu!« je zaihtela nenadoma, ko da je bruhnilo iz nje vse, kar je morala dolgo zadrževati.

»Ne kisaj se tako otročje. Delala bi, saj si močna.«

»Saj bom!« je pokazala zobe. »Mar ne znam?«

»Kdo pravi, da ne znaš, Bog nas varuj!« je mrmral kmet in zavil na tesno dvorišče kraj pota. »Hi, sivca!«

Katra je šla po vasi in ni vzdignila glave. Hiše so stale tesno skupaj. Redkokje je brlela luč, zato so se ji zdele visoke in težke, vsak trenutek se bodo zvrnile nanjo. Vodnjak sredi vasi je molčal. Pod bregom je čepela Matjaževa bajta. Nasmehnila se je. Noge so ji postale trdnejše, vsak kamen je ležal ko prejšnje dni. Varno je krenila čez nerodno dvorišče in stopila v odprto vežo. Iskala je vrata v sobo. Posluhnila je. Iz sobe se je čula zategnjena molitev. Počasi je odprla vrata in vstopila. V temi ni videla ničesar, v obraz ji je dahnil vzduh po ničem težkem, po zdravilih, po vlagi.

»Kdo pa je?« se je ustavila Žigonka v molitvi.

»Jaz sem, kar molite!« se je zahihitala.

»Jesus, Katra!« je zrasel Tomaž nekje v kotu.

»Prižgem luč!« je vstala gospodinja.

Prižgala je svečo in jo postavila na peč. V migotajoči svetlobi se je prikazalo osem otroških obrazov, otroci so bili drug drugemu do ramen. Trije so čepeli na klopi, dva v zapečku, trije na

peči. Strmeli so vanjo, kot da je prišel strah na obisk. V kotu je bila postelja, od tam se je na pol dvignil gospodar Tomaž in zakašljaj. Nezaupno je pogledal sestro, čakal nekaj časa, nato presodil.

»Torej si prišla.«

Strmeli so drug v drugega, kot da iščejo lepo besedo. Nerodna stvar. Otroci so molčali, kot da je v hiši tuj človek. Nato je vprašala gospodinja na pol jezno:

»Kje bo pa spala?«

»Aha!« je potrdil bolni Tomaž in znova legel. To bo treba premisliti, na to se ni spomnil. Zagledal se je v očrneli strop in vzdihnil. Migotajoča sveča je metala po njem dolge sence, kakor črni prsti so grabile po stenah in spet izginjale.

»Bom pa v hlevu«, je privolila Katra. »Saj bo pomlad. Tam spodaj cveto že češnje.«

»No pa!« se je oddahnila gospodinja. »Ti bom že poiskala kako odejo.«

Tomaž ni odgovoril. Še zmeraj je strmel v strop, v lesene tramove, kakor bi jih štel. Zunaj je znova zabučalo. Seveda, pomlad bo. Kmalu bo zacvetela češnja. Okrenil je glavo k tesnemu okencu, ki je skozenj neprijetno pihalo, ter znova zakašljaj. Žigonka je sedla k peči, toda ni mogla nadaljevati z rožnim vencem.

Katra je ostala. Nihče je ni vprašal, kaj prav za prav misli. Sama tudi ni povedala. To je bila vendar preprosta stvar. Postajala je pred bajto, ždela na vrtu in strmela v hrib. Tam za njim se je nebo jasnilo, toplota se je upirala v zemljo, ki se je dan za dnem bolj sušila, in skoraj čez noč so se pusti bregovi spremenili v prijetne zelenice. To je pomlad, je premišljevala. Ozirala se je v češnjo in čakala. Včasih je pomislila, da ni tako, kakor si je predstavljala. Tega so bili krivi drugi, Neža, otroci, pusto vreme. Takole od daleč je čutila, da prihaja nekaj vanjo, nekaj, kar jo sili, da bi dvignila glavo. Preveč se pa ni mogla razvneti. Bila je utrujena. In lačna. Jedla bi, venomer jedla. Dajali so ji sicer, toda osem otrok je dvakrat postrgalo vse sklede. S Tomažem se ni pogovarjala. Stopila je pač enkrat k njegovi postelji ter ga vprašala, kako mu je. Zamrmral je nekaj nerazločnega, nekaj o češnjah, o soncu, zakašljaj in se znova zagledal v strop. Zato je vse ostalo nekako nerešeno. Pa o tem ni dosti razmišljala. Spadala je k hiši, to ji je zadoščalo. Neža se je nekolikokrat obregnila, da mora še njo rediti. Neža je imela pravico, bila je edina, ki je z rokami in glavo rinila skozi življenje in vlekla ostale nekako s silo za seboj. Spočetka ji je Katra hotela ustreči, skušala ji je pomagati. Neža pa ni pustila.

Sovražno je odrinila tujko od ognjišča. Katra je povabila glavo in šla sedet na sonce. Otroci so se lovili okoli bajte. Najstarejši je bil blizu dvajsetih let. Leno je slonel ob drvarnici in gledal za ptiči. Bilo ga je premalo v ohlapni obleki. Osem otrok pred bajto, a ni bilo dosti krika. Le oči so gorele vsem tako živo in bolj ko so ugašale očetu, bolj so njim sijale. Katra jih je le od daleč opazovala in se pogovarjala sama s seboj. Ob takih prilikah so se otroci umaknili in jo opazovali izza grmovja, kako je mahala z rokami in nekemu žugala. Potem je nenadoma prenehala in začela peti, zibajoč se na skladovnici drv. Rada bi se igrala z otroki, ki so se je bali. Zanje je bila nora Katra. Ko je lazila po vrtu, so se vendar odpravili v hlev in ji razmetali posteljo. Šla se je pritožiti Neži. Neža jo je zapodila. Užaljena je sedla na prag in se ozirala po vasi. Vse hiše so se pripravljale na delo. Popravljali so vozove, iskali orodje.

Petr Dillinger: Za kolodvorskim skladiščem.

Krik se je mešal s smehom. Zdaj pa zdaj je kdo zavriskal. Tudi mimo bajte so prihajali ljudje, za Katro pa se ni nihče brigal.

Potem se je nekega dne ovedela. Prišlo je jutro, ko ji niso dali jesti. Vlačila se je po veži, gledala za Nežo, opazovala otroke. Morda so jo pozabili. Neža je hodila po hiši s sršečimi očmi. Ni si je upala vprašati. Dopoldne je prestala. Toda opoldne spet ni bilo nič. Otroci so se nekam izgubili. Najstarejši je stal pred hlevom in nekaj žvečil. Neža je prišla za trenutek k Tomažu, nato se je odpravila spet v vas. Katra je sklenila roke in pokazala v vežo figo, prepričana, da ji nalašč ne dajo jesti. Na večerjo je pozabila. Sedela je na vrtu in skušala priti nekaterim stvarjem do dna. Češnja se na primer ni hotela razcvesti. Čakala je, da bi se vsaj cvetja nasitila. Potem je prišla na vrsto Neža. Neža je njena sovražnica. Bog ve, kako uči otroke, da se je tako bojé. Tomaž bo pa umrl, leži in molči. Toliko je morala premisliti, da ji ni bilo za večerjo. Spravila se je v hlev brez nje. Zjutraj pa je stopila k Tomažu. Bilo je lepo jutro, sonce je sililo skozi okna. Tomaž je ležal nepremično, siv obraz je strmел v strop. Nekoliko je obrnil oči in dejal zamolklo:

»Kaj češnja že cvete?«

»Češnja?« je obstala Katra. »Čas bi že bil. Pa noče.«

»Še ne,« je zmajal bolnik. »Ah, mislil sem...«

Katra ga je gledala, premikala ustnice, šklepetala z zobmi, nato je bruhnila ko otrok:

»Lačna sem!«

»Jaz tudi,« je kratko odvrnil Tomaž in ni trenil z očmi.

»Pa bi jedla. Nič mi ne dajo.«

»Ko nič nimajo,« je zadrgetal Tomaž in ustnice so mu zatrepetale. »Tamle je kruh, ne vem, od kod ga je Neža prinesla. Vzemi ga!«

Katra je pograbila kos črnega kruha, hlastno zasadila vanj zobe in ugriznila dvakrat, nato se je ustavila. Črne oči so se zagledale v bolnika, počasi je spustila kruh, premišljevala še za trenutek, nato ga je položila na mizo. Tomaž se ni zganil, tiho je iskal pod stropom, kdaj bo seglo sonce do velikega podpornika. Katra je nekaj časa čakala, pozibavala z glavo in mežikala z očmi. Skozi tesna okna se je bleščalo jutro. Na sosedovem dvorišču so kričale kokoši. Iz bregov nad bajto je odmevalo sekanje. Dolgo je čakala. Tomaž je zaprl oči kakor bi spal. Zanj ni bilo časa. Ko je zopet močneje zasopel, se je sklonila nadenj.

»Tudi ti si lačen?«

Ni ji odgovoril. Zdelo se je, da to zanj nima nikakega pomena. Komaj toliko so se mu premaknile ustnice, da se je pokazal na njih prikrit nasmešek. Katra je nekaj zamrmrala. Pogledala je še enkrat po kruhu ter se počasi dvignila. Jutranje sonce jo je bodlo v oči. Premišljevala je trenutek, potem je povescila glavo in tiho odšla. Previdno je zaprla za seboj vrata. Na vežnem pragu se je še obotavljala. Bilo je tako prijetno jutro, sedla bi v vrt pod češnjo in čakala. Nato se ji je v očeh zjasnilo. Hrupno se je zasmejala, poiskala v hlevu vrečo in se izgubila čez vrt.

Opoldne je osorno vprašala Neža:

»Kje je Katra?«

Tomaž je skomizgnil. Njemu je bilo tako vseeno. Brezbrizno je poslušal ženo in otroke.

»Spet je odšla. Zdaj, ko bi lahko kaj delala!« je godrnjala Neža.

V mraku se je Katra vrnila. V mraku in po prstih je prišla v sobo. Vsem je nekako odleglo, da je vendarle še doma. Torej ni odšla. Katra je pogledala k bolniku, nato je dejala preprosto:

»Kruha sem prinesla.«

Dvignila je vrečo in jo izpraznila. Kos za kosom je devala na mizo, črn kruh, bel, koruzen. Nato je stresla po mizi še kup drobiža.

Neža se je dvignila in spet sedla. Podprla je glavo z rokami in gledala. Oči so ji uhajale k denarju. Zardela je in težko zasopla. Otroci so iztegnili roke in segli po kruhu.

»Le jejte!« je rekla smehljaje Katra.

Zdaj so šele opazili, da je bosa. Čevlje je držala v rokah.

»Na oni strani je že toplo in češnje že cvetó. Sezula sem se. Tri vasi sem obšla. Nekako moramo živeti,« se je opravičevala. Potem je položila Tomažu k vzglavju češnjevo vejico. Tomaž je razširil nosnice in se nasmehnil. Pogledal je po otroških obrazih, dvignil se ter pokimal:

»Zdi se mi, da bo tudi naša kmalu zacvetela. Kaj misliš, Neža?«

Neža je pritrdila, stiskala ustnice in gledala Katro. Sedla je bila k peči ter se čisto pametno ozirala po sobi. Mogoče se bo celó kakega dela lotila. Zunaj je sonce, pomlad, vse bo drugače.

Tomaž se je znova zagledal v strop. Spet so plesale sence po njem, rasle izza peči in črvive omare. Smehljaj se jim je. Pride pomlad, pride sonce in izginejo. Češnjeva vejica kraj njega je prinesla vonj po polju, po zemlji. Pomislil je na revno njivo in zardel. Toda bo že nekako. Obžaloval je, da je večer, da ni jutro, toplo sončno jutro. Prav gotovo bi vstal in šel sam gledat, kako je v svetu...

V NOVE ZARJE

(NADALJEVANJE SPISA »IZ NIZAV IN TEZAV«.)

Ivan Zorec

6. Dobro ime.

V Ljubljani se mi je odpiral res čisto nov svet. Tisto leto, ko sem 'dijakoval' tu, ga še nisem gledal tako. Zdaj sem bil ves drug. Družčina v Novem mestu je vendarle tako prilivala negodni bíli moje rasti, da se mi je pogled nekako razširil.

Postal pa sem plah samotár. Bal sem se, da me ne bi spet kaj spodneslo.

Dijaki, med katerimi sem se včasih le kaj pomudil, pa so mi bili kar všeč. Umnejši so bili kakor novomeški. Koliko so ti vedeli o knjigah, kako so poznali pisatelje! Skoraj vsi so se tudi vedli lepo, olikano; kaka mladostna robotost se je malokdaj komu spesnila. In če se je, so ga udarile vse oči...

»Veliko mesto jih je obrusilo,« sem že bolje razumel Vseslovana Radivoja, ki se mu je Novo mesto zdelo za dijake premajhno.

Posebno novo pa mi je biló, kako mirno in vendar tovariško so občevali z — dekleti, kadar so prihajala, da bi jim pomagali ob nalogah.

Ján Rambousek: Družina pouličnih pevcev.

Nikoli se ni primerilo, da bi bil kdo v pričo njih rekel kaj nerodnega, še zakleti si ni upal nihče. Ta priložnostna simbioza — sožitje z dekleti, da tako rečem, jih je krotila in jim likala mladostno vihravost.

Le neki šestošolec, lep gorenjski fant, zdrav in ljubezniv kakor Alkibiad, deklet ni maral v bližino in se jim je kar umikal.

»Za samo napoto in spotiko so človeku,« je godrnjal. »Če si v besedi premalo oblizan, se neumni goski že pobesi, kljun ali pa se razcmeri; solzá, posebno ženskih, pa jaz ne morem gledati.«

Dekleta, bila so z obrtne, višje deklinške šole in z učiteljišča, so bržkone čutila, kaj misli o njih, in so ga pustila kar na miru.

Tudi mene ni povohala nobena. Premalo sem bil učen, da bi jim ob nalogah mogel kaj pomagati. Če bi me prej kdaj kdo gledal čez ramo, bi mi začela goreti ušesa. Zdaj mi ni bilo nič, tako so mi že poklatili previsoke vrhove...

Tovarištvo teh mladih ljudi se mi je tudi tako zdelo prav lepo. Svojo misel sem povedal starejšemu dijaku.

»I, kaj v Novem mestu ni tudi tako?« me je pogledal.

»O,« sem se nasmehnil, »tam doli je to nemogoče, kakor je palma nemogoča na Kamčatki. Jeziki bi se brusili, vsi profesorji bi krvavo sodili.«

Ni mi verjel. Tako sem mu povedal neko svojo neumno zgodbo iz Novega mesta.

»Veš,« sem pravil, »stopim ti nekoč zdoma. Skozi okno pritlične hiše v soseščini me spazi mlada šivilja in zaprosi, da bi ji posodil neko knjigo.«

»Šivilja je bila, do knjig ji je bilo, to je lepo.«

»V Novem mestu so tudi druga dekleta vsa mrtva na knjige,« sem pritegnil pohvali. »Tista šiviljica je hodila k moji gospodinji, sicer je nisem poznal. Zdaj torej postojim, da bi ji odgovoril, pa ti že z okna na drugi strani ulice zavrešči neki škrbast babji škrat, češ ob belem božjem dnevu ti smrkav študent rine v deklinško okno.«

Oba se prestrašiva in nekako odskočiva. Hudoba to opazi in še bolj zagostoli in zapreti, da me še tisti dan zatoži profesorju Marinku in ravnatelju.«

»O teh dveh pa je veljalo: ‚Und was er spricht, ist Geißel, und was er schreibt, ist Blut‘ — kar izreče, to je bič, kar zapiše, izvrši birič, kajne?«

»Skoraj,« sem se čudil prikladnemu citatu. »O, ustrašil sem se, čeprav mi vest ni očitala čisto nič. Z dekletom še nikoli nisem govoril kaj več kakor ‚dober dan‘, pokora tamle pa se srači nad menoj, da me postaja kar sram.«

»Ne zamerite, pojdite zdaj,« mi dekcle veli, »saj sama pridem k vaši gospodinji in se pomeniva.«

Vrišč je slišala njena mati in je iz hišice kakor burja završala proti obrekljivki:

»Kaj rohnite? Moja hči ni nobena zgubljená zmrš, in če bi bila, vam nič mar!«

»Bog ve, ali ni, sicer se ne bi razkazovala s študentom!«

»V sobi sem bila, vse sem slišala, kaj sta govorila,« je mati vrela. »Pustite na miru ljudi, ki vam nič nočejo. Molite rajši in delajte pokoro za tiste čase, ko je greh še maral vas!«

Obrekljivka je od togote kar počenila, mati pa ji je, ker ji hčer spravlja ob dobro ime, še zapretila s sodnikom, če kje le kaj zine zoper študenta.«

Dijak se je zgodbi smejal, češ da je res presrčno neumna.

Ali jaz je še nisem pozabil. Tako se zdaj res nisem prav nič štilil med dekleta, kadar so prišla k nam.

7. Klic iz daljin.

V naše stanovanje, ki je po pekovi smrti postalo prav mirno, se je priselil neki osmošolec, resen, moški fant. V šoli, tako smo slišali, je bil zmerom odličnjak, čeprav za šolo nikoli ni tratil kaj posebno dosti časa. Sostanovalci so si pravili, da veliko ve in zna, posebno tudi tujih jezikov celo kopo. Katere zna, ga bi ne bilo vprašati, prej, katerih še ne zmaguje.

Neka navada ga je pa le nekoliko pačila, vsaj na videz: ob mraku je skoraj vsak dan mrknil zdoma in se tiho vrnil sredi noči.

Gospodinji to ni bilo po volji; mislila je, da hodi po krivih potih, uprla se je precej prve dni.

»Kar z menoj pojdite,« se ji je posmehnil: »kamor hodim jaz, sme priti vsak.«

Zvedeli smo, da včasih hodi prepevat v neko pevsko družčino, včasih pa k prijatelju prebirat knjige tujih jezikov.

Drugi dan je bil truden in zaspan. Če ni bilo šole, je popoldne legel in precej zaspal.

»Kakor sova je: ponoči léta, podnevi spi,« ga je gospodinja gledala po strani. »Bog ve, ali tudi ne pijančuje, ko ga dan tako zmaguje.«

»Ne, pije pa res ne,« ga je šestošolec branil; »opojnih pijač kratkomalo ne mara. Mislim, da bi ga že omotilo, če bi le zamašek vinske steklenice pohodil.«

Z nikomer se med nami ni kaj posebno družil; le ob meni, ki sem vendar bil táko nič, se je

včasih kaj pomudil. Povedali so mi, da rad poslušam izreko mojega domačega jezika. To mi ga je močno priljubilo. Po ure dolgo sva se včasih menila o narodnih pravljicah, ki sem jih menda znal lepo, živo pripovedovati.

Kmalu sem se mu čisto zaupal; še tiste novomeške neumnosti sem mu povedal vse od glave do repa.

Do zdaj so še vsakega zabavale, komur sem jih pravil; ta, glejte, pa je s pobešenimi očmi resno poslušal in me potlej pomiloval, češ da bi me bila napačna družina skoraj pogubila.

»Kdor nič ne doživi, se nič ne spremeni.« sem se nekoliko pobranil. »Jaz sem nekaj doživel in sem se močno močno spremenil.«

Molče me je gledal; videlo se je, da mi verjame: pokimal je.

»Fant, pojdi z menoj,« mi je nekoč velel in me speljal na Grad. Od ondod mi je razkazoval prelepi svet in mi ves v ognju dopovedoval, koliko take in še večje lepote božje je tudi po daljnih tujih deželah.

»O, ko bi človek kdaj mogel do njih!« mi je ušlo iskreno.

»Kaj bi te res mikali tuji deli sveta?« me je svetlo pogledal.

Pritrdil sem mu in povedal, da bi bilo nemara le prav, če bi bil z očetom odšel v Ameriko.

»Kar danes še ni, se jutri morda zgodi,« se mi je nasmehnil. »Ali jo potegni za očetom, ali pa pojdi med — misijonarje.«

»Med misijonarje — jaz?« sem ga debelo pogledal. Pa on mi je že začel razodevati, da živi v Ljubljani neki gospod, ki nabira mlade dijake in jih pošilja v Turin, kjer se popolnoma brezplačno izšolajo za apostolski poklic misijonarjev.

»Kaj pa moja novomeška preteklost?« sem vprašal kar tako.

»Brez skrbi, v Turinu se zbrise do zadnje pege,« je odmahnil. »Premisli, fant,« je važno postal in mi na ramo položil roko, »morda zaslišiš klic ubogih poganov, ki te čakajo, da jim prižgeš luč človeške omike in pokažeš pot zveličanja po naši čisti veri...«

Molčal sem in skoraj trepetal.

»Dobro premisli, potlej mi pa povej, kaj mi sliš,« je tiho dejal in stopil naprej.

Po meni je plala neka čudna toplina; srce se je vnelo in je zagorelo; pamet je še čakala in molčala...

»Jaz, glej, se že več let pripravljam za ta sveti in junaški stan,« mi je zaupal. »Tako zdaj samo ti veš, čemu se učim tujih jezikov. Ampak molči, vedi sam, kar sem ti povedal.«

Seveda sem molčal kakor grob in za čast mi je bilo, da poznam tako skrivnost. Občudoval sem učenega fanta, ki je že poznal svojo življenjsko pot, srce pa mi je čezdalje bolj gorelo in skoraj že kar koprnelo po misijonski šoli v Turinu...

8. Klerikalec.

Še nekoga smo tačas dobili pod streho. S Koroškega je prišla za dlje časa obiskat gospodinjo neka mlada sorodnica. Zanimiva je bila po svoji domači govorici, sicer se zanjo nismo dosti menili, drugi opravki so nas vabili.

Vročina je naraščala. Na Pasjem brodu ob Gradaščici so se valjali dijaki, ki tudi tiste majhne vstopnine niso zmogli, da bi se kopali v mestni Koleziji.

Na Pasji brod so nekoč zvalili tudi mene.

Bilo jih je vse živó. Prav mladi so repeškali po vodi in vreščali, da so te ušesa bolela; starejši so poležkovali na soncu, obirali sitne profesorje in kleli križe in težave dijaškega življenja.

Bili so fantje razne bere: socialisti, ateisti in verni, ki so jih po protestantski navadi nekateri imenovali tudi papiste.

Ko so me zagledali, je med njimi kar zavrelo.

Eni so me že poznali osebno, drugi le na oči, skoraj vsi pa po fami — splošni govorici, ki je hodila pred menoj. Kaj menite, izključen dijak. iz bojev s profesorji zanimiv junak...

Ko se okopljem, ležem tudi jaz mednje. Obležejo me kakor čebele svojo matico. Tisti, ki še niso naravnost slišali moje zgodbe, me brž naprosijo, da bi jo povedal.

Otresam se, češ ni mi, da bi pikapokal po neumni stari slami. Ko mi pa le ne dado miru, jim začnem praviti, kako sem zabrodil v verske dvome, koliko sem prebil zaradi njih in kako me je potlej vse spodnašalo in vrglo v sramoto in nesrečo.

»Taki dvomi in boji v pubertetni — razvojni dobi res najhujše bolijo,« je modro opomnil resen socialist.

»To je neumen premislek ali predsodek, kakor nekateri temu pravijo,« se je prevalil ateist in se mižé zasmeljal v sonce, ki ga je po eni strani že opalilo. »Človek naj veruje le razumu, tradiciji — izročilu pa nikdar ne. Razum se ubriše in učisti, ker je živ, izročilo pa je ostarelo in omrtvelo mamilo le za majhnega duha.«

»Ob vero se spotikaš, kajne?« ga je ustavil verni dijak. »Pa se motiš. Nobena doktrina sveta ni tako živa kakor je sveta svojina vernega človeškega srca...«

Bogna Krasnodedska-Gardowska: Srne v gozdu.

Nekateri se smejejo, drugi molčijo, najbolj vedečni pa prosijo, da bi jim zgodbo pravil še dalje.

In sem jim še povedal, kako me je pekla vest in kako mi je bilo hudo, ko sem videl, kaj sem storil materinemu srcu, in kako sem se naposled ves spreobrn timer, spremenil.

»O, zbistril sem se in se vrnil v srce svoje nedolžno verne matere,« sem zgodbo zabelil z očitno spovedjo.

»Kaj si — klerikalec?« se je nerodni ateist obrnil vame.

Molčal sem, vprašanja v tej zvezi menda nisem dobro razumel.

Oči vseh so me držale. Iz njih sem videl, da se mi utrinja ves sijaj, ki me je po njih mislih obzarjal do zdaj. Hm. Junak iz bojev s profesorji, zdaj se pa izkaže, da sem nemara le potuljen klerikalec...

Tudi pozitivno verni fantje so me gledali postrani; morda so čisti, kakršni so bili, mislili, da sem še stari zaletel in da le hinavčim.

»Kaj je klerikalstvo?« sem potlej mrko vprašal in se ozrl po vseh.

»Politika, ki nori ljudi in ki jo imajo na vajetih — farji!« je udaril ateist.

Hotel sem odgovoriti, pa me je prehitel drugi, ki je onega vprašal:

»Kaj pa je liberalstvo? — Ne veš? No, jaz ti povem: To je politika, ki slepi, pogublja ljudi in ki jo za svojo malho potrebujejo lakomni in brezbožni — advokati!«

»Ta ni slaba,« se je socialist smejal. »No, le še katero táko!«

Pa miren pogovor ni bil več mogoč. Zavrela je zdraha in se razplela v krik in vik, kakršnega sem že poznal s Kapiteljskega hriba v Novem mestu.

Kaj bi še tu? Tiho se izmotam in napotim proti domu.

»Še šola bi utegn timer zvedeti, s kom se družim!« me je dregn timer. E, spremenil sem se, res sem se...

Spotoma mi je kar šumelo po glavi. Ti dijaki in moje skrbi, negotova prihodnost in osmošolčev svèt — vse to mi je mesílo prehitavajoče se misli, da sem ves motoglav prisrnanal domov.

9. Putifarka.

Doma je bila le Korošica sama. Stala je sredi sobe kakor lep spomenik. Okoli nje sta se prelivali svetloba in senca. Hotel sem stopiti naprej, pa se mi je zdelo, da sem zadel ob visoko steno, ki naju loči. Obstal sem, noge so se kakor prijetele tal, vroče me je oblimo. Z nje je vèl fluid — mòk ženskosti, kakršen mi dotlej še nikoli ni prišel v nos. Sitno mi je postalo, da nisem vedel, ne kam bi z rokami in očmi, ne kaj bi rekel...

Tudi ona se ni premakn timer, le gledala me je in se vsa rdeča smehljala.

»Zakaj ste prišli tako kasno, če ste vedeli, da sem sama doma?« je jaskn timer. »Ali se niste zmotili?«

Sam Bog vedi, kako debelo sem jo pogledal.

»Niste se?« je spet tiho rekla. »Čudno. Niste se. Papež se tudi še ni, le jaz sem se to uro menda hudo zmotila.«

»Kaj ji je?« sem buljil vanjo. »Pijana ni, blodi pa čisto omotično.«

»Le čemu ste naposled prišli? Kaj ne veste, da priložnost vse stori; še tatu?«

Ha, za malo mi je bilo, da me hoče nekako mojstriti. Ušesa so mi zagorela, togota mi je zavrela.

»Priložnost samo s slabičem napravi, kar napravi!« sem se uprl in jo hotel vprašati, kakšne priložnosti išče v dijaški sobi ona, pa se je s hodnika zaslišala hoja. »Priložnost' se je zganila in se skozi stransko sobo urno umakn timer.

»Proč moram, ponorela je,« mi je v strahu zaradi šole bliskn timer skozi možgane. »Babe so res

za samo nesrečo in pokoro na svetu,« sem se presrečno spomnil rajnega peka.

V sobo je stopil osmošolec. Kje sem kaj bil, me je vprašal kar tako. Povedal sem mu vse po vrsti, le „priložnost“ sem spodobno zatajil in že tudi pozabil.

»Novomeške zgodbe me postaja čezdalje bolj sram,« sem mu kazal srce, kakor se mi je odpiralo, ko sem se vračal s Pasjega broda. »Vsemu se hočem umakniti, za misijonstvo sem se odločil.«

Taka odločitev da ni vredna nič, je zmajeval. Ne le namig umnega preudarka, pravi, živi klic božji da me mora obrniti tja. Naj le še čakam, nič da se ne mudi.

»Šolsko leto že pojema,« sem opomnil.

»Nič ne de; tudi drugo leto in še kasneje bo prav.«

Sam sem mislil drugače. Čez teden, dva sem brez osmošolčeve vednosti pisal materi, kam bi se rad nameril. Misijonstvo me je bilo že čisto zmoglo.

Nekaj dni po tistem pismu sem šel zdoma. Pred staro cukrarno, ki je vanjo vojaška oblast ob poletnih mesecih nastanjala vojake rezerviste, sem od daleč opazil, kako dve ženski nekaj omahujeta ali kaj. Pridem bliže in v eni spoznam — svojo mater, ki krili z rokami, počepa in jadikuje.

»I, mama, kaj pa je?« se ustrašim in planem k njej.

Reva mi omahne okoli vratu in zajavka v joku in smehu:

»Nane, o Nane, kaj si res ti, kaj se nisi ubil?«

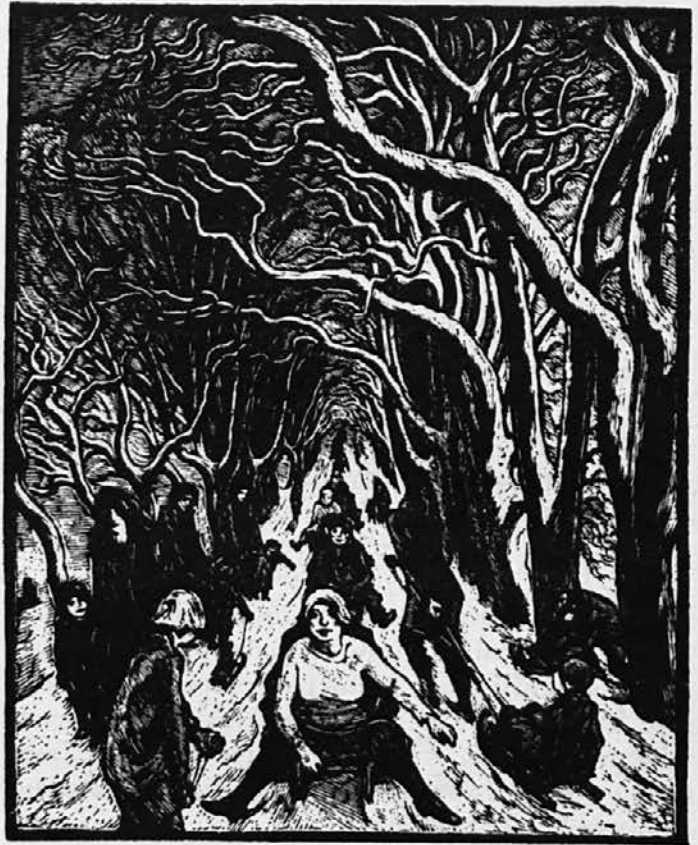
Ubil? Kar precej sem zvedel. Mati, preprosta kmečka ženica, je mislila, da se v mestu vsi ljudje poznajo. Ko se je bližala ulicam, v katerih sem stanoval, je žensko, ki jo je srečala, nedolžno po meni vprašala, kaj počnem in kako mi je; najbrž bi bila rada kaj zvedela, kar bi ji bil jaz zamolčal.

In tam okoli cukrarne so bila tisto dopoldne vsa babja usta polna natolcevanja o nekem rezervistu, ki je snoči skozi okno višjega nadstropja omahnil na cesto in se ubil. Njegov priimek je bil v površni izgovarjavi nekoliko podoben mojemu.

»A tisti, ki se je snoči ubiv?« ji je zijalasta ženska brezčutno odgovorila in jo prestrašila, da je reva od bolečine zatulila.

Pogrelo me je, ušesa so mi zagorela.

»Gospa,« sem jo trdo prijel, »pred vas je po vaših mislih stopila mati, ki še nič ne ve, da se ji je sin ubil. In vi ji to grdo in brezčutno poveste, da človek ne bi verjel, če ne bi doživel! Sram vas bodil«

Vladimir Silovský: Sankanje.

Za čas ji je vzelo sapo, potlej pa je začela nekaj jezljati.

»Mrknite, ali pa vas zakadim v Ljubljano!« sem zarohnel, da me je mati popala za rokav in potegnila za seboj.

»Jemnasta, kako si jezičen in hud!« je drobentela ob meni. »Molči, molči, saj je vse dobro, samo da si še živ in zdrav.«

Jeza se mi še ni unesla, lotil sem se matere:

»Kaj pa po nepotrebem ogovarjate ljudi, ko vendar veste, da v mestu ni te navade?«

Ni mi odgovorila.

»Pisal sem vam,« sem pretaknil, »ali ste prejeli?«

»Jezus, saj zato sem prišla,« je čivknila že vsa v solzah. »Nane, tega pa ne, samo tega ne! Tu se izučil za duhovna, pa rada umrjem precej po novi maši; zamorcem te ne dam pa te ne dam! Nikoli več te ne bi videla, od žalosti bi skoprnela!«

Poznal sem njeno srce, poniglavo sem se mu uklonil, nič preveč nisem več silil vanjo. Zbogom, misijonstvo...

Že opoldne me je tirala na železniško postajo, da me odvede domov, saj šolsko leto že mineva, doma zaradi mene ne bo nobenega zgedovanja več. Skoraj ves čas me je držala za roko, kakor bi se bala, da bi ji še ne ušel...

Na postajnem hodniku je oprezovala — Ko-rošica. Vpričo matere sem se delal kakor da je ne poznam, še oči sem ji umikal.

Za menoj, to sem dobro čutil, pa je zvesto hodil njen otožni pogled.

Razumel sem ga šele čez dosti let, videl pa nikoli več.

(V drugo naprej.)

ZVONOV I S V. JOŽEFA

Joža Likovič

Prijezerje s tremi prijaznimi holmi, na katerih čemi božja žlahta! Sv. Ana z neštetiimi ženami, ki so jim usahnile in okamenele prsi, božja Mati z Detetom v naročju in z grenko žalostjo v srcu ter sv. Jožef s cerkvijo na srednjem hribčku. V linah pri Sv. Jožefu so se v davnih dneh oglašali zvonovi, srebrni po glasu, mogočni po obsegu. Kadar so dvignili svojo častitljivo pesem, tedaj so se sive kraške daljave in polhograjski strmci nenavadno približali, Krim je bil mnogo nižji, mogočno zvonjenje se je čulo v Menišijo in v sončno Vipavo. Barjani so obstali in nehali prekladati vlačuge čez grabne in vretja, brodarji na Ljubljanci so v mislih na zaščitnika pridržali vesla v stremnicah, drvarji na Zagabrnica so se naslonili na sekire in se priporočili betlehenskemu tesarju, da jih ne podere težka hoja. Taka je bila pesem in tak sloves zvonov sv. Jožefa!

Neko jutro, ko se je pomlad zopet ljubeče oklenila gladkih, čvrstih gabrov vrh Zorščaka in se je beli mesec zakasnil nad rakiškimi senošetmi, so se zvonovi sv. Jožefa vnovič razmajali ter vabili sosesko k molitvi in predvelikonočni pokori. Vse stvarstvo je za hip priprlo svetle oči in prisluhnilo klicu zvonov. Tisoč jezerskih okenc se je zganilo kot čudovit odsev božje miline, gabri so se omehčali, bezeg je začel odpirati svoje mehke dlani, ptički so se vrnil iz božjega naročja in prinesli cvetno blagovest. Tudi ljudje so zaslutili vstajenje, ki so jim ga naznanjali bronasti bratje sredi prastarih lin.

Samo ena duša je ostala zakrknjena in nevšečna. Anžic, bogati Anžic! Bil je močan kmet in spreten prekupčevalec, ki je imel zavode na Krimu, belo in snažno domačijo v Prijezerju, brinje in vinograde pod Vipavo, znanje in trgovino v Trstu in na Dunaju. Rebula, čiška sol, apnenice in zlatniki so ga napravili ošabnega in brezbožnega. Posmehoval se je vernim sosedom, ki so se z žulji in mrakom borili za srebrne petice; zanemarjal je božjo besedo, nikdar se ni odkril ob angleškem češčenju.

Tudi to jutro je ves prevzeten ukazoval hlapcem, ki so preoravali strnišče in pripravljali mlečnike za pomladansko setev. Ko je še vedno prizvanjalo na gori in so se cvetni romarji vrstili v božjepotno svetišče, se je neverni trdin norčeval in vražje pokal z bičem:

»Naj oglušim, ako bom moral še dolgo poslušati prazno in neumno brenkljanje!«

Komaj je izustil mogočni Anžic grešne besede, že ga je zadela posebna kazen. Najrodovitnejša zemlja na prijaznih mlečnikih, ki so bili ponos njegovega grunta, se je hipoma spremenila v nevreden, siv prah. Živina je začela klecati, z vsakim brenkom zvonov je vedno bolj pešala in omahovala, dokler ni onemogla na koncu ogona. Prestrašeni hlapci so se razšli po leščevju in piskali pot na goro, s katere so božji glasniki sva-reče in vneto opozarjali zemljane na čas pokore. Anžic se je zgrozil, vznemirjen in zbehan se je vrnil domov. Toda kamor se je ozrl, povsod je zapazil usodno razdejanje. Smreke v njegovem lazcu so počrnele, piskavčki so se umaknili z brezuljkov, ki jih je nedavno kupil od apneničarja. Kosi so pobegnili v samoto. Domači vrtiček je postal med tem pušča, prerasla z robidovjem in pajčevinami. Ljubo sonce je zapustilo prag in sleme njegove hiše.

Dnevi so postali moreči, svetla tišina zvezd ni mogla potešiti bogatinovih skrbi. Strahoma se je zavedel, da so postali užaljeni zvonovi sv. Jožefa grobarji njegove srče in zdravja. Njihov gromki glas je še vedno letel čez Menišijo ter pretresal Anžicovo imetje in blagor pri morju. Tudi krimski zavodi so začeli hirati, gabri so postali ničasti, cvetje je opadalo, kakor da ga je oslinila strupena slana. Glas zvonov je dušil rastje in sočno travo na njegovih mlečnikih in jasah. Kamor je segel nevidni odmev, tam se je vse sušilo kot v žarki poletni pripeki. Tudi družina je medlela, ženi se je mož smilil — nesrečnež, ki je postajal prhel in ščetinast kakor berač med sredozimci. Kupčije so minevale v prepirih, priprege v logaških klancih so se trgale, da so se vozovi z blagom prevračali v grape. Čoln s čiško soljo je zvrtničila na Ljubljanci zlokobna krnica, v stiski se je zlato sušilo.

Tako je minilo leto dni, ko se je v Anžicovi duši oglasil božji klic. Tudi žena mu je materinsko prigovarjala, naj opravi pokoro in žrtvuje spravni dar. Anžic resnično ni našel zavetja pred zvonovi, skoraj je otopel zbog pravične kazni, ki jo je moral brez pomoči prenašati. Glas zvonov zanj ni bil prijetno oznanilo dneva ali mehko večerno slovo, ko nalahno doni iz lin in se zvezde

ozirajo za božjim prstom, ki deli pravičnim milost in pokoj. Zvonovi sv. Jožefa so svareče pretresali njegovo dušo z neprestanim očitkom, da je grešil. Samo nekje globoko, v skritem kotičku odrevenega srca je plalo živo upanje, ki ga je umela skrbna žena raznetiti v vero in upanje na lepše čase. Cvetni teden se je odpravil Anžic na goro, kjer je šel po kolenih okoli cerkve ter se spravil z Bogom. Pomirjen in srečen se je vrnil domov, zvonovi sv. Jožefa so ga spremljali s pesmijo sprave in odpuščanja. Cerkvi je podaril skrinjo srebra, ki so ga v Ljubljani v ognju očistili in pretopili za nov zvon. Ko se je prvič oglasil nad Prijezerjem, so vnovič ozeleneli mlečniki in trate ter se je pomlad oklenila borovcev v Krimu. Z vnemo in veseljem so se pridružili zvonovi sv. Jožefa najmlajšemu bratu; v ubranem zboru se je še dolgo razlegala njihova veličastna pesem preko belih kraških brežuljkov, slavila pravičnega Boga in osrečevala zemljane, dokler jih ni brezbožna »sekularizacija« prisilila k molku in strla njihovih srebrnih grl.

NA POTI LJUBEZNI

Vinko Žitnik

Kaj mar so nam vsi nadljudje dni naših,
njih moč trinoška, njihov mir železni,
ki s krinko reda nas spreminja v sužnje!
Proč z robske njih poti na pot ljubezni!

Kaj mar so nam bojevniki zverinski,
njih vabe, grožnje in pogledi jezni,
ker nočemo v njih bratomorne vrste!
Mi gremo proč od njih na pot ljubezni!

Kaj mar so nam vsi, ki z omamo sladkih
besed želé skaliti nam um trezni
in biti nam vodniki v lepše čase!
V prihodnost lepšo gre le pot ljubezni!

Kaj mar so nam vsi vidci in preroki,
njih mrzli klic, ki nas svari pred brezni,
a teme s srcem nam ne razsvetljuje!
Brez njih je varna naša pot ljubezni!

Vi vsi, ki ste pastirji in vodniki,
če sreče res nam od srca želite:
vrnite nam svobodo in enakost
in bratstvo nam z ljubeznijo vrnite!

Samo takrat, ko res v nobeni roki
ne bo več biča, sulice ne meča,
a v srcih vseh bo žar ljubezni bratske —
takrat, ne prej, šele nam sine sreča!

VOJAKI

Janko Samec

Ob oknu sem. In nemo v dan strmim.
Po cesti trop vojakov prikoraka
s korakom trudnim sred prahu oblaka.
V ozadju mnogih fabrik gosti dim ...
In meni je, ko da za nje trpim,
njih čelo, glej, jim truden znoj namaka.
Sam Bog ve, kje vsakogar mati čaka
ljubeče, da bi kruh delila z njim!
O, morda tudi tega niti nima!
Pobrале nekaj so poletne toče
in drugi sad je vzela zgodnja zima ...
Naj le zgodi tako se, kot se hoče!
Da le zdaj topla misel je med njima,
za drugo poskrbel bo že Bog Oče!

IZČISTI ME!

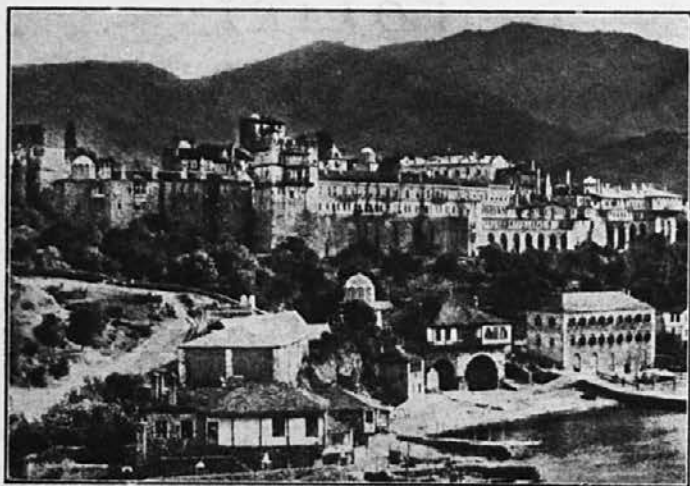
Janko Samec

Izčisti me! Iz mene vse iztrebi,
kar v dušo mi življenja slà zlohorna
vsejala senc je, ko čez pota zmotna
me je vodilo v mračnih dni ozebi.
In kakor sonce, ki vžari na nebi
čez src človeških romanja popotna,
da okrepi jih, kadar so slabotna,
naj prerodim se v svojih dni potrebi!
Izčisti me, o žar resnice večne,
da bom sam v sebi kakor hram svetel,
ki vabi k sebi vse ljudi nesrečne!
In ko sto tisoče bom v sebi zbral,
morda ljudi neznane in popprečne,
po vrsti vsem bom Tvojo luč prižgal ...

VEČERNA POT

Jože Dular

Reka se v strugi pretaka.
Skozi modro okno oblaka
večerna svetloba rosi.
Veter grmovje maje.
Kot metulji frfotaje
cvetje leti na poti.
A vendar stezica je nema.
Z bolešjo srce se objema —
Dekle, kod hodiš zdaj ti?
Sam sem. — Svetloba rdeča
kot kaplja krvaveča
v odprto srce mi polzi.

Grški samostan Vatopéd.

NA SVETI GORI ATOSU

Anton Sovrè¹

Ker sva bila proti programu že izgubila cel dan, sva še kljub vročini odpravila okoli enajste ure dopoldne na pot. Prtljaga nama ni delala preglavic, saj sva imela s seboj le en nahrbtnik in fotografski aparat. Hodila sva počasi in prišla v pol uri do Melozerskega skita, ki je tudi last Rusov. Seveda sva počivala, dobila vode in žganja in se vpisala v spominsko knjigo. Nadaljnja pot naju je vodila skozi nizek gozd ne daleč od morja. Kmalu sva zagledala na desni pod seboj prav na obrežju v krasni legi grški samostan Pantokrator. Fotografirala sva ga, a na žalost se nama je slika pokvarila. Samostan dela s svojimi gmotnimi zidini in mogočnim stolpom povsem drug, bolj mračen vtis ko ruski samostani z zelenimi kupolami. Po kratkem počitku sva krenila na levo po stezi, ki se cepi od pantokratorske poti, v notranjost polotoka proti ruskemu skitu sv. Elije, imenovanemu tudi Ilinski skit. Samostan leži v globoki kotlini tako skrit, da ga opaziš šele, ko stojiš neposredno nad njim. Skit je podružnica Pantokratora, ker stoji na njegovi zemlji. Meni se je zdel na pogled še lepši od Andrejevskega skita. Mogočna cerkev s petimi kupolami dela veličasten vtis. Bilo je menda pet popoldne, ko sva stopila v fondarik, vsa kuhana od neznosne vročine. Fondaričnik, oče Pjotr — to je bil že tretji Peter, ki sem ga srečal — nama je takoj preskrbel vroče in mrzle vode, da sva se mogla umiti; celó tuš nama je improviziral prijazni mož in perilo opral. Igumana ni bilo doma, delal je na polju. Ilinski skit je namreč zelo siromašen; delati morajo tudi duhovni kakor

¹ Na str. 60 v februarški številki, levi stolpič, v 11. vrsti od spodaj popravi: b o g o l j u b n i (ne gostoljubni) namen.

navadni bratje, celó na dnino hodijo v druge samostane, da si zaslužijo jed in po pet drahem na dan. Pravili so nama, da sta dva stara svečenika pred kratkim celó umrla od pretežkega dela. Še ko sva se preoblačila, sva slišala nenadoma trde korake, vrata so se burno odprla in pred nama je stal korenjaški bradati mož v visokih kmečkih škornjih in sivi halji prek hlač, prepasani z usnjenim pasom, ves potan in z zmršenimi lasmi, pravi ruski mužik. Nekaj trenutkov smo drug drugega začudeno gledali, nato pa vsi hkrati prasnili v smeh. Saj je bila pa tudi res smešna situacija: midva vse prej ko napravljena za sprejem, on, samostanski predstojnik, iguman Jovan, pa tudi v opravi, ki se je kaj malo prilegala cerkvenemu dostojniku. Hitro se je oprostil in nama dejal, da naju pričakuje v jedilnici. Pri večerji je tožil o težavnem gospodarskem položaju. Skit izumira, naraščaja ni, še nekoliko let in krasne zgradbe bodo zastonj dobili Grki.

Ilinski skit je zadnji ruski samostan, ki sva ga obiskala; poslej sva se gibala med Grki, Srbi in Bolgari. Komaj se je drugega jutra svitalo, sva se odpravila na pot. Bila sva namenjena v največji grški samostan, Vatoped, ne samo zato, da bi si ga ogledala, ampak da bi dobila tudi neke listine, za katere je moj prijatelj vedel, da jih imajo, pa še niso bile nikjer objavljene. Grki take dokumente ljubosumno skrivajo in jih le neradi kažejo tujcem, nikar da bi jih dovoljevali nemara fotografirati. No, treba je bilo poskusiti. Da bi nama delo olajšal, nama je dal ilinski iguman za spremljevalca diakona očeta Atanasija, ki govori tudi nekoliko grški. Pot se je vila v zložnih ovinkih med mladim drevjem navkreber, dokler nismo prišli na 520 m visoki vrh do skita Matere božje, tako imenovanega Ksilarga. Skit spada pod duhovno upravo Pantelejmona: Rusi so ga kupili v 11. stoletju od Grkov ter ustanovili prvo rusko meniško naselbino na Sveti gori. Šele nato so pozidali Stari Rusik in za njim Pantelejmon, ki mu pravijo tudi Novi Rusik. Na dvorišču Ksilarga stoji velikanska cipresa, bržda ne dosti mlajša ko skit sam. Danes živé v njem Bolgari pod vodstvom »starca«. V samostanu smo govorili z osemdesetletnim menihom, Srbom, ki je prišel tja 1886 iz Kruševca. Mož je bil še kaj trden in je opravljal najtežja poljska dela. O silnih spremembah, ki so se dogodile zadnja desetletja v njegovi domovini, ni vedel domalega nič. Po kratkem odmoru smo šli dalje, ker smo hoteli še dopoldne priti v Vatoped. Pot ni bila več tako prijetna; držala je sicer po grebenih in nazadnje navzdol proti morju, a vročina je bila tolikšna,

da sem se bal sončarice. Naposled se je vendarle pokazalo morje in globoko pod seboj smo zagledali obširni kompleks vatopedski. Hodili smo pa še kake tri četrti ure, preden smo bili tam. Prvo, kar ti udari v oči, je živa polihromija zunanjih sten. Zidovi so ponekod grajeni tako, da se mejuje plast rdeče opeke s plastjo belega kamna. Poleg tega pa so oboki, okrajki in napušči marsikje modro oslikani. Ta belo-modro-rdeča simfonija učinkuje kaj prijazno. Vatoped sodi med najstarejše in najbogatejše samostane na Atosu. Ustanovil ga je Konstantin Veliki v 4. stoletju. Izročilo trdi, da ga je Julian Odpadnik podrl, Teodosij Veliki pa zopet postavil v zahvalo za rešitev sina Arkadija, ko je bil skoraj utonil. Leta 862 so ga razdejali Arabci, nato pa se je v 10. stoletju iznova dvignil.

Pri vratarju sva morala oddati potna lista, da ju je nesel v pisarno. Stopili smo na obsežno dvorišče, kjer stoji cerkev Marijinega oznanjenja. Zanimiva so cerkvena vrata: saj sodijo prav za prav v Solun, k tamkajšnji katedrali sv. Dimitrija, ki je danes še v razvalinah, pa so jih prenesli na Sveto goro, da so jih rešili pred Turki. Notranjost cerkve je razkošna. Tla so v mozaiku, na vsaki strani znotraj vrat muzivna podoba Matere božje in nadangela Gabrijela, po stenah stare freske in cela vrsta ikon, ki imajo svetniški sij in roke iz srebrne pločevine. Izpod kupole se spušča velikanski polieléj, to je okrogel lesteneč, kaka dva in pol metra v premeru. Za oltarjem se hranijo dragocene svetinje, med njimi baje kosci Kristusovega križa, pas Matere božje in srebrni križ Konstantina Velikega. Na vzhodni steni je Marijina ikona, ki so jo bili nekdanj ob enem s Konstantinovým križem zazidali v podzemeljski prostor, da so ju skrili pred Turki. Ko pa so celico po ne vem koliko letih zopet odprli, je gorela pred ikono lučka. Poleg glavne cerkve ima Vatoped še šestnajst manjših, vse v kompleksu samostanskih poslopij. Grobnica je štirideset metrov dolga, dvanajst široka, v njej pa lobanje in kosti umrlih bratov od 4. stoletja do danes.

Vatopedski menihi živé po sistemu idioritma, kar pomeni poseben način življenja. Vsak brat dobiva določen odmerek živeža na dan, da si ga sam pripravlja, kadar in kakor si hoče, poleg tega pa še vsako leto po nekaj denarja za obleko. Fondarik se oddaja po licitaciji navzdol, to se pravi, dobi ga tisti menih, ki je pripravljen voditi ga ob najmanjših stroških. Njemu daje samostan izdraženo vsoto na voljo in s to mora upravljati gostišče. Na njem je, da ne dela v izgubo, zakaj v tem primeru mora doplačati. Zategadelj

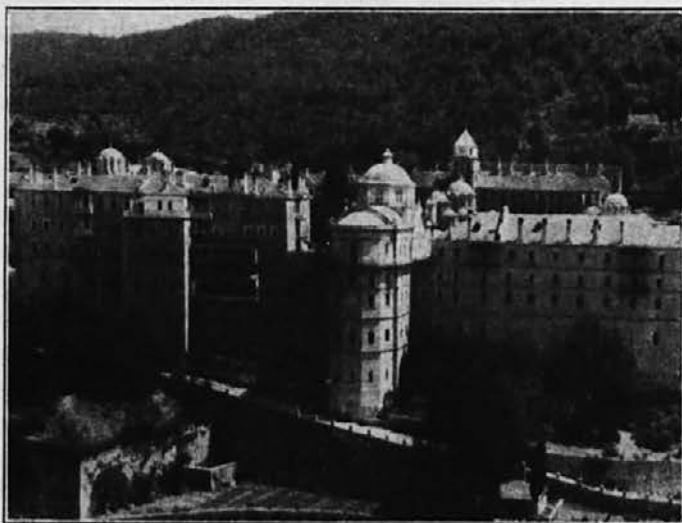

Samostan Vatopéd, notranje dvorišče.

je fondaričnik močno odvisen od napitnin, ki jih dajejo boljši gostje, in čim več mu ponudiš, tem rajši vzame. Navadno fondaričniki nimajo izgube, nasprotno, marsikateri si napravi lepo premoženje. To je po našem, ki smo vajeni pri menihih evangeljske ubožnosti, nekoliko čudno, res je pa lè.

Ko smo prišli v fondarik, smo našli fondaričnika, sedečega pred vrati, s cigareto v ustih — zame kaj razveseljiv pogled, ker sem moral v ruskih samostanih svojo kajo omejevati. Diakonu Atanasiju je dal posebno, nama pa skupno sobo. Bila je izredno svetla, zelo čista, opravljena z belim pohištvo, kratka, delala je kaj prijeten vtis. Sprejemni salon je velik, skoraj tako ko v Pantelejmonu, vendar v primeri s tem naravnost gosposki. Tla so pregrnjena z dragoceno preprogo, okoli nje pa teče kot četverokoten okvir druga, ki ima za ornament belo krono in na vsaki strani črko M in B, to je Monè Batopedíu, Vatopedska obitelj. Fondaričnik nama je skušal dopovedati, da je ta podolžna preproga kos tiste, ki so jo pred nekaj leti, ko je Venizelos obiskal samostan, položili od fondarika pa doli do pristanišča, torej nekaj sto metrov daleč, da bi državni predsednik stopal po njej. Venizelos pa tega ni storil, ampak je hodil ves čas ob kraju preproge. Drugih tujcev takrat v Vatopedu ni bilo. Pač pa sva se seznanila z nekim profesorjem glasbe, ki se je mudil tam na počitnicah. Ker je znal samo grški, je bil naš razgovor le redkobeseden, sicer pa je bil mož bolj podoben vaškemu organistu ko pa profesorju. Po kosilu sva se pripravila z Mošinom na sprejem pri gospodih epitropih, to je trojici samostanskih upravnih predstojnikov, da bi jih prosila, naj nama dovolé pogledati v arhiv, poiskati neke listine in jih fotografirati. Slučajno je prijatelj

Mošin ravno takrat tiskal v Kraljevski akademiji znanosti svoje obširno delo »Grčke povelje srpskih vladara«. Imel je prve odtise že s seboj, med njimi tudi nekaj vatopedskih prostagem in krisobulov. Na te sva postavljala vse svoje upanje, češ če bodo gospodje videli, da se njihove znamenitosti objavljajo in obravnavajo tudi v Jugoslaviji, bodo nemara voljni, omogočiti nama tudi publikacijo nekaterih drugih dokumentov, ki jih hranijo v svojem arhivu. Ob treh popoldne so naju poklicali. Vzela sva svoje krisobule in odšla z mešanimi občutki v pisarno. V sobi so sedeli vsi trije epitropi, lepí možje z dolgimi bradami, črnimi ko vranja krila. Prijazno so naju sprejeli in ponudili kavo in cigarete. Tudi prijatelj Mošin, ki drugače ne kadi, si je s herojskim samozatajevanjem zapalil. Udarila sva naravnost »in medias res« ter jim po svoje razložila, kaj bi rada. Gospodje so se sicer muzali, midva tudi, a kaj, glavno je bilo, da so naju razumeli. Ko sva jima pokazala še novo knjigo in obljubila, da dobi samostan svoj izvod, kadar delo izide, sva videla, da je bil led prebit. Eden očetov je pokimal drugima dvema, ta dva njemu, nato pa je prvi dejal, da smeva v arhiv. Ali tudi fotografirati? Tudi. Zahvalila sva se, eden naju je vodil in šli smo. Spotoma je skočil Vladimir Aleksejevič v sobo po fotografski aparat. V veselem razburjenju ni pazil na noge pa se je spotaknil ob preprogo in že domalega legel na trebuh, prav kakor Cezar, ko je stopil na afriška tla. In kakor je Cezar ob padcu vzkliknil: »Držim te, Afrika!« ter s tem vzal znamenju slabi pomen, tako je tudi Vladimir Aleksejevič po rusko zarobantil — pomislite, v samostanu! — dobre volje pa le ni izgubil. Arhiv je spravljen v spodnjem delu knjižnice, ki ima več nadstropij,

Bolgarski samostan Zograf na Sveti gori.

in sicer v jeklenih omarah. V njem je nad dve sto pravnih dokumentov, objavljenih pa komaj kakih trideset. Tudi nekaj slovanskih povelj iz dobe srbske oblasti na Sveti gori je vmes. Listine so katalogizirane, zato nama je bilo iskanje zelo olajšano, zlasti še, ker nama je oče arhivar rade volje pomagal. Kmalu sva našla tri grške listine, ki se v njih omenja srbska oblast: ena, do polovice okrnjena, govori o nekem posestvu, ki ga je despot Uglješa daroval vatopedskemu samostanu, drugo, brez podpisa, je izdal eden Uglješinih naslednikov, tretja pa vsebuje razsodbo vrhovnega bizantinskega sodnika v pravdi, ki sta jo imela srbski véliki domestik Raul in kalotet Štefan z vatopedskim samostanom. Zlasti ta je, kakor trdi profesor Mošin, nenavadno važna za bizantinsko pravno zgodovino. Nobena teh listin dotlej še ni bila znana. Fotografirala sva jih in s tem opravila svojo nalogo v Vatopedu. Prijatelj Mošin je zadovoljno izjavil, da je njegovo popotovanje uspelo, tudi če bi nič drugega več ne našel ali videl. Njegovo zadovoljstvo je bilo tem večje, ker mu je bil bizantolog profesor Laskaris v Solunu zatrdil, da ne bo nič dosegel, češ, celó njemu, Laskarisu, niso dovolili fotografirati, čeprav je grški profesor in domačin. Nato sva si ogledala še drugo knjižnico. Je zelo velika in lepo urejena. V gornjem nadstropju so spravljeni stari rokopisi, med njimi znamenit, z miniaturnimi iluminiranim psalter v šestnajsterki iz 11. stoletja. Dragocen je tudi izvod Ptolemajeve geografije s kartami v veliki četverki, z njo pa v eno knjigo vezan Strabonov zemljepis, vse v rokopisu. Druge knjige so po večini teološke vsebine. Omembe vredno je tudi to, da je imel Vatoped nekdanj šola ne daleč od samostana, tako imenovano svetogorsko akademijo, ustanovljeno 1754. Na njej so delovali znameniti učitelji, na primer bogoslovna učenjaka Evgenij Bulgaris in Nikefor Teotokij, oba umrla v Rusiji. V 19. stoletju je šola prenehala in danes vidiš le še razvaline. Proti večeru sva porabila ugodno priložnost za kopel v morju. Diakon oče Atanasij naju je spremil, vendar samo do visoke pečine; tu je sédel in čakal kakor v pravljici Lorelei, čeprav kljub dolgim lasem ne tako mičen in prikupen. Da mi ne bo kdo očital, da govorim preveč o jedi, rajši o večerji molčim, dobra je bila pa le, že zato, ker je bila drugačna ko pri Rusih. Ponoči so nama nagajali komarji, ki jim pravijo na Atosu sknifi, v Črni gori pa nevidi, ker so domalega nevidni in tako majhni, da se prikradejo tudi skozi najgostejšo mrežo. Okna so sicer posod zastrta, vendar je najbolje, da v spalnici

sploh ne prižgeš luči, če ne, imaš takoj v sobi nekaj teh nadležnežev, tako da ti ni moči zaspiti.

Dne 23. avgusta sva se navsezgodaj poslovila od gostoljubnega samostana in najinega prijaznega spremljevalca, očeta Atanasija, ter se z motornim čolnom odpeljala proti severozahodu z namenom, da obiščeva srbski Hilandar. Spotoma sva občudovala lepi samostan Esfigmén, ki leži prav kakor Vatoped tikoma ob morju. Pri tako zvanem hilendarskem pirgu sva se izkrcala in se napotila dalje po razmeroma lepem potu. Ne daleč od morja sva srečala čredo sedem sto kozlov, ki jih je gnal star pastir na pašo. Povedal nama je, da so last Hilandarcev; pred leti je imela čreda do tisoč pet sto glav, pa so jo morali zmanjšati, odkar ima država svoje gozdarje na Gori, ki ne dovoljujejo, da bi drobnica uničevala mlado zelenje. Samostan leži kake tri četrti ure od morja, skrit v globeli. Ustanovil ga je, kakor je znano, sv. Sava v 12. stoletju; tu je živel sam in tudi njegov oče Nemanja. Posebno lepo se je razvil v 14. stoletju, počenši z Milutinom — ta mu je poklonil veliko posestev —, zlasti pa je zrasel za vlade Dušana Silnega. Na prošnjo srbskih vladarjev so dajali tudi grški cesarji samostanu zemljišča, tako da ima hilendarski arhiv še danes nenavadno mnogo darilnih pisem, mogoče več ko katerikoli drug svetogorski samostan. V 17. stoletju je začel prepadati in je končno popolnoma prenehal. Obnovil ga je še v istem stoletju inok (menih) Nikanor, ki je bil poprej bogat beneški trgovec. Prispevali pa so za obnovitev tudi Bolgari. Hilandar sodi še danes med največje atoške samostane: vrednost njegovih posestev cenijo na milijone, vendar je gospodarstvo kaj zanemarjeno in samostan celó zadolžen. Ves kompleks dela nekak žalosten vtis: zdi se ti, da si stopil v dobro ohranjene razvaline srednjeveškega gradu. Poslopja polagoma razpadajo, strehe puščajo, popravlja pa se le malo ali nič. Zanimivo je, da samostan nima igumana, temveč samo namestnika, zakaj pravi iguman je Marija, mati božja sama. Pobožno izročilo pripoveduje, da se menihi nekoč niso mogli zediniti, koga bi izbrali za predstojnika. Ko prepiru le ni bilo konca, so našli neko jutro v zborni cerkvi eno izmed petih čudodelnih Marijinih podob na igumanovem mestu, ne pa na steni. Izprva so mislili, da je prestavil ikono kateri od očetov, in so jo obesili nazaj; ko pa se je stvar ponovila, so postali pazljivi. Zaklenili in zapečatili so vse vhode, toda glej, ikona je stala tudi tretjič na igumanovem stolu. To je bilo očitno znamenje, da želi Marija osebno prevzeti

vodstvo v samostanu. Od tistega časa v Hilandaru ne volijo več igumana, ampak le proigumana kot Marijinega namestnika.

V Hilandaru sva se sešla z dečansko samostansko šolo, ki sem jo omenil v začetku. Tam je bil tudi neki višji uradnik iz Beograda, ki je popotoval v Atene. Iz njegovih namigavanj je bilo sklepati, da je prišel v Hilandar z določno misijo. Delal se je strašno imenitnega, govoril zelo veliko in zelo prazno, vzklikal, da je treba za samostan takoj kaj ukreniti, in z obžalovanjem ugotovil, da ima vlada denar samo za prečanske kraje, za srbske ljudi pa nič. V dokaz je razkačeno zatrobil, da so pravkar dali Zagrebu za zidanje neke nepotrebne stavbe celih sedem milijonov — mislil je ubogo ljubljansko vseučiliško knjižnico! — namesto da bi bil denar dobil Hilandar. Mož je bil v resnici zabaven! Pri kosilu sem slišal prvič in zadnjič debato o verskih in hierarhičnih stvareh, o shizmah in prednostih pravoslavne cerkve pred katoliško itd. Reči moram, da sem čudno gledal, kakor me tudi ta vprašanja osebno malo zadevajo. Ogleda vredna je v Hilandaru velika jedilnica, ki jo uporabljajo samo o posebnih priložnostih. Po stenah se vrstijo okrog in okrog razne freske, večidel iz življenja sv. Save, nekatere nekoliko očiščene, druge na pol zabrisane.

Tudi tu vse kar vpije po popravilu. Knjižnica in arhiv sta slabo spravljena, kakor sta že drugače zanimiva, posebno arhiv. Tu vidiš celo vrsto prekrasnih krisobulov na pergamentu, sijajno pisanih, z velikimi, čudovito lepimi pečati iz čistega zlata in srebra. Prijatelj Mošin je iskal in našel hilendarski praktik, sestavljen v cerkvenoslovenskem jeziku. Je to nekaj metrov dolga pergamentna listina, ustrezajoča po vsebini nekako našim starim urbarjem. To sva tudi fotografirala. Knjižničar oče Mihael je že dobro star mož pa knjižnice ne more držati tako v redu, kakor bi bilo potrebno. Tudi drugače je v samostanu sicer veliko lepih umetnin, samo prave roké ni, da bi ravnala z njimi. V neki precej temni in zatohli sobi, ki ji pravijo muzej, imajo lepo število prekrasnih ikon, vmes tudi silno star ikonostas z inkrustacijami in pa dragocene goblenske vezenine. Za te jim je poklonila v zadnjem času naša kraljica velike steklene omare. Posihmal bodo vsaj te varne pred nadaljnjim prenačnim razpadanjem. Kot redko posebnost kažejo pivski vrč kralja Dušana: vendar je ukrasnim aplikam videti, da sodijo v zahodni barok 17. stoletja, tako da je vrč nemara pravi, ornament pa pozneje prikovan.

(V drugo naprej.)

KOLUTI

Janez Jalen

Jesen je pobarvala listje. Zadnje tri dni ga je bila oparila še slana, da se je šelesteč obletalo ob sončnih žarkih.

V Rudnici in Ščavnici, okrog jezera in v rebréh za vasmi so se med temnozelenimi smrekami zlatili macesni. Skalne police v strmem Studoru so vse pisane žarele v soncu. Vrhove visokih gora je ob zadnjem dežju pobelil že sneg. Molče so se ogledovale v mirni jezerski gladini. Ob njem je poropotavala vojaška električna železnica, ki je vozila od zadnje postaje pred predorom pod Črno prstjo po Bukovem in skozi Ukanc do pod slapa Savice; od tam je čez visoko skalno steno vzpenjača dvigala hrano in strelivo in sto in sto drugih potrebščin za čete v Planini na Kraju, na Bogatinu in prav tja do fronte na Krnu. V obeh dolinah, v zgornji in spodnji, so ljudje pospravljali repo in korenje in sekali zelje. Voli, kolikor jih še ni padlo pod mesarico za prehrano vojakom, so vozili; nizko so sklanjali glavé in tiščali v jarme, privezane na roge, da so lezli za njimi pleteni koši z zadnjimi pridelki letine. Tu in tam je blisnil v sončnem žarku medeninast kolut, prišit v okras na konjsko opremo. Ves ta pohlevni robot dela je tonil v zamolklih streljih topov, ki so se na gostó oglašali izza Bogatina. Vmes so včasih zaregljale strojnice. Okna so požvenketavala. Tla so drhtela v votlem grmenju. Ljudem so bledeli obrazi, trepetala so jim srca v skrbi zase in svoje in še za tiste, ki so umirali v ognju v vrhovih gorá.

»Gorje Bohinju, če ne vzdržé.«

Lesene strehe bodo zaplapolale v plamenih in zidovje razderó granate.

Bohinj je bil poln trpljenja in groze. Kakor bi se bil sam satan razkoračil od Bukovskih do Triglavskih gorá, bi z bičem žvižgal nad jezerom in slapom, nad vso rajsko lepoto pokrajine in nad glavami ljudi.

Gorje!

Pri županu ob pisalni mizi je sedel kaplan Janez. Prebiral je odredbe in dopise in predstavljaj županu, ki je stal poleg njega. Vojaščina je dopisovala samo v tujem jeziku.

Kaplan je dvignil glavo: »Martin, kaj je s koluti? Strupeno ostro piše stari major.«

»Naj piše. Saj zato so ga obudili iz pokoja, da sitnari. Pa naj se še tako narašča, kolutov ne bo dobil. Mojih že ne. Te kile medenine ne bodo odločile zmage. Kakšne bi pa bile konjske opreme

brez kolutov! Kaj pa porekó gospodarji, kar se jih še vrne iz vojske. Ne bo jih in ne bo dobil!«

»Ne verjamem, da bi se vam posrečilo, ubraniti jih.«

»Se mi bo. Človek se sčasoma izuči. Zvonove smo pač morali dati. Preočitno so viseli v zvonikih in še najmanjši je pretežak, da bi ga kdo skrivaj odnesel. Kotlov smo že kar precèj znali skriti. Za kolute sem si pa izmislil posebno ukano.«

Na dvorišče je pripeketal konj. Župan in kaplan sta se ozrla skozi okno. Na visokem belcu je prijahal iz Bistrice stari major.

»Lej ga dedca! Res je sam prišel gledat, kakor je zagrozil.« Martin je že hitel iz hiše.

»Se bo vsaj izkazalo, če je vaša ukana prav nasnovana,« mu je komaj še utegnil povedati kaplan. Da bi pa razmislil, s kakšno zvijačo skuša rešiti kolute, ni bilo več časa.

Pred hišo se je drl major nad županom kakor najbolj surov desetnik nad zabitim rekrutom. Martin pa je držal za streme in s prijaznim obrazom, kakor bi sprejemal svata in z vsem svojim znanjem nemščine prigovarjal oficirju v sedlu: »Herr Major! Absitzen, bitte. Schauen gehen.« S prosto roko je kazal dvoje komatov, ki sta visela na kljukah pred hlevom.

Konj se je oziral naokrog, kakor bi se mu vse prerekanje zdelo hudo neumno. Major pa je rastel in grozil županu, da ga pošlje na fronto, kjer bo kar koj ubit, če v teku dneva ne dobi do zadnjega vseh kolutov, kar jih je v občini. Martin pa ni hotel spustiti stremena. Venomer je gonil: »Absitzen. Schauen gehen.«

Majorjevo vpitje je privabilo ljudi. Gledali so od daleč. Še otroci niso marali blizu, čeprav so se z vojaki večinoma dobro razumeli. Le priletni čevljar Boštjan je prav tako prikorakal v županovo gostilno kakor vselej druge krati, kadar si je pozelel kozarec vina. Hudomušno se je nasmehnil kaplanu: »Sem radoveden, ali se nama bo obneslo ali ne?«

Martin ni odnehal in majorju ni kazalo drugega, kakor da se je skobacal iz sedla. Župan mu je znal dobro pomagati, saj je svoja tri leta vojaščine odslužil pri topništvu v Gradcu. Toliko se pa ni naučil nemščine, da bi se mogel z majorjem tako pogovoriti, kakor bi se bil rad. Poklical je na pomoč gospoda kaplana. Peljal je oba, starikevga majorja in mladega duhovna, h komatom pred hlevom. Razkazal je jermenje, ki je bilo tako sešito, da bi razpadlo na več delov, če bi odpel kolute. Konja bi s táko spako komaj še mogel okomatati. Pretegniti bi pa ne mogel nič, še praznega voza ne. Major je renčal in godrnjal,

kaplan pa se je z vso silo premagoval, da mu ni na glas ušel smeh. Župan mu je bil namreč kar vpričo majorja, ki ni razumel niti besedice slovensko, povedal, da je dal prav nalašč Boštjanu prešiti na tako goljufiv način dvojce starih konjskih oprem, samo zato, da preslepi majorja. In še to mu je zaupal, da s takó sešito opremo sploh ni mogoče voziti, ker bi se pri količkaj teži koluti raztrgali. Majorju samemu se je oprema kaj čudna zdela, pa mu je župan dal vedeti po kaplanu, da je Bohinj čuden svet.

Major ni hotel odnehati. Zahteval je, naj se jermenje takó sešije, da kolutov ne bo treba več.

Martin se tej zahtevi ni prav nič upiral. Še celó pristavil je, da je sam že tudi mislil, da bi se zadeva tako dala urediti.

»Podlegel je in ni se mu posrečila ukana,« se je začudil Martinovi popustljivosti kaplan Janez. Pa ga je župan naprosil, naj pove gospodu majorju, da bohinjskim konjem znajo prav sešiti opremo samo domači sedlarji, ki poznajo vse posebnosti goratega kraja. Da ima županija sicer tri dobre sedlarje, ki pa so vsi odšli na vojsko. Eden je v Galiciji, drugi na Tirolskem in tretji na Krasu. Gospod major naj samo poskrbi, da se vsi trije vrnejo za pol leta domov, pa bodo vse komate prešli in gospod major bo dobil vso medenino, kolikor je visi na konjskih opremah.

Spet se je kaplan težko zdržal smeha. Vedel je, da iz fronte za zlomka nikogar ne spusté. Major pa si je prižgal cigareto, ponudil tudi kaplanu in županu in pričel govoriti o težkih časih in zamotanih razmerah, da ima vsak kraj svoje posebnosti, Bohinj pa še prav posebne.

Martin je medtem mimogrede in kar brez vprašanja vrgel belcu detelje in povabil njegovega gospodarja na kozarec vina. Major je povabilo koj in rad sprejel.

Župan je najprej postregel z žganjem. Major si je dal večkrat naliti. Martin pa je postavil na mizo najmočnejše vino, izgrebel iz záseke klobaso in je prinesel vsakemu gospodu pol. Gost v vojaški obleki kar ni mogel prehvaliti pristnega žganja in iskrečega se vipavca. Klobasa mu je bila pa tako všeč, da je hotel vedeti zanjo slovensko ime: »Klo-ba-sa.« Da še nikoli ni kaj tako dobrega jedel, da tujec Bohinja kar nič ne razume, je modroval.

»Res je,« se je oglasil od sosednje mize Boštjan. »Saj je Bog ustvaril Bohinj prav za prav za medvede. In čim več ljudi mu uide vanj, tem bolj ga kazé. Zato pa ni bil še nikoli tako popačen kakor današnje dni, ko na tisoče vojaštva dere skozenj. Pa se bo že še popravil.«

Razgovor se je razpletal in Martin je že kar dobro posegal vmes s svojo nemščino. Še Boštjan je pristavil nekaj besed. Kolutov pa nihče več ni omenil.

Sonce je z zadnjimi žarki zlatilo vrhove gorá, ko je major spet skušal zlesti v sedlo. Težko, da bi se mu bilo posrečilo, ko bi ne bil Martinu pomagal še hlapec. Bil je na eno oko slep, zato mu ni bilo treba več na vójsko. Dobro da je bil konj krotak kakor ovca in pameten, kakor še vsak človek ni. Narahlo in previdno je stopal. Menda je čutil, kako se gospodar na njem pozibava.

Topovi na Krnu so utihnili. V Martinovi gostilni pa je še dolgo bučal glasen smeh. Bohinj se je za nekaj dni spet oddahnil.

KMETOVA MOLITEV

Jože Dular

*Zdaj s plugom zemljo bom spet razoral.
O Bog v nebesih, daj, da moje delo
iz Tvojih rok bo blagoslov prejelo,
da v sad bo zraslo, kar bom posejal.*

*Trpljenje, znoj, vse Ti bom žrtvoval,
da le v jeseni vse bi dozorelo. —
Saj veš, da nas je zdaj trdo zadelo,
in človek nima, da bi v lonec dal.*

*Zato Te prosim, če je Tvoja volja,
potem nam blagoslovi rečna polja
in daj, da zrno bo pognalo v klas.*

*A če sprevidiš, da sem slab v veri,
nikar mi tega greha ne zameri —
Ti si moj Bog, pred tabo prah sem jaz.*

*Mraz je odšel na saneh.
Jože Dular*

*Mraz je odšel na saneh.
Kanile so kaplje od streh
in v zraku diši.
Po cestah so vode razlite,
goré so nanovo umite.
Nad njimi nebo se modri.*

*Vse drevje se je razklenilo,
vso zemljo je sonce oblilo —
Med nas je stopila pomlad...
Zelene so trate in polja,
urnila se dobra je volja.
Zdaj gremo življenje iskat!*

PISANO POLJE

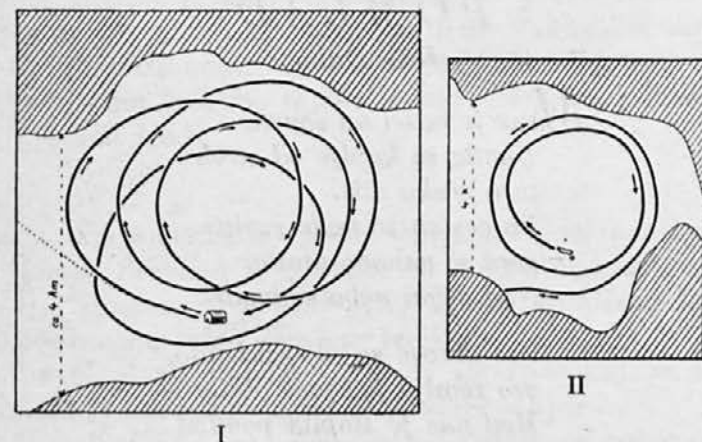
ZAČARANI KROG

Anton Moder

Sedaj sem popotoval s tovarišem po divjem severnem Québecu. Bila je zimska noč. Spremljevalec ni bil nikdar vojak, pa bi bil zelo rad kaj slišal o mojih vojnih zgodbah. Drobil sem mu spomine, ki pa so se seveda bolj sukali okoli mrčesa in blata kakor slikali čudovita junaštva. Tako živo sem mu pripovedoval o stradanju, da sva se oba pošteno zláčnila. Tisto jutro sem bil ustrelil lepega jelena čisto blizu najinega taborišča, a sem ga pustil kar tam. Odločil sem se torej, da grem ponj in si odrežem kos dobre pečenke. Tovariš naj bi medtem napékel indijanskega kruha. Bilo je temno ko v kozjem rogu, zato sem vzel s seboj svetilko. To pot sem si prvič pomagal z umetno razsvetljavo. Po stezah mi je dobro služila, sedaj pa so bile steze zametene, o mojih jutranjih stopinjah ni bilo sledu. In dogodilo se mi je, da ubitega jelena nisem in nisem mogel najti.

Plen je ležal le kakih 300 m proč od koč. Da sem zastavil pot v pravo smer, o tem sem bil trdno prepričan. Svetilke pa mečejo svetlobo na vse strani enako daleč. Stal sem torej sredi svetlega kroga, ki je temo še povečeval: vse izven tega kroga je bila neskončna temna praznina.

Dolgo sem že hodil in zaman iskal. Kar sem opazil v snegu sled, ki je šla vzporedno z mojimi stopinjami. V visokem in prhkem snegu so bili robovi zabrisani, tako da oblike stopinj niso bile čisto ostro zarisane. Kaj le se je zgodilo, saj sva v okolici sama s tovarišem? Treba bo stvar preiskati, a sedaj moram za jelenom, sem si mislil. Toda jelena nisem našel, prišel pa na novo gaz, ki je moja križala. Pot mi je postala uganka, a sem šel naprej, zakaj po pravici povedano: bilo me je sram. Zavil sem malo vstran, glej ga spaka, znašel sem se kar pred dvema gazéma. Križali sta se in kmalu zadeli še na tretjo in četrto. Ustavil sem se sredi poti, kakor da sem sredi blodišča brez vse rešnje poti. Tu gaz, tam gaz, povsod same gazi, bil sem kakor povezan z njimi! Kdo le je tako nesmiselno kolovratil

Posledice nesomernosti: I trije potniki so se zastonj trudili, da bi prišli iz 4 km široke doline, II drugi v megli niso mogli preveslati z otočiča na obalo.

tod okrog? Za njim! Glej, zopet je pregazil svojo sled, se obrnil na desno in se mi izmuznil. Postal sem. Napeto sem prisluhnil. Povsod skrivnostna tišina, kakršna redno objema pragozd pod snežno odejo.

Zadeva mi je postala neprijetna. Z dolgimi koraki in skoki sem se poganjal naprej. Ugotovil sem, da me je dotičnik moral slišati, ker je na enak način bežal pred menoj. To sem čisto jasno spoznal iz sledi. Pograbila me je jeza kakor še živ dan ne. Svetilka pa je maličila mojo podobo po drevju, ki se je šibilo pod snegom. Kakor nagajiv škrat je mežikala in oponašala vsak moj gib. Stal sem sredi svetlobe kakor v pasti. Kar me prešine misel: kaj če so to le blodnje? Zatopljen v to slutnjo sem se spotaknil in padel čez velik kup snega. Ne vem, s kakšno spretnostjo sem obvaroval luč, in opazil, da moli izpod snega živalska noga. Vendarle sem našel svojega jelena! Opazil pa sem, da je moral sem prispeti tudi moj preganjanec. Res, našla sva se tam oba: jaz in moja senca!

Torej ponoči ne jémli luči v gozd! Prav gotovo te bo zvodila, zakaj kamor pogledaš, povsod je spredaj, spodaj, zgoraj. Drevesni vrhovi, ti zanesljivi vodniki, so pogreznjeni v črno temo. Samotni popotnik je vkovan v sredino svetle krogle, teka okrog, a ne najde izhoda. Tako se je tudi meni naključilo. Sam sem svoje sledi množil, se preganjal in se slednjič ujel.

Tako pripoveduje Veša Kvonezin — Siva sova.

Res, čudno moč mora imeti umetna svetloba v temni noči, da je še celó Sivo sovo, pravega sina narave, Evropeca po očetu, Indijanca po materi, tako temeljito speljala. Pa je dobro poznal skrivnosti divjih kanadskih gozdov. Saj je sam in z ženo, pristno Indijanko, peš in v čolnu, podnevi in ponoči, v vsakem letnem času prepotoval na svojih lovskih pohodih obširno Kanado v vseh smereh. In vendar mu je nedolžna lešcherba tako zmešala glavo! Kakor pošteno pa je sam svojo sramoto priznal, tako pošteno moramo priznati, da je ni bil kriv sam.

Zastavimo si čisto resno vprašanje: Kako vendar, da je mož blodil ravno v krogu, saj je bil vendar prepričan, da hodi naravnost proti jelenu? Ta ali oni bo rekel, da je storil to le slučajno. Morda. Kaj pa, če bi bil to vendarle bolj ali manj pogost ali celó stalen pojav? Morda bo kdo izmed bralcev mogel kak podoben primer navesti iz lastnega življenja, ali ga pozna iz pripovedi svojih znancev. Nekaj primerov je znanstveno ugotovljenih in preiskanih, pogledjmo jih!

Šved Guldberg poroča o treh ljudeh, ki so v megleni in zasneženi zimski noči hoteli preko 4 km široke doline iz ene koč v drugo, v smeri, kakor jo na podobi I kaže pikčasta črta. Zastavili so prav in nekaj časa tudi nadaljevali v pravi smeri. Kmalu pa so nevedé zavili na desno in hodili že dobršen čas. Po uri sodeč bi morali zdaj zdaj priti v koč. Res se je pojavila pred njimi koč — a razočarani so dognali, da ni koč, kamor so bili namenjeni, ampak koč, od koder so odšli. Poskusili so znova, ubrali so pot preko doline in merili naravnost na nasprotni breg doline — a prišli so zopet k prejšnji koč. Tako tudi tretjič in četrtič. Zdelani od dolge poti in gáženja, so zlezli na seno in trdno zaspali, drugo jutro pa pot srečno nadaljevali.

Ta primer je za nas toliko zanimivejši, ker nam je ohranjena podoba posneta po sledovih. Čuditi se

moramo, kako so ti nočni popotniki znali delati lepe in skoraj pravilne krivulje, skoraj enake po velikosti in obliki, a se jim ni posrečilo hoditi naravnost. Iz teh krogov upravičeno sklepamo na neko zakonitost v gibanju, na neko silo, ki jih je zmeraj enako vodila po dolini.

»Kakšna sila neki!« bo kdo rekel. »Zašli so malo v kak breg, pa so mislili, da gredó preveč na levo in tako so motovlili po dolini.«

Brez podlage bi taka razlaga ne bila. Kaj pa na vodi, kjer ni bregov, a se podobno dogaja. Morda si že sam veslal po morju ali po jezeru in si občutil, kako te je neprestano nekam zanašalo. Naravnost čoln kar ni hotel pluti, venomer si moral popravljati čolnu smer. To si lahko naredil, ko si upiral oči v določeni kraj, kamor si se namenil. Drugače pa se je pripetilo veslačem, ki so odpluli v gosti megli z otočiča (pod. II) in hoteli priti na nasprotni, dobre 4 km oddaljeni breg. Bili so prepričani, da plovejo naravnost proti bregu, pa so vendar dvakrat v lepih krogih obkolili otočič, se približali pravi obali, ne da bi bili vedeli, in se slednjič znašli na bregu pri otočiču, torej natančno na nasprotni strani, kakor so hoteli. Ko se je zjasnilo, so šele srečno pristali na pravem bregu.

Za proučevanje tega pojava so zanimivi poskusi, ki so jih napravili v Benetkah na obširnem, tlakovanem Markovem trgu (pod. III). V ozadju stoji mogočna cerkev sv. Marka, ki s svojimi 82 m zavzema skoraj vso širino trga. Dolžina znaša le 175 m. Več oseb je poskušalo z zavezanimi očmi preko tega trga priti v cerkev, a se ne enemu ni posrečilo. V prepričanju, da gre kakor po vrvici proti pročelju, je vsakdo zavil kmalu na desno ali na levo in se prej ali slej znašel med stebrovjem obstranskih palač. Torej še na tako kratko razdaljo človek ne more obdržati smeri brez sodelovanja oči. Po vsem tem mora vendarle biti nekaj zakonitega, kar človeka tako zanesljivo potegne v razmeroma ozek krog.

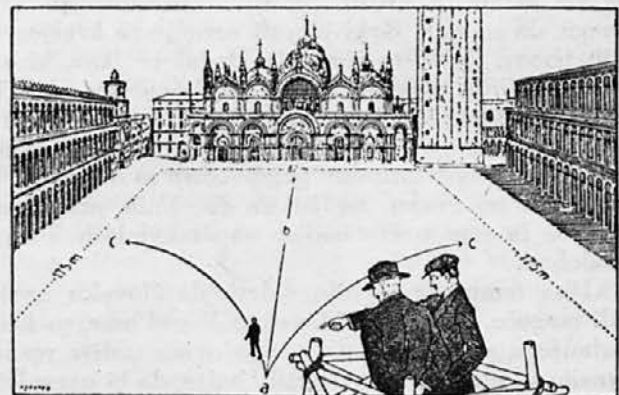
Vzroki so lahko ali zunaj človeka ali pa v človeku samem. V opisanih primerih ne vidimo nobene okoliščine, ki bi nas resno silila k misli, da bi bila na delu kaka zunanja sila. Okleniti se moramo torej misli, da nosi človek vzroke v sebi. O tem nam dosti nazorno priča veslanje. Če ne uporabljaš krmila, daješ smer čolnu s krepkejšimi ali šibkejšimi udarci vesel. Ker skušaš veslati naravnost, je gotovo, da skušaš udarjati z obema vesli enakomerno. Čoln te bo sam prepričeval, kako malokdaj se ti to posreči; če si desničen, bo nehoté desnica pritisnila močneje od levice, če si levičen, nasprotno; torej obe roki ne delujeta enako. Tu bi utegnil tičati ključ uganki.

Telo zdravo razvitega človeka je dvobočno somerno, to se pravi, da je leva stran telesa enaka desni. Po zunanji podobi telesa sodeč je to res, saj vsakemu udu ali organu na desni strani ustreza enak organ na levi. Tudi za notranjost velja isto, vendar z mnogimi izjemami, zakaj notranji organi večinoma niso v parih. Čisto somerno leže samo ledvice. Pljuča, ki imajo sicer dve poluti, imajo zaradi lege srca levo polovico nekoliko manjšo kakor desno. Srce, želodec, jetra, vranica, trebušna slinavka pa so razvrščeni deloma na desni, deloma na levi strani, črevesje v trebušni votlini pa je močno zavito. Kljub temu na splošno velja trditev, da je človek dvobočno someren.

Če pa gledamo človeka prav natančno, bomo dognali, da še na zunaj ni docela someren. Le opazuj v ogledalu ali na fotografiji (vzeti naravnost od spredaj) n. pr. veke pri očeh; marsikdo bo opazil, da mu je ena bolj povešena ko druga; kako malo ljudi ima popolnoma somerna usta. Spreten fotograf ti lahko napravi zanimivo presenečenje, če ti izdela tri fotografije: slika naj te naravnost od spredaj; potem naj z iste plošče dvakrat sname desno polovico in sestavi iz njiju celoten obraz, prav tako iz dveh levih polovic. Videl boš, da res leva ne ve, kaj dela desna — to sta pogosto dva človeka, ki se komaj poznata.

Kakor so to sicer malenkosti, vendar v večjem številu marsikaj premorejo. Takih nesomernosti je na našem telesu veliko. Če pomislimo, da je večina ljudi desničarjev, moramo vedeti, da je v tem neka nesomernost v delovanju organov, ki vpliva tudi na obliko in delovanje organov. Na splošno je desnica za 1 cm daljša od levice, je obsežnejša, ker ima več mišic, zato tudi več žilic in temu primerno nekaj več živčevja. Zanimivo je, da je sploh desna stran bolj preskrbljena z živci in žilami in da ima tudi nekoliko večji krvni pritisk. Podobno je tudi z bedri, le da je tu levo obsežnejše in težje ko desno. To je dobro vedeti! Zakaj če boš pri trgovcu meril čevljev na levo nogo, se bo njegov par dobro prilegal na desno; v nasprotnem primeru pa bi moral navadno precej živo občutiti nesomernost svojih nog. Desnemu bedru v čast pa bodi povedano, da je spretnejše od levega in ga človek zato uporablja kot gibalo pri izvajanju gibov, medtem ko se na močnejše levo le bolj opira. Pri telovadbi delaš obrate veliko spretneje, če se zasučeš na levi peti in odženeš z desnimi prsti. Kdor brca žogo, bo gledal, da bo dobil žogo na desno nogo in jo pognal v vrata, a leva mu bo zanesljiva opora. Tudi konja ali kolo zajahaš tako, da se z levo upreš v streme ali na stopalo, z desno pa se zavihtiš v sedlo. Ranocelniki starih čevljev bi ti najbrž marsikaj vedeli povedati, kako so čevlji pošvedrani in kateri so prej in bolj raztrgani, levi ali desni.

Morda kdo še zmeraj ne more verjeti, da bi bilo človekovo telo krivo takemu krožnemu gibanju. Naj mu posledice take nesomernosti ponazori nekaj primerov iz mrtve narave. Gotovo je že vsakdo videl

III

Markov trg v Benetkah. Zaradi nesomernosti človeškega telesa in človeške hoje nikdo ne pride z zavezanimi očmi čez 175 m dolgi trg do pročelja cerkve sv. Marka, čeprav je to celih 82 m široko.

možica s prazno glavo in s svincem zalitim spodnjim delom: postavlja ga na glavo, kakor hočeš, zmeraj bo vstal. Tako zahteva zakon težnosti. — Vzemi obroč, ki je na eni strani debelejši kakor na drugi; potóči ga po trgu, boš videl, kako lepe in dosledno enake krivulje bo delal, le naravnost ga ne boš nikoli pognal. — Vzemi vrtavko! Če je zares dobro uravnovešena, se bo vrtela mirno okoli svoje osi, ostala na mestu, če jo lepo poženeš. Pa poskusi to pri vrtavki, kjer klinček ni prav v sredi, ali je ploščica na eni strani težja ko na drugi, boš videl, kako bo plesala po mizi.

Tako tudi človek po svoji notranji in zunanji ureditvi ni tako do konca someren, da bi ne bil na eno stran malo težji ko na drugo. Tudi po spretnosti in razvitosti organov je enostranski. Tu je treba iskati vzroka, zakaj še 175 m ne more hoditi naravnost »za nosom«, če oči sproti ne popravljajo tega, kar je zagršila neuravnovešenost.

Tak še to! Ali ni sramota, da človek ne more kar naravnost do kraja, ki ga v duhu tako jasno vidi pred seboj, če že ne z očmi? Je že tako. Človek je čutno in duhovno bitje. Dokler gazi in lazi po tej zemlji, se mora opirati na svoja zdrava čutila, zato so mu dana. Da bi pa v trenutkih, ko mu tudi zdrava čutila ne morejo nič zanesljivega povedati, ne zablodil predaleč, mu je Stvarnik dal malo na eno stran preobteženo telo: tako človek ostaja v območju ozkega kroga. Danes si seveda pomagamo s kompasom — ali koliko časa je moral človek shajati brez njega! Tako nam je nepopolnost vendarle dobrota.

SINJI SPORT

Bojan Devetak

Mnoge pravljice, ki so se nam ohranile, nam pričajo, da je že v davno minulih stoletjih živela v ljudeh želja, da bi se mogli dvigniti v zračne višine. Ljudje so zavidali ptice za peruti, s katerimi jih je obdaril Stvarnik, da morejo plavati v kraljestvo vetrov, medtem ko je človek priklenjen na zemljo.

Zračne plasti so s svojimi skrivnostnimi in nepreračunljivimi naravnimi silami, od katerih so bili ljudje v prvih časih še veliko bolj odvisni kakor so danes, vzbujale strah in grozo, pa tudi občudovanje. Nič čudnega, da so stari Grki izbrali ozračje za kraljestvo svojih bogov. Zato sta jim bila Dedal in Ikar, ki sta hotela nebeškim plastem iztrgati njihovo skrivnost in poleteti v višave, zločinca, nad katerimi so se bogovi maščevali in ki ju je doletela zaslužena kazen. Tudi pripovedke drugih narodov pripovedujejo o ljudeh, ki so potovali po zraku, bodisi na čarobnih preprogah iz »Tisoč in ene noči« bodisi na čudodelnih konjih in podobno.

Kljub temu, da je bilo videti, da človeku ne bo nikoli mogoče, da bi se lahko dvignil nad omejen krog vsakdanjega sveta, nam priča zgodovina tudi o resnih poskusih, s katerimi so se bavili ljudje, da bi uresničili starodavni sen človeštva — letanje po zraku. Tako je n. pr. genialni Italijan Leonardo da Vinci zapustil risbe, ki kažejo stroj za letanje. Iz poznejših časov je znana obsežna razprava nekega španskega jezuita iz 18. stoletja, ki opisuje na štiri brezzračne kovinske krogle obešen čoln in dokazuje, da bi se mogel človek s tako

napravo dvigniti v ozračje. Ostalo je seveda samo pri razpravah. Šele leta 1783 se je posrečil prvi letalski poskus dvema Francozoma, Pilâtru de Rozier in markiju d'Arlandes. Balon, s katerim sta se dvignila, je bil napolnjen s segretim zrakom. Ob prvem vzletu je svet ostrmel. Ljudje, ki so se do tedaj bavili z gradnjo aparatov, ki naj bi človeku omogočili letanje, so bili do tedaj kvečjemu zasmehovani, odslej so pionirji letalstva postali junaki.

Že prvi poskusi z baloni so pokazali, da je balon zelo nezanesljiv, prepuščen na milost in nemilost muhastemu ozračju. Da bi tedanje balone opremili z motorji, pač ni bilo misliti, saj je bil sam parni stroj šele v povojju. Zato so ljudje iskali drugih poti. Opazovali so ptiče in skušali zgraditi aparat, ki bi posnemal njihov način letanja. Prvi je bil Nmec Otton Lilienthal, ki je zgradil v bistvu današnjim jadralnim letalom podoben stroj, s katerim je delal krajše polete, pri katerih je že dosegel višino do 400 m nad startno točko; to je bilo okoli leta 1890. Lilienthal je bil prvi jadralni letalec. Pri svojih poskusih pa še ni imel na razpolago motorja. Žal, je le prehitro moral z življenjem plačati svoj drzni pogum, s katerim se je spustil v borbo z neznanim zračnim elementom.

Lilienthalove izsledke sta pozneje izkoristila Američana brata Wright, graditelja prvega motornega letala. Jadralno letanje je pozneje zaradi razvoja motornega letalstva ostalo pozabljeno tja do leta 1920, ko je ideja jadriranja po zraku znova oživel v Nemčiji in Avstriji, ki so jima zavezniki z mirom v Versaillesu zabranili gradnjo motornih letal.

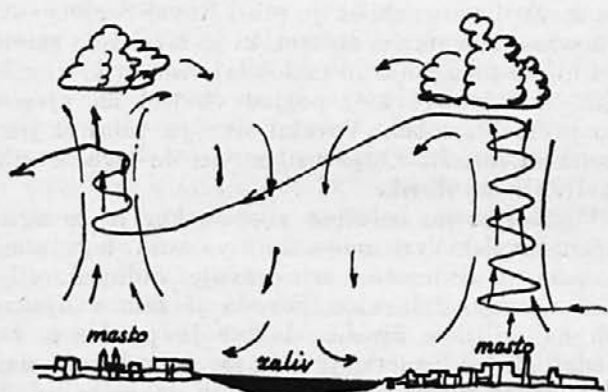
Letalo je danes vsakomur že kolikor toliko znano. Vsak ve, da daje motornemu letalu potrebno silo motor s pomočjo vijaka. Kadar pa se govori o jadralnem ali brezmotorjem letanju, se marsikdo v zadregi vpraša, kako more letalo letati, ko pa nima motorja. Kje dobiva brezmotorno letalo tisto silo, ki je potrebna, da se obdrži v višini, da ne pade zaradi lastne teže na tla?

Jadralno letalo je v bistvu zgrajeno prav tako kakor motorno. Tudi jadralno letalo ima krila, ki ga nosijo, in rep s krmilom za smer in višino. Namesto koles pa ima smučko na gumijastih podporah. V nasprotju z motornim letalom pa nima jadralno letalo niti vijaka niti motorja, zato govorimo namesto o jadralnem dostikrat tudi o »brezmotorjem« letanju.

Najbolj preprosta oblika letanja je »planiranje«. Motorno letalo »planira« na primer, kadar tik pred pristankom leti z ustavljenim motorjem. Tudi pri jadralnem letanju govorimo o planiranju, n. pr. kadar spustimo letalo s pobočja v dolino in pilot vodi letalo tako, da se pod čim manjšim kotom spusti v dolino.

Zaradi svoje sestave ima jadralno letalo za »planiranje« mnogo ugodnejše pogoje kakor motorno. Če bi pustili »planirati« z višine 1000 m eno jadralno in eno motorno letalo, bi sedlo jadralno letalo 20 km daleč od točke, od koder smo ga spustili, motorno bi pa preletelo komaj 8 km dolgo progo. Lastnosti letal merimo tudi po tem, kako globoko pade letalo v eni sekundi. Tudi tukaj imajo jadralna letala znatno boljše rezultate kakor motorna. Mnoga motorna letala padejo preko 10 m na sekundo, medtem ko so bila že izdelana jadralna letala s padcem 40 do 60 cm na sekundo.

Omenili smo že, da je letalu potrebna določena energija, če hočemo, da se obdrži v zraku, da zaradi svoje teže ne pade na zemljo. To energijo daje motornemu letalu motor, jadralno pa jo mora vzeti iz zraka. Mislimo si, da imamo ravnino, ki prehaja v pobočje hriba. Po tej ravnini piha veter v smeri proti hribu. Hrib predstavlja za veter oviro. Vendar se tok zraka zaradi tega ne bo ustavil, ampak bo pihal ob pobočju navzgor. Nastane torej poševno gibanje, ki si ga lahko predstavljamo — kakor vemo iz fizike — tako sestavljeno, kakor da bi se zrak premikal v dveh smereh, vodoravno in navzgor. Nas zanima predvsem tista komponenta gibanja, ki gre navpično navzgor. To komponento imenujemo dviganje vetra. Recimo, da spustimo po pobočju proti smeri vetra jadralno letalo, ki ima padec 1 m na sekundo. Če bi nam veter ob pobočju dal dviganje 3 m na sekundo, bi se letalo lahko dvigalo s hitrostjo 2 m na sekundo, to je: 3 m

— hitrost dviganja — manj padec letala — 1 m v eni sekundi. Letalo bi torej celó pridobivalo na višini. Ker leti letalo v našem primeru proti vetru, bi morali seveda od hitrosti, ki bi jo imelo letalo v mirnem ozračju, hitrost vetra odšteti. Letanje, pri katerem ostane letalo v isti višini ali pri katerem celó pridobiva na višini na ta način, da izrablja energijo dvigajočega se zraka, imenujemo **jadranje**.

Ogledali smo si »planiranje« in jadranje ob pobočjih, poznamo pa še druge načine brezmotorne letanja: termično jadranje, jadranje v oblakih in jadranje na čelni strani neviht. Če hočemo spoznati te načine letanja, se moramo najprej nekoliko seznaniti z vremenoslovjem.

Zemljo obdaja približno povsod enako debela plast zraka. Zrak je, kakor vsa druga telesa na zemlji, izpostavljen zemeljski privlačnosti: tudi zrak ima svojo težo. Zato pritiskajo zgornje zračne plasti na spodnje. Čim bolj gremo torej proti zemlji, tem bolj se večja pritisk v zraku. Mislimo si mirno ozračje nad pokrajino. Sonce segreva tla in od zemlje odbita toplota segreva najbližje zračne plasti. Zrak nad vodami, močvirji in gozdovi se bo v takem primeru manj segrel kakor pa nad peščenimi obalami, mesti in travniki. Zrak se pri segrevanju razteza in postaja specifično lažji. Toplejši zrak je specifično lažji in se začne dvigati, na njegovo mesto pa priteka zrak s hladnejših predelov. Tako dviganje imenujemo »termično dviganje zraka«. V prvih letih razvoja jadralnega letanja so jadrali samo ob pobočjih, kadar so pihali ugodni vetrovi. Čeprav je bila teorija termičnega vetra že

dolgo znana, se je šele leta 1928 posrečil prvi »termični« jadralni polet. Do tega leta je bil jadralni šport omejen na pokrajine, ki so imele za jadralno letanje ugodne zemljepisne prilike. Potem je ta navezanost prenehala, vendar moramo opozoriti na to, da na popolnoma ravni površini termični veter ne nastane, tudi če je zrak različno močno razgret. Na ravninah nastane samo nekako nestalno ravnotežje zračnih plasti. Termični veter pa nastane nad najmanjšimi višinskimi razlikami, kakor nad gozdnimi robovi, bregovi rek, majhnimi vzpetinami itd. Take površine pa jadralec najde povsod.

Če se množine zraka na enem mestu dvigajo, je jasno, da morajo zračne plasti na drugem mestu zopet k tlom. Na ta način nastane padanje zraka. Jadralec se mora takih predelov izogibati, če se hoče obdržati na višini. To pa je za začetnika v zraku, kjer je navezan le na to, kar povedó instrumenti, zelo težko.

Mnogo lažje je jadranje v takih predelih, kjer je na razpolago dovolj vlage. Vodne pare se namreč v velikih višinah zgostijo, deloma zaradi tega, ker se zrak shladi (na vsakih 100 m za 1°C), deloma pa zaradi tega, ker je pritisk zraka v višinah manjši kot pri tleh. Tako nastane nad vsakim stolpom dvigajočega se toplega zraka bel oblak značilne nakodrane oblike — takim oblakom pravimo cumulus. Ti oblaki nastajajo v višinah 1000 do 1500 m. Jadralnemu letalcu so taki oblaki zanesljiv kažipot za jadranje, saj je pod vsakim takim oblakom tok dvigajočega se zraka v premeru kakih 100 do 200 m. Dviganje zraka takoj pri tleh seveda še ni dovolj močno, da bi moglo nositi letalo, pač pa je mogoče jadрати že v višini 250 do 300 m.

Še močnejši kakor pod oblaki je dvigajoči se veter v oblakih samih. V oblakih se sproščajo velike množine toplote, ki jo prinaša s seboj topel, z vlago nasičen zrak z zemeljske površine. Vodna para, ki se iz zraka izloči zaradi zmanjšane pritiska, se zgosti v vodne kapljice, pri tem pa oddaja svojo izhlaplilno toploto okolici. Pojavi, ki pri tem nastajajo, do danes še niso popolnoma raziskani. Za nas je važno, da nastajajo v takih oblakih močni tokovi vetra, ki se dviga s hitrostjo nad 10 m na sekundo, spremljajo ga močni vrtinci in sunki. Ti tokovi so tako močni, da morejo nositi celó težka motorna letala. Takemu ozračju se more zaupati samo izkušen pilot z zanesljivim aparatom, ki je trden dovolj, da prenese močne sunke, saj pripovedujejo letalci, da si dostikrat niso bili na jasnem, kako je ležal njihov aparat. Letalec mora biti vaje »slepega letanja«, to je letanja, pri katerem je navezan samo na to, kar mu povedó instrumenti, ker okoli sebe ne vidi nič drugega kakor mlečno svetlobo in raztrgane megle, ki bežijo mimo njega.

Oblaki »cumulus« se družijo včasih v visoke (po 1000 m višine) oblačne stolpe, v katerih vladajo močni, dvigajoči se vetrovi. Zato se jadralni poleti v velike višine (čez 4000 m) vršijo v takih stolpih oblakov.

Za letanje na dolgih razdaljah pa je bolj važen še en način letanja, to je letanje na čelni strani neviht. V hudournih oblakih se sproščajo velike množine toplotne energije, ki jo po navadi prinesejo vetrovi od drugod, iz vlažnih toplejših krajev. Kadar zadeneta topel, z vlago nasičen zrak in mrzel veter, se mora topel zrak pred prodirajočim mrzlim zrakom umakniti v višino, ker je lažji kakor mrzel zrak. Tam, kjer oba

zračna tokova zadeneta drug ob drugega, se vodni hlapi zgostijo. Tako nastanejo dolge fronte neviht, ki seveda obenem z vetrom potujejo preko pokrajine. Na čelni strani takih neurij se zrak močno dviga. Letalci jadrajo v vetru na sprednji strani sem in tja, obenem pa jih veter nese s seboj z isto hitrostjo, kakor se pomika nevihta.

Opisali smo glavne načine jadralnega letanja. Ob tem se vzbudi v človeku pomislek, kaj je z začetniki. Ali se morajo tudi začetniki dvigniti v zrak sami nase navezani, kajti znano je, da so jadralna letala največkrat gradjena samo za enega človeka, le redkokdaj za dve osebi. Za začetnika je položaj na videz še toliko bolj težaven, ker jadralni letalec največkrat nima na razpolago letališč, ampak mora iskati prostora za pristajanje po njivah in travnikih in pri tem paziti, da se izogne najrazličnejšim oviram: plotovom, kozolcem, električnim in telegrafskim žicam in drogovom, hišam, drevju in gozdovom. Pomisliti moramo tudi na veliko hitrost, ki jo ima letalo pri pristajanju (okoli 35 km). Pri tej brzini se človek lahko že poškoduje, če zadene v na videz nedolžno oviro, n. pr. fižolovo prekljo itd. Vendar se v praksi pokaže, da je bojazen odveč. Začetniki se učijo na posebnih letalih, katerih zrakoplovne lastnosti so dosti slabše kakor lastnosti dobrih jadralnih letal. Njih padec je pet do sedem metrov na sekundo. Takega letala šibko dviganje vetra ne more odnesti v višave. V močnem vetru pa začetniki tako ne smejo letati. Omenili smo že, da tik pri tleh ni dovolj vetra, da bi nosil letalo. Zato je treba spraviti aparat v zrak s pomočjo gumijaste vrvi. Človeka, ki prvič sede na pilotski sedež, seveda ne dvignejo visoko. Prvič »potegnejo« letalo samo toliko, da drsi po tleh, da se bodoči pilot navadi najprej držati letalo v pravilnem položaju. Pozneje pridejo skoki v zraku, za 1 sekundo, 2 sekundi itd., vedno več, dokler se jadralec ne privadi na hitrost, višino in svet. Po izpitu »a« in »b« zamenjajo začetniško letalo z boljšimi aparati. Letalec napravi izpit »c« in s tem mu je odprta pot v zračne višine, kamor je človeštvo toliko stoletij zaman želelo.

LEEUWENHOEK, PRVI LOVEC MIKROBOV

(Konec.)

Paul de Kruif

Po angleškem priredila Marija Tratnikova

4.

Takšne majhne živali so vsepovsod,« je pisal Royal Society, ko je našel roje teh podvidnih stvorov v slini iz svojih ust in povsod drugje. Pisal je: »Čeprav sem star petdeset let, imam vendar nenavadno dobro ohranjene zobe, ker je moja navada, da si jih vsako jutro trdno obdržnem s soljo. Velike zobe si iztrebim z gosjim peresom in jih nazadnje s krpo ponovno trdo otrebam.« Vendar so po vsem tem ostali med zobmi majhni drobci bele tvarine, ki jih je videl, če jih je pogledal s povečevalnim steklom.

Iz česa je ta bela tvarina? Postrgal jo je z zob, zmešal s čisto deževnico in jo kanil v majhno cevko na igli mikroskopa, zaprl vrata svoje delavnice in...

Kaj je bilo to, kar se je odražalo v sivi zameglelosti leče in se zjasnilo v razločnost, ko je pomaknil

cevko v gorišče? V vodici je skakljaj neverjetno majhen stvor, »podoben ribi, ki ji pravimo ščuka«. Zopet drugačno bitje je nekaj časa plavalo naprej, potem se je zavrtelo naokoli in prekopicovalo kozolce. Še druge živalce so se premikale lenobno, videti so bile kakor neznatne zapognjene paličice, prav nič drugače. Holandec je buljil vanje, dokler niso bile njegove oči rdeče obrobljene. Saj so se premikale, torej so nedvomno živele! O, v ustih je imel cel zverinjak! Glej, te živalce so pa kakor upogljive paličice, ki stopajo sem in tja z dostojanstvenim vedenjem; one so spiralaste, v vodi se vrté kakor razdraženi svedrčki.

Za tega čudaškega moža je bilo vse, na kar je naletel, kakor tudi sam sebi, poskusna žival. Naveličan opazovanja živalic iz lastnih ust, je šel na sprehod pod visokimi drevesi, s katerih se je osipalo rumeno listje na rjave kanale. Njegovo igranje je bilo težko delo, moral se je odpočiti. A srečal je zelo zanimivega starega moža. Leeuwenhoek je pisal Royal Society: »Govoril sem s tem starim možem, ki je živel zelo zmerno, ki ni nikoli pil žganja in malokdaj vino in ki ni nikoli kadil. Slučajno je moj pogled obvisel na njegovih grdo preraslih zobeh. Vprašal sem ga, kdaj si jih je zadnjikrat osnažil. Odgovoril mi je, da tega še nikoli v življenju ni storil.«

Pozabil je na bolečine v očeh, ker je že ugibal, kakšen živalski vrt mora biti v ustih tega starca. Umazano, a čednostno žrtev svoje radovednosti je zvalil v svojo delavnico. Seveda je bilo v njegovih ustih na milijone živalic. A kar je predvsem želel povedati Royal Society, je bilo to: v ustih tega starca je bilo gostišče novovrstnega stvora, ki je polzel med drugimi in se s svojim telescem zgledno priklanjal kakor kakšna kačica. Voda v ozki cevki je bila polna takih zverinic.

Čudno, da Leeuwenhoek ni nikoli v nobenem pismu omenil zla, ki bi ga mogle te skrivnostne živalce storiti človeku. Našel jih je v pitni vodi, izprežal jih v ustih, z leti jih odkril v drobovju žab in konj in celo v svojem blatu, v katerem so kar rojili ob tistih redkih prilikah, kadar ga je »gnalo«, kakor se je sam izrazil. Toda nikoli si ni upal domnevati, da bi bile to nadlogo zakrivile tiste male zverinice. Z največjo previdnostjo se je ogibal prenačljivega sklepanja. Moderni lovci mikrobov bi se lahko marsičesa naučili iz njegovih spisov, če bi se jim ne zdelo škoda časa, ki bi ga tak študij zahteval. V zadnjih petdesetih letih so obtožili tisoč mikrobov, češ da povzročajo sto in sto bolezní. A v večini primerov so bile te klice samo priložnostne naseljenke v telesu, ki so se nabrale v času, ko je zbolelo.

Leta so prešla. Leeuwenhoek je stregel kupcem v svoji prodajalnici in prodajal katune na vatle. Skrbel je, da je bilo v delftskem rotovžu vedno povsod vse čisto pometeno. Postajal je vedno bolj čemerin in nezaupljiv. Dlje in dlje je gledal cele ure skozi sto svojih mikroskopov in napravil še sto in sto čudovitih odkritij. V repu male ribe, ki jo je z glavo naprej zgalil v stekleno cevko, je prvi od vseh ljudi videl kapilarne krvne žilice, skozi katere se pretaka kri iz arterij v vene. Tako je izpopolnil odkritje Angleža Harveya o krvnem obtoku. Najbolj svete, najmanj prikladne in romantične stvari v življenju so pomenile njemu samo snov za poskuse. Leeuwen-

hoek je odkril spermatozoe človeka. Hladnokrvnost, s katero je znanstveno preiskaval vse stvari, bi bila odvratna, če ne bi bil on sam tako otroško preprost.

Leta so prešla. Vsa Evropa ga je že poznala. Peter Veliki iz Rusije je prišel, da se mu je poklonil. Angleška kraljica je samo zato potovala v Delft, da bi videla čudeže skozi leče njegovih mikroskopov. V delu za Royal Society je Leeuwenhoek spodbil marsikatero praznoverje. Razen Izaka Newtona in Roberta Boyleja je bil najslavnejši član Society. Toda ali mu niso te časti zmešale glave? Niso je mogle, ker je imel sam od vsega začetka zadosti visoko mnenje o sebi! Njegova nadutost je bila brezmejna, a brezmejna je bila tudi njegova ponižnost, kadar je premišljeval o skrivnostih, med katere je Bog postavil njega in vse ljudi. Častil in občudoval je Boga in služil je resnici. Sam je zapisal:

»Trdno sem sklenil, da ne bom ostal zakrknjen v svojih mislih; odpovedal se jim bom in jih zamenjal z drugimi, kakor hitro se bom prepričal, da niso zmotne. To je tem bolj resnično, ker nimam nobene druge želje, kakor da bi si vedno predočil resnico, kolikor je morem umeti s svojimi močmi. Majhne zmožnosti, ki sem jih prejel, bom uporabil, da bom odtegnil ljudi od starega poganskega praznoverja in jih pripeljal k resnici, da bi se nanjo oprli.«

Mož je bil čudovito trdnega zdravja. Pri osemdesetih letih se mu je roka komaj za spoznanje tresla, ko je držal mikroskop, da je obiskovalec mogel pogledati živalce in občudovati nerogjene ostrige. Zvečer je rad pil — kateri Holanec pa ne? — in če ga je drugo jutro po popivanju bolela glava, je bila to tudi edina nadložnost, ki ji je bilo podvrženo njegovo telo. Zdravniki so mu bili zoprni. Kako naj kaj vedó o boleznih telesa, če ne vedó o njegovem ustroju niti tisočinke tega, kar ve on! Tudi o vzroku slabosti po popivanju je imel svojo posebno domnevo, ki je bila dovolj čudna. Vedel je, da je v njegovi krvi polno kroglic, on sam je bil prvi človek, ki jih je videl. Vedel je, da morajo iti te kroglice skozi zelo tanke prožne cevke, kapilarne žilice, da morejo preiti iz arterij v vene. Mar ni bil on sam tisti mož, ki je v ribjem repu odkril tiste neznatne žilice? No, po nočnem veseljačenju se je njegova kri pač preveč zgostila, da bi se mogla pravilno pretakati iz arterij v vene. — Razredčil jo bom, si je mislil. In udruženju Royal Society je pisal: »Kadar zvečer preveč jem, spijem zjutraj veliko čaš črne kave, in sicer kolikor se dá vroče, da se spotim. Če bi se s tem ne pozdravil, bi mi tudi vsa lekarniška zdravila ne mogla pomagati. Že leta nisem storil nič drugega, kadarkoli me je tresla mrzlica.«

Pitje črne kave je obogatilo njegovo znanje o čudnih dejstvih, ki se tičejo malih živali. Vse, karkoli je storil, ga je privedlo do tega, da je spoznal nekaj novih prirodnih pojavov. Z dušo in s srcem je živel z dramami, ki so se odigravale pod njegovimi lečami — kakor otrok, ki z odprtimi usti in očmi posluša pravljice o Snegulčici. Nikoli se ni naveličal brati povesti v knjigi prirode, vedno je našel v njej kaj novega. Vedno in vedno se je vračal k njej s svojo nenasitno radoznalostjo. Leta po njegovem odkritju mikrobov v ustih je nekega jutra sredi potenja od neštetihih zdravnih požirkov kave še enkrat pogledal na tvarino med zobmi in...

Kaj naj bi to pomenilo? Niti ene same živalce ni našel v njej. Najbrž samo živih živalic ne, saj reči bi mogel: mrtvih na mirijade! Pač, eno ali dve je videl, ki sta se komaj premikali, kakor da bi bili bolni. »Vsi svetniki,« je zarenčal, »da bi le kakšnemu velikemu lordu Royal Society ne padlo v glavo, iskati v ustih živalce, ki jih ne bi našel! Vsa moja opazovanja bi zanikal.«

Toda kavo je pil tako vročo, da si je ustnici skoraj opekel. Živalce je iskal v beli tvarini, ki jo je postrgal s sprednjih zob. Takoj, ko je spil kavo, je pogledal nanjo.

S povečevalnim steklom se je spravil nad kočnike. »Z velikim začudenjem sem zapazil neverjetno veliko število živalic in prav tako neverjetno množino prej omenjene bele tvarine; nihče ne bi mogel verjeti, koliko, če ne bi tega tudi videl z lastnimi očmi.« Vodo v cevki z njenimi drobnimi prebivalci vred je segrel malo bolj, kakor je prav za vročo kopel. In živalce so trenutno prenehale se poditi sem in tja. Shladil je vodo. A niso se vrnile v življenje. Torej je bila vroča kava tisto, kar je pomorilo živalce v prednjih zobeh!

S kakšnim zadovoljstvom jih je ponovno opazoval! Toda bil je jezen in žalosten, ker na živalcah ni mogel razpoznati niti glav niti repov. Plavale so naprej in obstale, prav tako hitro so splavale nazaj, ne da bi zaobrile telesce. Ampak glave in repe morajo imeti! Prav tako morajo imeti jetra, možgane in krvne žilice! Njegove misli so se pogreznile k delu pred štiridesetimi leti, ki ga je prepričalo, da so pod njegovimi močnimi lečami bolhe tako sestavljene in popolne kakor ljudje, čeprav so pred prostim očesom majhne in zanikrne. Toda naj je že poskušal, kakor je hotel in z najboljšimi lečami, ki jih je premogel, živalce iz njegovih ust so ostale iste preproste paličice, kroglice ali svedrčki. Zadovoljiti se je moral, da je za Royal Society samo izračunal vrjeten premer možnih, nevidnih krvnih žilic v njegovih mikrokih, nikoli pa ni niti namignil, da bi bil te krvne žilice tudi videl. Lepo pa se je zabaval ob misli, kako bodo njegovi pokrovitelji pri Royal Society strmeli, ko jim bo približno izračunal neverjetno majhnost, ki si je misel ne more predstavljati.

Čeprav Anton Leeuwenhoek ni dognal, da klice povzročajo človeške bolezni, čeprav je imel premalo živo domišljijo, da bi negodne živalce obdolžil zločinov, je vendar zasledil, da morejo podvidne zverinice požreti in umoriti živa bitja, ki so veliko večja kakor one same. Ribaril je v delftskih kanalih, lovil ribice in školjke. V truplih samic je našel tisoče zaplodkov, ki jih je poskušal razviti v kozarcu kanalske vode. »Čudim se,« je mrmral, »da niso naši kanali zagatani s školjkami, ko imajo samice toliko zarodkov v sebi!« Dan za dnevom je mešal sluzasto snov zaplodkov v kozarcu in jo ogledoval skozi lečo, da bi videl, če se že razvija. A kaj je to? Začuden je opazil, kako med školjkami zginja ribja tvarina. Požirali so jo namreč tisoči drobnih mikrobov, ki so jo bili požrešno napadli.

»Življenje živi od življenja. Okrutno je to, ampak po božji volji,« je premišljeval. »In v naše dobro, seveda.« Če ne bi bilo živalic, ki požró mlade školjke in ribice, bi te še zagatile naše kanale, ko ima vendar vsaka samica več kakor tisoč zaplodkov v sebi!«

Prekoračil je osemdeseto leto. Še v njegovem močnem telesu so se zobje zrahljali. Ni tožil zaradi nezogibnega prihoda zime v svoje življenje, pač pa si je sam izdrl marsikateri star zob in naravnal lečo proti majhnim stvorom, ki jih je spazil v votli korenini. Zakaj jih ne bi ponovno opazoval? Mogoče bo našel še kakšno podrobnost, ki jo je prej stokrat prezrl.

K pet in osemdesetletnemu možu so prišli prijatelji in mu svetovali, naj si že privoščijo počitek in pusti študije na miru. On pa je namrščil obrvi, široko odprl svoje še vedno svetle oči in odgovoril: »Najbolj trpežno je sadje, ki zori v jeseni.« Svojih pet in osemdeset let je imel za jesen življenja!

Leeuwenhoek se je rad pobahal. Zelo rad je slišal, če so ljudje vzklikali »jej« in »joj«. Toda da bi druge učil? Tega ni zmožel. Slavnemu filozofu Leibnitzu je pisal:

»Nikoli nisem nikogar učil, kajti če bi učil enega, bi jih moral učiti še več. Sam sebe bi prodal v sužnost; meni pa je veliko do tega, da ostanem svoboden mož.«

Leibnitz je odgovoril: »Če ne boste učili mladih ljudi, bo s sveta zginila umetnost brušenja leč in umetnost opazovanja teh novih živalic.«

Neodvisni Holandec je odpisal: »Moja odkritja so že zdavnaj zbudila v oči profesorje in študente na vseučilišču v Leydenu. Najeli so tri brusilce leč, da bi učili študente svoje umetnosti. A kaj imajo od tega? Nič, kolikor morem jaz presoditi. Skoraj v vseh tečajih so učili in so se učili zaradi tega, da bi z znanostjo zaslužili denar ali dosegli spoštovanje ljudi, katerim bi kazali, kako so učeni. To pa nima prav nič opraviti z odkrivanjem stvari, ki so našim očem skrite. Prepričan sem, da niti eden od tisoč ljudi ni zmožen dovršiti take študije, kajti zato je potreba neskončno veliko časa in veliko denarja. Človek, ki hoče priti kakšni stvari do dna, mora vedno premišljevati samo o njej.«

To je bil prvi lovec mikrobov. Leta 1723, ko je bil eno in devetdeset let star, je ležal na smrtni postelji. Poslal je po svojega prijatelja Hoogvlieta. Svoje roke ni mogel več dvigniti. Njegove nekdanje tako svetle oči so bile kalne, trepalnice je smrt že skoraj zalepila. Zašepetal je:

»Hoogvliet, prijatelj, naroči, naj prestavijo dvoje pisem tam na mizi v latinščino. Pošlji jih Royal Society.«

Tako je spolnil obljubo, ki jo je dal pred petdesetimi leti. Hoogvliet je pripisal besede: »Učeni gospodje! Pošiljam vam zadnje darilo svojega mrtvega prijatelja. Upam, da vam bodo njegove poslednje besede dobrodošle.«

NOVE KNJIGE

Slovenski pravopis. Mala izdaja. Priredila A. Breznik in F. Ramovš. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1937. Natisnila Zadružna tiskarna v Ljubljani. Strani 234. — »Mala izdaja Slovenskega pravopisa je namenjena zlasti šolski mladini,« pravi uvodna beseda. Pravopisni slovar je primerno okrajšan, vendar dovolj obširen. Uvodna poglavja o rabi velikih in malih črk, pisavi in sklanji tujih lastnih imen, raz-

zlogovanju, pisavi sestavljenih imen, rabi naglasnih znamenj in ločilih so dobila nekatere dragocene pripombe in pojasnila, ki jih prva izdaja nima ali ima drugače (dimka, čada z malo začetnico, Matica Slovenska, D S, pridevniki iz tujih lastnih imen kakor lorschski, calaiski, pisava vrstilnih in ponavljalnih števnikov, pisanje vejice pri » in «), nov je v uvodnih poglavjih odstavek o rabi nekaterih pripon (juhina konserva, puškino kopito; zakaj piše pa proti temu pravilu slovar kavin, ne vem). Za tuja lastna imena je prevzeto nekaj iz slovnice. Malo izdajo odlikuje prijetnejši tisk, preglednost in praktična uporabnost (naglasov ni), tako da bo vsak, ki ima mnogo s pisano besedo opraviti, poleg prve moral in hotel imeti tudi to, malo izdajo. Ne vem, zakaj vendar vse izdaje pišejo napačno: sv. Duh namesto pravilno, kakor imajo tudi liturgične cerkvene knjige: Sveti Duh. Pri narekovaju je odpadla opomba, kako se piše vejica pri narekovaju, kar me prepričuje, da bo raba vejice, ki je pri nas in drugod že kar splošna, postala pravilo. O tem glej platnice te številke. — Ur.

Ivan Matičič: Živi izviri. Samozaložba. Ljubljana 1937. — To ni le najboljše slovenska leposlovna knjiga, izšla lansko leto, marveč ena naših najboljše knjig sploh. Matičič se je že uveljavil kot pisatelj koroških povesti, v tem delu pa je segel na drugo stran. Pričenja s pokristjanjenjem rodu Pogorjanov, prikazuje njih družinsko in občestveno življenje, verstvo, običaje, gospodarstvo, kar spremlja tudi s tistodobnim jezikom. Po nekoliko naglem prehodu iz najstarejše dobe preide do velike vojske, po kateri pade ta del Slovencev pod nadoblast Liguov (ime naroda, ki je bival v davnini v Gornji Italiji). Življenje teh Slovencev pod tujci opisuje pisatelj v eksotičnem okviru (imena, jezik), a stvarno nazorno od potujčevanja v šoli do zaporov in mučenja ter strelav v hrbet. Vsa vas nastopa kot enota, samo nekateri zastopniki so dvignjeni kot voditelji borbe na smrt. Delo kaže v prerezu usodo naroda od svobode v davnini do izmaličene sodobnosti, ko nasilje vseh oblik zverinsko ubija nedolžnega sočloveka. V tem poudarku je narodnostna in človečanska vrednost knjige, pisane močno, v izvirnem izrazu, ki mu je ponekod treba še brusa.

Vilko Novak.

Alja Rahmanova: Tovarna novega človeka. Poslovenil Leopold Stanek. Ljudska knjižnica 62. Izdala Jugoslovanska knjigarna, 1937. — Alja Rahmanova, s pravim imenom Galina von Hoyer, se je rodila leta 1898 na Uralu in je zdaj poročena ter docentinja za otroško dušeslovje v Salzburgu v Avstriji. Založba Antona Pusteta v Salzburgu je izdala doslej pet njenih knjig: 1. Študentje, ljubezen, čeka in smrt, dnevnik ruske dijakinje; 2. Zakoni v rdečem viharju, dnevnik ruske žene; 3. Mlekarica iz Ottakringa, dnevnik ruske žene; 4. Skrivnosti Tatarov in malikov, mladostni spomini; 5. Tovarna novega človeka, roman. Kakor prejšnja dela, tako je tudi to poslednje posneto po resničnih dogodkih in zato verna slika boljševiške družbe. Roman je kot najboljšo protiboljševiško delo dobil v Franciji prvo nagrado v znesku 50.000 frankov. V nemških izdajah, ki jih prireja pisateljčin mož, dosega svoji spisi visoke naklade in so postali znani že po vsem svetu. — Tovarna novega človeka popisuje predvsem borbo žene za njene človeške pravice v boljšev-

viški Rusiji, vmes pa ožarja grozoten nravni propad in dušno stisko komunističnih funkcionarjev, komunistk, profesorjev, uradnikov GPU; dalje odkriva neskončno revščino družinskega življenja, kolikor ga je vobče še ostalo pod boljševiski. Rusija je reka sproščenega živalskega nagona v človeku, polna nasilja in trpljenja; a posamezniki, razočarani nad komunističnim evangelijem, se vračajo k veri in nravni poštenosti, čeprav morajo zato na Solovecke otoke ali pred zid. Tudi življenje porajajočih se verskih sekt, dokaz hrepenenja po Bogu, je obširno popisano. — Napetosti roman sicer nima mnogo, vzbujajo vtis razvlečenosti in podrobno popisovanje malenkosti malce teži, mestoma pa delo zelo priveže bralca. — Prevod pa je brezhiben, izredno vesten. Ur.

NAŠE SLIKE

K češkim in poljskim lesorezom. Slovanska grafika si je v svetovni upodabljaški umetnosti priborila v zadnjih desetletjih prav častno mesto. Če vzamemo v roke kateri koli objektivni pregled sodobnega grafičnega ustvarjanja, bomo videli, na kako odlični stopnji stoje Čehi in Slovaki, Poljaki, zlasti tudi Rusi, ki so si posebno v književni ilustraciji stekli upravičen sloves. Zadnje čase se močno uveljavljajo tudi Bolgari; nekaj od mlajših smo že predstavili našemu občinstvu. Tudi v Jugoslaviji se grafična umetnost lepo razvija in je dosegla že vidne uspehe. Med mlajšimi Srbi in Hrvati je več zelo sposobnih grafikov. Hrvatje goje predvsem domače in ljudsko vplivano smer, med Srbi pa je veliko satiričnih talentov in dobrih karikaturistov, o čemer pričajo njihovi šaljivi listi, ki so na znatni višini. O slovenski grafiki moremo govoriti prav za prav šele po vojski — prej so se pri nas le redki posamezniki smotrno ukvarjali s to umetniško panogo. Naš mladi slikarski rod, ki je po prvatratu študiral v Pragi, je prinesel v domovino odločilne pobude. Bili so to predvsem Pilon, brata Kralja, zlasti tudi Jakac, kasneje pa še vrsta mlajših, ki so vsi začeli ob čeških vzornikih. Mnoge je vzgojil sam mojster Maks Švabinský, ki je prvi med Čehi dosegel kot grafik (sprva z ujedenkami, pozneje z lesorezi) svetski sloves. Iz pokolenja njegovih učencev jih je izšlo več, ki so se že povzpeli prav visoko.

Danes prinašamo samo nekaj značilnih primerov češke in poljske grafične umetnosti naših dni, in sicer za sedaj samo lesoreze, ki se zde slovanskim grafikom posebno priljubljeni. Ob priliki bomo skušali prinesiti še nekaj vzorcev sočasne ruske in bolgarske grafike, srbsko in hrvatsko pa nameravamo predstaviti v večjem izboru.

Za češko upodabljaško umetnost, zlasti še za grafično, je značilen zapadnjaški vpliv. Zlasti vpliv Pariza je močno čutiti, posebno v načinu tehnične obdelave. Vsebinsko pa prevladujejo pri mlajših izrazito socialni motivi. Taka sta prizora, ki ju kažeta lesoreza »Družina pouličnih pevcev« in »Za kolodvorskim skladiščem«. V svoji neolepšani resničnosti sta te dve sliki iz življenja proletarcev ob robu velemezta pretresljivi — in hkrati obsodba današnje družbe. Čisto drugačen je učinek lesoreza Silovskega »Sankanje«, ki je zgolj umetniško podan izrez iz življenja, brez sleherne tendenčnosti. Je pa ta lesorez prav odlično izdelan.

Izmed štirih Poljakov je gotovo najmočnejši lesorezec Wladislaw Skoczylas. O njem smo obširno poročali leta 1934, ko je s tolikšnim uspehom razstavljal v Ljubljani. Ta redki umetnik, ki je bil eden vrhuncev poljske umetnosti — umrl je pred štirimi leti, komaj 51 let star — je ustvaril pravo, resnično narodno poljsko umetnost, polno mračne mistike, spominov na ljudske povesti in junaške pesmi, iz katerih diha poljska zemlja in poljska duša. Kot pristen sin svojega ljudstva je rad in z veliko resnobnostjo upodabljal truda in težavo polno življenje kmeta. Lesorez »Krompir kopljejo« kaže tak prizor trdega dela na polju, ki v svoji iskreni preprostosti učinkuje res mogočno. Tudi podoba gorjanskega očanca razodeva ves čar kmetske romantike: pisane slike na steklu, vse naokrog spomini na mladost. — Skoczylasu po moči zelo blizu je Edmund Bartolomiejczyk. Njegova močna podoba »Na polje«, ki jo prinašamo, je primer sijajne lesorezne tehnike, hkrati pa tudi dobro rešenega motiva. — Močno izrazita je razorana glava šlezjske starke, tehnično zelo posrečeno delo Pawela Stellerja. — Gozdna idila Bogne Krasnodebske-Gardowske je poetična in tudi dekorativno zelo uspela kompozicija.

Že teh malo primerov češkega in poljskega lesoreza naših dni je moglo zadostno pokazati višino te umetnostne panoge med Poljaki in Čehi. Iz teh listov je pa mogoče tudi prav dobro razbrati narodnostno značilnost posameznega umetnika, morebiti celo bolje, kot bi bilo to mogoče, če bi primerjali slikarska dela. Ta bomo v kratkem posebej pokazali našim bralcem. K. D.

Na sirarskem trgu. (Fot. Fr. Krašovec.)

DOM IN DRUŽINA

PRVI ZOBČEK IN DRUGO

Joža Likovič

Tudi to je majhen spominček na prve zlate čase, ki smo jih prebili ob zibeli naše Marije s toliko pazljivostjo in neneveličano radovednostjo. Prvi zobček! V sušču je bilo, ko prisluhne častitljiva gora ravnini, nad katero se trgajo poslednji kosmiči neprijazne megle. Morda je bilo prve dni po nekem večeru, ko se je tudi pri našem vrtu pomudila radodarna pomlad ter nas presenetila z veselim oznanilom in naročjem cvetja. Popoldne smo odprli vežo in sobe na stežaj. Zdrav duh je pregnal plesen in gnilobno zatohlost, ki jo je pustila po kotih in špranjah nemila zima. Tudi naša srca so se razvedrila, ko se je vlažen zrak drobil v tisočerihih spreminkih in je sosedova jablana mirno pričakovala zopetno razodetje, ko se bo skrivoma odprlo stotero belih cvetov. Neka nepočakavnost nas je prevzela, da smo hiteli odmikati omare in znašati razno drobnjad na sonce, ki je umelo s svojimi zanesljivimi žarki uničiti vse kali boleznj in nesnage.

Mariji smo pripravili košek z blazinami sredi sončne tišine. Malo bitje se je zdaj pa zdaj oglašalo z veselimi, krotkimi vrskami, razodevalo svojo prekipevajočo srečo in premetavalo po odeji pisanega pajaca. Ko smo tako prenašali našo družinsko opravilo, je nekdo začudeno vzdiknil:

Jej, zobček, Marija ima zobček!

Kakor da nas je prehitela novica z bogatimi obeti, smo popustili delo ter se vsi radovedni in ostrmeli zbrali okoli otroka. Prvi zobček! Družina je bila pokonci! Marija se je dobrodušno, nekam ponosno smehljala; na licih so se ji napravljale majhne jamice, ki so se zopet zgubljale, kakor da nas hoče do večera zadržati v svoji osrečujoči bližini. Nalahno smo jo dvignili in jo z ljubečim ogovarjanjem pripravili, da je odprla usteca. Med slinicami se je pod jezičkom zares blestela drobna, belkasta stvar, podobna lahki luščinici ali božjemu nohtku pri pšenici! Sprva nismo mogli verjeti, da je otrok dobil zobček. Vsakdo si je hotel zobček ogledati bliže, ga otipati ter se prepričati. In koliko ljubeznivosti ter potrpežljivega prigovarjanja je bilo treba, da je dete vnovič tlesknilo z jezičkom in odprlo usta, v katerih se je blestel biserni spominček.

Čudovito! Naše pospravljanje, prenašanje in prizadevanje je zadobilo ta dan zaradi majhnega dogodka nek poseben čar. Vse se je zasvetilo v pomlajenih barvah in dehteči svežosti. Omare, zastori, v katerih se je še poznala sled zimske pravljice, odeje z nevšečnimi gubami, naše misli, naša obličja, vse je bilo prerajeno. Nепrestano smo se vračali k malčku, ga ogovarjali in se mu dobrikali, da se je zasmejal in zagrel kot skromen golobček. Sleherni usmev je bil zaradi prvega zobčka za spoznanje mikavnejši in lepši, dokler ni zasnela večerna zarja s svojimi rdečimi očmi velikega brata vseмира, da se je zgrudil na daljni poti za rožniškim hribom in legel v njeno blagodejno naročje. Tedaj smo se vrnili z Marijo v prezračeno

sobo, zatrnili luč ter se zahvalili Bogu za milost in pomoč.

Ta popoldan je bil podoben onemu globokemu vzdihljaju, s katerim se bomo spomnili nekoč, ko nas bodo morda viharji razdejali, tudi Marijinega prvega zobčka. Daj Bog, da bi ji bili zdravi in lepi zobje v prid in pomoč. Naj bodo nepotvorjen, preprost okras njenih lic in zanesljiva pregraja, preko katere ne bo prišla nepremišljena in žaljiva beseda, ampak se bo vsipal le smeh detinskih dni.

PRALNICA V MESTU IN NA KMETIH

Štefanija Humek

Navzlic temu, da je pranje perila eno najvažnejših gospodinjskih opravil, imajo le malokje dobro in praktično urejeno pralnico, pa naj bo to v mestu ali na kmetih. Celó v novih mestnih hišah, v katerih je sicer vsestransko poskrbljeno za zdravo, udobno in prijetno življenje, je pralnica vse prej kakor primerno urejen prostor za pranje. Če primerjamo današnje kuhinje s pralnicami, vidimo, da so kuhinje, kar se tiče prostora samega in praktičnih naprav, v teku zadnjih let vsaj nekoliko napredovale, medtem ko so ostale pralnice čisto pri starem. Gospodinje se navadno živo zanimajo, kakšna bo v novem stanovanju kuhinja, le malokatera pa se spomni, da bi povprašala ali pogledala, kakšna bo pralnica. Še manj moremo seveda zahtevati od arhitekta, da se bo poglubil v zamotano delo pranja, ki ga nikakor ne more razumeti tako kakor gospodinja ali pomočnica, ki to delo opravlja in kateri je pralnica namenjena. Vsekakor je dolžnost gospodinje, da se začne bolj zanimati za to važno vprašanje in s pomočjo arhitekta vendar že poskusijo spopolniti ta važni delovni prostor vsakega gospodinjstva.

Teže kakor v mestu je z napravo pralnice na deželi, posebno kjer ni vodovoda. Zato se bomo pogovorili najprej o pralnicah v mestu, kjer so možnosti po večini povsem druge kakor na deželi. Gotovo bo sedaj že vsakogar zanimalo, kaj prav za prav zahtevamo od pravilno urejene pralnice. Ker perejo v večini gospodinjstev vsakih štirinajst dni ali vsak teden, marsikje pa celó vsak dan (dojenčkovo perilo), se to pogosto se ponavljajoče opravilo ne more vršiti kjer-sibodi, ampak samo v prostoru, zato določenem in primerno opremljenem. Naše pralnice so navadno v kleti, le nekatere v novejših hišah so na podstrešju, kar je boljše in pravilnejše. Dobro je tudi, ako je pralnica poslopje zase — imamo take v nekaterih velikih stanovanjskih hišah, kjer je čas pranja za posamezne stanovalce točno določen.

Ako razčlenimo delo pri pranju, vidimo, da je veliko bolj zamotano in obsežno, kakor si ga navadno predstavljamo. To delo obsega, kot bomo videli pozneje, dvanajst različnih opravil, izmed katerih jih velja sedem za pranje v ožjem pomenu, druga pa so s temi v najtesnejši zvezi in so skupaj celotno delo (pranje v širšem pomenu besede). Prav zaradi tega, ker so posamezna opravila pranja tako mnogovrstna, mora biti pralnica zelo premišljeno urejena, ako hočemo urno, dobro in udobno prati. Za zgled si moramo poklicati v spomin kuhinjo in delo v njej, kar smo

nekoč že prav temeljito obravnavali. Ta dva delovna prostora sta si zelo podobna. Kakor se mora v kuhinji pohištvo in druga oprava prilagoditi posameznim kuhinjskim opravilom, ki se vrstijo v miselnem redu, tako mora biti opremljena tudi pralnica glede na posamezna dela pri pranju. V istem redu, v katerem se vrstijo poedina dela, mora biti razvrščena v pralnici vsa oprava in orodje; to se pravi, vsak pripomoček, ki ga pri pranju potrebujemo, naj bo vedno shranjen na tistem mestu, kjer ga pozneje uporabljamo. To pa še ni dovolj. Važno je tudi, da razdalje med stroji in drugimi pripravami (koritom, kotlom, mizo itd.) niso večje kot je neobhodno potrebno; to moremo doseči le tedaj, ako je pralnica primerno velika. Vendar pa se pri izdelavi načrta rade zagreše napake glede velikosti in je prostor ali prevelik ali premajhen in zato za delo neprikladen. Prevelika pralnica povzroča preveč hoje in tekanja ter prenašanja perila od priprave do priprave in nas po nepotrebnem utruja; premajhna pa ovira delo, ker je pretesna. Priprave so v priročni razdalji takrat, kadar zadostuje od ene do druge le korak, lahek pregib trupa in rok.

Popolno opremljena pralnica bi morala imeti najprej stroje za vsa opravila, ki zahtevajo veliko telesne moči. Takih strojev je mnogo vrst. Trdimo lahko, da so v novjšem času tako izpopolnjeni, da perila prav nič ne poškodujejo, česar se gospodinje navadno boje. Ako z njimi prav ravnamo, so nam samo v veliko pomoč, ki nam ni nikjer v gospodinjstvu tako potrebna kakor pri pranju. Žal so stroji v naših pralnicah še redkost. Pač pa bi bile lahko bolj opremljene pralnice velikih stanovanjskih hiš, ki so drugod vsestransko vzorno urejene. K' vsakemu stroju oskrbimo vidno in razumljivo navodilo za ravnanje in uporabo, da zna z njim delati tudi nevajena oseba. Pri vsakem električnem aparatu naj bi bilo na čim priročnejšem mestu stikalo, s katerim spravimo motor v pogon. Prav tako spadajo nad kotel ali stroj za pranje klešče za prijemanje vročega perila in podobno. Vzorna pralnica ima vodovodne pipe na vseh potrebnih mestih. Ker rabimo pri pranju vodo različne toplote, je delo mnogo olajšano, če je urejen samodejni pritok vode v vseh vrstah temperature, to je, kjer potrebujemo mlačno vodo za namakanje, bi morala biti napeljana mlačna voda, kjer rabimo vročo (splakovanje), naj bi pritekla vroča itd., da ni treba vode z zaželeno toplino šele pripravljati.

Pralnica mora biti svetla, ker je prav pri pranju treba zelo dobro videti, ako hočemo čisto oprati. Za delo zvečer ali zarana je potrebna dobra električna luč. Razen stropnih in stenskih svetilk je še dosti stikal, posebno v bližini motorjev, strojev, mize za likanje, da povsod lahko uporabljamo električno razsvetlavo.

Toliko o vzorni pralnici, ki jih še ni mnogo, po naših gospodinjstvih pa menda še nobene. Taka pralnica gotovo velja precej denarja, vendar je možno tudi z manjšimi stroški doseči v tem pogledu marsikaj. Gospodinje zdaj kar mirno in zadovoljno perejo v koritih, ki so popolnoma napačno postavljena, namreč prenizko, kjer ni mogoče delati drugače, kakor da se držimo kajpada zelo sključeno. Vsako korito za pranje bi moralo biti v priročni višini. V tem pogledu je kmečka gospodinja mnogo na boljšem: škač postavi

na klop, pa mnogo udobneje pere kakor mestna v nápak postavljeni posodi.

Prav vsaka pralnica bi morala ustrezati temle pogojem:

1. Prostor za pranje mora imeti velika okna, sicer je delo v nezadostno osvetljenem prostoru zelo oteženo; istočasno mora biti poskrbljeno za električno luč na več mestih.

2. Zračenje mora biti urejeno tako, da se para hitro odvaja in da ni treba delati v vlažnem, zatohlem zraku. Samo zračna pralnica je zdrav delovni prostor.

3. Voda mora biti praktično napeljana. Vodovodne pipe naj bodo na več mestih (kjer rabimo vodo), da ne prenašamo nobenih posod z vodo. Uporabljati smemo kvečjemu gumijasto cev, ki pa v dobro urejeno pralnico ne spada več. Tla morajo biti zadostno nagnjena proti odtoku, da voda hitro odteče. Tudi stene morajo biti zavarovane zoper vlago.

4. Pralnica mora biti lahko dostopna. Stopnice morajo biti toliko široke, da z lahkoto prenašamo po njih košare s perilom v pralnico in iz nje. V vzorni pralnici spuščamo perilo naravnost iz stanovanja v pralnico, v velikih poslopih pa pomaga dvigalo.

5. Vse priprave za pranje morajo biti pritrjene v najbolj priročni višini. Odločno moramo odkloniti vsa vzdana betonska korita pri tleh, ki so prenizka in pregloboka.

Kjer primanjkuje prostora za pralnico, jo naredimo lahko v drugem nadstropju, na primer v kopalnici ali kuhinji, ki mora biti seveda temu primerno opremljena. Tako dobimo prostore, ki nam služijo dvojno, na primer za kopanje in pranje obenem.

PLETENA JOPICA IN PLETENO KRILO

Eliza Skalický

Pletena jopica in pleteno krilo na naši sliki sta delana iz surove prejice številke 5, in sicer z dvojno nitko — za pletenje primera na naši sliki je bila uporabljena igla številke 2. Da pa to delo napravimo lahko v poljubni debelini in ker dela vsaka roka drugače, je najbolje, da ga delamo po kroju. Kroj je narisana v zmanjšani obliki (1 mm = 1 cm) na naši poli v tej številki. Velikost je za 98 cm zgornje širine.

Pri jopici ima prednji del nasutih 66 petelj. Spodnji rob in srednji del spredaj sta delana v drugem vzorcu, in sicer imata po 1 zasukano desno petljo (namesto spredaj vbadamo zadaj) in po 1 levo petljo. Pri naslednji vrsti delamo prav tako, samo tam, kjer so bile desne, pletemo sedaj leve petlje in obratno. Vse drugo pletemo gladko, na licu desne petlje in zadaj leve. Pri prednjem delu dojemamo v sredini namesto ob strani; tudi zgoraj snemamo v sredini, kakor vidimo na sliki.

Hrbet ima 112 petelj. Spodnji rob je kot pri prednjem delu. Pri zadnjem delu snemamo in dojemamo kot običajno, pri kraju. Najbolje je, da položimo delo večkrat na kraj, da vidimo, koliko je treba dojemati ali snemati.

Rokave delamo lahko kratke ali dolge. Kratka oblika je narisana na poli. Na sliki ima rokav nasnutek 66 petelj. Najprej delamo rob, potem pa naglo dojemamo, kakor zahteva kroj. Snemamo pa vedno tako, da petlje zazankujemo, ker se pri navadnem snemanju delo krči. Včasih je treba zazankati dve do tri petlje, kakor pač zahteva kroj. Okoli vratu je našit navaden pas v istem vzorcu kakor je rob. Za rob pri vratu nasnujemo 100 petelj.

Krilo na sliki ima spodaj z gubo 360 petelj. Rob delamo na ta način, kakor so ga delale babice pri nogavicah. Najbolje je, da delamo zavihani del roba s tanjšo prejšico kakor drugo. Pletemo vedno desno naokoli. Ko imamo približno 4 cm robu narejenega, tedaj šele začnemo s pravo prejšico, sicer bi postal namreč rob predebel. Ko imamo prav toliko debelega kot tankega robu, zavihamo tanjši del in nasnutek odparamo, nitko za nitko, petlje nabereemo na iglo in skupaj pletemo 1 prednjo in 1 zadnjo petljo. Nato delo nadaljujemo in, ko imamo približno 30 cm, položimo gubo. Petlje moramo prelagati na tri igle. Nato pletemo tako, da jembljemo od vsake igle hkrati po eno petljo. Ko imamo gubo napravljeno, pletemo dalje gladko do bokov. Tu pričnemo snemati na štirih straneh, kakor je narisano na kroju.

Da moremo krilo zapenjati, ga moramo pri strani prerezati in ga potem lepo izdelati. Lahko ga pa delamo tudi od bokov dalje z odprtino, v tem primeru ga pa moramo obračati ter delati spredaj desne, zadaj pa leve petlje. Ako ga pa delamo brez odprtine, snemamo manj in v pas denemo elastiko.

Pripominjamo, da letošnja moda ljubi peščene barve; zlasti pri pletenih oblekah uporabljajo surove prejice.

PRIDIGA O NOVEM NAUKU

Krista Hafner

Mati rodi otroka v bolečini in trpljenju. V žrtvi in samoodpovedi ga mora vzgajati, če hoče napraviti iz njega človeka, ki naj bo vreden član človeške družbe. To je zakon narave.

V vsem smo že napredovali. Tehnika nam vsak dan ustvarja nove čudovite stroje, s katerimi bi rada sklatila samega Boga iz nebes. Toda stroja, ki bi namesto matere dal življenje otroku, še vse do naših dni ni mogla izumiti. Stremimo za novimi pojavi v življenju, preobrazujemo družbo, v družini pa ostaja vse kakor pred tisoč in tisoč leti: le mati more dati otroku življenje. Res se rodi pri nas dandanes manj otrok ko nekdanj, ti otroci so ponekod boljši, ponekod slabši. Toda vsak zagleda luč sveta le v bolečini in trpljenju svoje matere.

Ljudje postajajo modrejši in hočejo imeti tudi bolj modro urejen svet. »Moderni« nauk oznanja, da družina ni več sposobna, da bi pravilno vzgajala otroka, in zahteva, naj poslej to dolžnost vrši družba ali država. Narava pa se za to ne meni; ne družbi, ampak družini prinaša otroke in kadar ji podari novega člana, ji govori:

»Tu ga imate, pa napravite z njim, kar hočete. Zavrzite ga ali pa ga vzgojite; krstite ga, ali pa ga pustite, da bo rasel kakor jud; pogovarjajte se z njim ali pa ga prepustite, da se vzgaja sam; hranite ga s kalorijami in vitamini ali pa po starem s kruhom in preslim maslom; psihoanalizirajte z njim ali pa ga pustite, da svojo osebnost razvije sam: meni je vseeno. Svojo dolžnost sem izvršila.«

Kadar pride otrok na svet, mu v vsej hiši ena sama oseba more in mora odpreti. Samo mati je za to poklicana in v tem človeštvo od začetka sveta pa vse do danes še ni moglo nič spremeniti. Ves razvoj človeštva, vsa ženska emancipacija, ves napredek, vsa nova miselnost je tukaj brez moči. Nikak življenjski nazor, nobena delniška družba ženi ne more pomagati in ji odvzeti bremena. Žrtev in trpljenje mora vedno nositi sama. Četudi je pobožna, ji duhovnik ne more pomagati. Röntgenovi žarki so tu brez moči, če se morda na znanost zanaša. Vesoljna dobrotelost ji trpljenja ne more olajšati, če je revna, vsi služabniki so odveč, če je bogata. Kadar pride njena ura, ji mora žena divjaka in ljudožrca odpreti sama prav tako kot žena največjega svetnika božjega.

Iz te žrtve in iz tega trpljenja, ki je odmerjeno le ženi in materi, pa se poraja tista silna, sveta vez, ki veže mater na otroka in ki je nič na svetu ne more nadomestiti, s katero se nobeno čustvo na svetu v svoji moči ne dá primerjati. Ne veda ne vera, ne umetnost ne zgodovina ne gospodarstvo doslej te svete vezi še niso mogle raztrgati. To vez spoštujejo vsi. Sentimentalni sanjajo o njej, a tudi najhujši cinik si ne upa norčevati iz nje. Naravoslovci ji preiskujejo jedro in srce, umetniki pa ji s čopičem in paletto rišejo spomenike, ki naj trajajo v večnost. Slaboten otrok in najkrepkejši mož se blaženo smehljata, če omenjaš besedo mati, in divji morilec se ob tem imenu razjoče od ganjenosti prav tako kakor krepostni meščan. O kateri drugi stvari na tem božjem svetu bi še mogli kaj takega trditi?

Zato družine nič na svetu ne bo moglo uničiti. V zadnjih letih so to sicer poskušali, toda uvideli so, da je narava silnejša kot človeško modrovanje. Popravljati napake je vedno težka zadeva. Pri nas še nismo šli skozi ogenj preizkušnje, a smo se šele danes začeli navduševati za to, kar drugi že zavračajo, in pobiramo, kar drugi zametavajo. Zlasti tri vzroke navajajo tiste, hvala Bogu, dozdej še redke matere, ki se navdušujejo za to, da bi se njih otroci vzgajali v državnih zavodih in dečjih domovih namesto doma v družini kot doslej.

Prve trdijo, da se otrok bolje vzgaja v družbi sebi enakih, da se le tam utrdi za življenjski boj in da bo le družba vzgojila iz njega trden značaj. — Toda ali so te matere v resnici prepričane, da je taka vzgoja za otroka najboljša? Kako naj otrok najde pravico, nežnost, potrpežljivost, ki jo za svoj razvoj nujno potrebuje, če mora živeti v svetu samih tujcev, ki pravice in potrpežljivosti ne poznajo? Ali bo mar v tej družbi bolje spoznal življenje, kot bi ga spoznal v družbi očeta, ki ga resno sodi, matere, ki ga ljubi in razume, bratov in sester, ki se pretepajo z njim, tet in stricev, ki nergajo nad njim, in babic in dedkov, ki ga razvajajo!

Druge se izgovarjajo, da imajo le reven dom, da jim manjka sredstev in časa za vzgojo. »Kako naj proučujem svojega otroka, ki ga vendar moram dobro poznati, če ga hočem vzgojiti? Učitelj in vzgojitelj v dečjem domu pa se je tega učil, on bo otroka lažje vzgojil v dobrega človeka. Bog ve, morda je prav on poklican, da postane iz njega kaj velikega v življenju; kako pa naj iz naše revne hiše kaj velikega zraste?« Tako modrujejo.

Narava, ki je že stara in ima za seboj tisočletno skušnjo, pa odgovarja na te ugovore: »Vsa ta novodobna proučavanja otrok me spominjajo na vitamine, ki so jih odkrili šele zadnja leta, o katerih pa trdijo učenjaki, da živijo v stalni smrtni nevarnosti, če jih ne poznaš ali če ne veš, da so v zelo velikih množinah v sadju, mleku, presnem maslu in kruhu itd. Naše matere pa so že od nekdanj hranile svoje otroke prav s temi živili. Praviš, da ne utegneš. Draga mati, kdo pa si upa trditi, da sta mož in žena boljše, če utegneta? In kdo si upa trditi, da so se na primer le iz bogatih družin prihajali veliki možje? Nasprotno, skoraj vsi veliki možje so se rodili v bornih kočah. In ali so ugodnosti življenja res tudi vedno ugodnosti? Mar mislite, da bo otrok, ki se igra na velikem dvorišču pod vodstvom za to izprašanega telovadnega učitelja zato res postal boljši človek? Daj otroku obleko z gumbi, ki se spredaj zapenjajo, pa ga ne bo treba šele po Montessorinih naukih učiti, zapenjati si jih. Daj mu preprostih igračk, pa ne bo gledal neumno v zrak, kaj bi s časom.«

Tretja pa trdi: »Moj prvi otrok je to. Nimam skušnje v vzgojnem poslu. Toliko truda in potrpljenja bi me stalo, da bi se temu privadila. In še bi morda vse napak storila. V dečjem domu pa imajo že toliko skušenj. Vsa ta reč jim je igrača.«

Tem odgovorjata narava in vera: »Dečji domovi so novodobne iznajdbe in nadomeščajo dom le v sili. Saj je čisto ugodno, da mati plačuje hrano za otroka in tam pazijo na njegov telesni razvoj. Kdo pa skrbi tam za otrokovo dušo? Boljša je ena mati, če še tako

zaposlena in revna, kot nobena, in boljši je reven dom kot noben dom, ampak samo hladno zavetišče. Vsakemu opravku pa se je treba enkrat privaditi in v vsaki družini mora biti en otrok prvi otrok. Ljuba mati, kar ti čut dá, to daj otroku. Tudi mati Marija ni bila pedagoško izobražena žena in ni imela velike hiše in bogatega doma, v katerem bi bila vzgajala svojega sina. Pa vendar je iz bornega hlevca napravila palačo in revno tesarsko delavnico je spremenila v katedralo.«

Namesto, da mati premišljuje novodobna gesla, ki prihajajo k nam iz tujih dežel, naj rajši misli na svoj dom, ki je njen dom, naj bo že tak ali tak. Če more, naj ga zboljša. Če bo to resno hotela, bo tudi zmogla. Če ima otrok izvršiti kako poslanstvo v svetu, ga bo izvršil lahko tudi iz takega doma.

K U H A R I C A

Krompirjeva juha s smetano.

Skuhaj $\frac{1}{2}$ kg olupljenega in na kocke zrezanega krompirja v $1\frac{1}{2}$ l vode. Napravi prežganje iz 4 dkg masti in 4 dkg moke, ki mu primešaj žlico drobno zrezane čebule in nekoliko peteršilja, razredči ga z zajemalko mrzle vode in zlij h krompirju. Prideni še vejico majarona, soli in ščep popra in kuhaj vse skupaj še nekaj minut. Preden postaviš na mizo, primešaj še dve žlici kisle smetane ali zajemalko mleka.

Poljski krompir.

Olupi 1 kg kuhanega krompirja in ga nareži na rezine, debele za noževo hrbtišče, ki jih položi v razgreto surovo maslo, da se nekoliko opečejo. Nato naloži polovico v kozo in potresi z nekaj žlicami drobno zrezanega, kuhanega, mastnega svinjskega mesa. Dodaj še drugo polovico krompirja, oblij s kislom smetano in speci.

Žemljni cmok z drobnjakom.

Mešaj deset minut $2\frac{1}{2}$ dkg surovega masla in eno jajce. Nato primešaj dve napojeni in ožeti žemlji, žlico kisle smetane in žličico drobno zrezanega drobnjaka. Vse narahlo premešaj, stresi v mokro krpo, narahlo zaveži, položi v osoljeno vrelo vodo in kuhaj 20 do 25 minut. Kuhano zreži v prst debele rezine, jih naloži na krožnik in zabeli z maslom ali mastjo, ki si v njej zarumenila žličico krušnih drobtin. Postavi s kuhanim sadjem ali solato na mizo (za dve osebi).

Žemljni cmok s čebulo, s sirom ali s peteršiljem.

To jed pripraviš kot zgoraj, le da daš namesto drobnjaka žličico precvrte čebule ali žlico nastrganega bohinjaškega sira ali sesekljanega zelenega peteršilja.

Špinačni narastek.

Kuhano, odcejeno in seseklano špinačo stresi v kozo, v razgreto surovo maslo, prideni namočeno in ožeto žemljo, nekoliko soli in en rumenjaka ter mešaj na ognju, da se zgosti. V ohlajeno deni sneg enega beljaka, stresi v pomazano kozo in speci.

Fižolova solata.

Namoči zvečer $\frac{1}{2}$ l fižola, drugi dan ga skuhaj, osoli in kuhanega odcedi. Polovico pretlači in zmešaj z oljem, kisom in ščepom popra, primešaj še drugi fižol, trdo kuhano, seseklano jajce in dve žlici nastrganega hrena. Vse dobro zmešaj, naloži na krožnik in potresi povrhu drobno zrezan drobnjak.

Snežene žemlje.

Zreži tri stare mlečne žemlje na mezinec debele rezine, jih hitro pomoči v mleko in položi na stran. Vsako namaži po eni strani z mezgo in obloži z njimi pomazano pekačo tako, da je z mezgo namazana stran zgoraj. Napravi sneg iz treh beljakov, ki jim primešaj žlico sladkorja, nadevaj polovico na žemlje in zopet žemlje, na vrh ostali sneg. Postavi v pečico in peci 20 do 30 minut.

Žemlje z vinom.

Zreži tri en dan stare mlečne žemlje na mezinec debele rezine in vsako pomoči po eni strani v raztopljeno surovo maslo. Nato jih zloži na pekačo in postavi v pečico, da nekoliko zarumené. Potem namaži vsako rezino z mezgo, položi v pekačo s pomazano stranjo zgoraj, potresi z nastrganimi, osladkorjenimi jabolki in rozinami in nato zopet žemlje. Vse polij s $\frac{1}{4}$ l zavrelega vina, ki si mu — nekoliko ohlajenemu — primešala en rumenjaki in sneg enega beljaka. Postavi v pečico in peci 15 minut.

Pomarančni cmoki.

Mešaj 3 dkg surovega masla, žličico sladkorja in eno jajce, prideni dve v mleku napojeni in ožeti žemlji in toliko moke, da napraviš testo. To razvaljaj, zreži na četverkotnike, položi v vsakega dobro osladkorjen pomarančni krhelj ter zavij cmoke kakor češpljeve. Kuhaj v slani vodi 12 do 15 minut. Kuhane zabeli s surovim maslom, ki si v njem zarumenila žlico krušnih drobtin.

Slaniki.

Deni v skledico štiri žlice mlačnega mleka, pol žličice sladkorja in $1\frac{1}{2}$ dkg droži; premešaj in postavi za nekaj minut v stran, da vzide. Nato zlij v skledo $\frac{1}{4}$ l toplega mleka, prideni 10 dkg surovega masla, pol kavne žličice soli in $\frac{1}{2}$ kg moke. Premešaj, prideni vzišli kvas in en rumenjaki in vse skupaj s kuhalnico dobro stepaj 10 do 15 minut. Vzišlo testo stresi na desko, potreseno z moko, ga dobro ugneti, napravi klobaso in jo zreži na 50 koscev. Iz teh zvaljaj z rokami podolgaste, za prst debele paličice, jih pokladaj na pomazano pekačo in postavi na toplo, da še pol ure vzhajajo. Nato jih pomaži z raztepenim jajcem in potresi s kumno, zmešano s soljo in postavi v precej vročo pečico, da se rumenkasto zapečejo.

Pečena jabolka.

Šest srednje debelih jabolk operi, obriši in v pečici speci. Pečena pretlači in naloži v skledo. Napravi sneg dveh beljakov, ga zmešaj z nekaj žlicami mezge, naloži po jabolkih in potresi vrh vsega eno do dve žlici zarumenjenih lešnikov ali mandeljnov. Postavi na mizo. M. R.

ZABAVA IN ŠALA

SPODBIJANJE

V lanskem letniku smo že opisali nekaj namiznih iger, ki jih navadno igramo na šahovski deski. Tudi »spodbijanje« je taka igra, vendar pa ni tako nujno navezana na šahovsko desko. Brez posebnega truda si primerno desko lahko sami napravite.

Po izložbenih oknih prodajalnic z otroškimi igračami ste gotovo že zapazili igro z naslovom: Človek, ne jezi se! Mogoče jo imate celo doma in si dolge zimske večere preganjate z njo. Zato vas bo najbrž zanimal opis igre, iz katere je nastala, po mnenju nekaterih, precej manj zapletena in domiselna igra, ki je po prodajalnicah na prodaj.

Ta prvotna igra se imenuje spodbijanje ali spodrivanje. Bistvo igre je namreč, da svojega nasprotnika spodbijamo z deske, če nam je v napotje.

Kakor večino iger, ki so navezane na šahovsko desko, tako tudi to navadno igrata dva igralca, ki v medsebojni tekmi in ostrem boju merita svoje moči. Za to igro so potrebne tele reči: šahovska deska, posoda za kocke, dve kocki in tolikokrat po petnajst raznobarnih kamenčkov, kolikor igralcev se udeleži igre.

Šahovska deska nam predstavlja bojišče; posamezna bela in črna polja so trdnjave, ki jih oba igralca zapovrstjo zavzemata. Igra je razdeljena v tri dele: razvrstitev — naskok — boj. Tisti igralec, kateremu se je najprej posrečilo, da je vse svoje vojake (kamenčke) srečno spravil skozi bojni metež, je zmagovalc.

Beli začne, če sta samo dva igralca; če je pa igralcev več, ki imajo raznovrstno pobarvane vojake, je najbolje, da odloča met kocke. Kdor vrže največjo številko, prvi začne. Drugi se po višini meta uvrstijo za njim. Če dva igralca vržeta isto številko, morata met tolikokrat ponoviti, da dobita zapovrsten met.

Zaradi lažjega razumevanja bomo opisali najprej potek igre z dvema igralcema.

Beli vrže obe kocki in doseže n. pr. 3 in 6, postavi torej dva svoja bela vojaka na tretje in šesto polje šahovske deske — kdor pozna šah, polja pozna. Polja štejemo po vrsti od 1 do 64 takole: Začnemo v prvi spodnji vrsti od leve proti desni, potem v drugi vrsti od desne proti levi, v tretji vodoravni vrsti pa spet kot v prvi, v četrti kot v drugi in tako nadaljujemo.

Črni vrže n. pr. številki 4 in 6, postavi torej svoja (črna) vojaka na četrto in šesto polje. Ker pa stoji na šestem polju bel vojak, zato ga črni spodbije in odstrani z deske. Tako oba izmenoma mečeta kocki in nadaljujeta prvi del igre — razvrstitev — vse dotlej, da imata oba vseh petnajst vojakov razpostavljenih na prvih šestih (kocka ima do šest pik!) poljih (trdnjavah) šahovske deske. Nihče ne sme prej nadaljevati s katerikoli vojakom bojnega pohoda po šahovski deski, dokler ni vseh svojih vojakov razpostavil po prvih šestih trdnjavah. Šele ko je to delo opravljeno, se lahko začne drugi del igre: naskok.

Radovedni seveda sprašujete, kako je mogoče s kocko, ki ima samo šest raznovrstnih metov, spraviti trideset vojakov (15 belih, 15 črnih) na šahovsko de-

sko, ne da bi se nekateri od teh umaknili naprej. Pri tej igri velja takole pravilo: Kakor hitro je kak igralec na isto polje (v isto trdnjavo) postavil vsaj dva vojaka, ga nasprotnik iz tiste trdnjave ne more več izpodriniti. Njegovi vojaki so torej popolni gospodarji tistega polja, nasprotni vojaki nanje nimajo dostopa. Jasno in razumljivo pa je, da imajo dostop domači vojaki.

Zato je zelo koristno, da vsak igralec čimprej zasede vsako trdnjavo vsaj z dvema vojakoma. Pri tem pa nista igralca odvisna samo od srečnega meta, ampak si lahko tudi sama s svojim preudarnim igranjem precej pomagata. Če ima n. pr. črni zdaj enega vojaka na šestem polju, pa pri prihodnjem metu vrže 1 in 5, lahko izbere takole: lahko postavi na šahovsko desko dva vojaka — na prvo in na peto polje, lahko pa tudi oba meta sešteje, dobi pri tem 6 in na tak način lahko postavi le enega vojaka na šesto polje. Ker je s tem ta trdnjava dokončno njegova lastnina, se bo najbrž odločil za zadnji način. (To pa seveda ni nujno, kajti mogoče ima beli v prvi ali peti trdnjavi samo po enega vojaka, ki ga lahko zdaj črni s svojim metom spodbije z deske.) Na dva načina torej lahko izrabimo dosežena meta. Nekateri poznajo še druge načine, ki pa po pravilih niso dovoljeni. Nekateri igralci se pa celo domenijo, da tudi seštevanje ni dovoljeno.

Po pravilih igre je treba postavljati vojake po višini vrženih metov, začenši pri nižjem metu. Če na primer kdo vrže 2 in 5, mora najprej postaviti vojaka na drugo polje in potem šele na peto. Če na drugo polje ne more postaviti svojega vojaka, ker je trdnjava že v popolni oblasti njegovega nasprotnika, potem seveda tudi vojaka na peto polje ne more postaviti. Čakati mora prihodnjega meta. Najbolj ugodno je seveda, če vržemo obenem enaki številki in si s tem popolnoma zavzamemo kako trdnjavo.

Glede spodbitih vojakov velja tole: Kakor hitro je kak vojak spodbit, ne smemo prej premikati drugih vojakov, dokler ne pride tudi ta spodbiti vojak na bojno polje, torej mimo prvih šestih polj. Tole pravilo posebno nazadnje, ko se morajo vsi vojaki zbrati v zadnjih šestih trdnjavah, močno zavlačuje igro in sprevrča pogoje za zmago.

Če se je komu posrečilo, da je vseh svojih 15 vojakov spravil na prvih šest trdnjav, potem lahko preide v drugi del igre — v n a s k o k. Pravila so za ta del igre ista kot za razvrstitev. Treba je namreč paziti, da čim več nasprotnikovih vojakov spodbijemo in da svoje trdnjave čimprej dokončno spravimo v svojo last. Pri tem delu igre pa je važno dvojje: da čimprej spravimo vse svoje vojake v zadnjih šest trdnjav na koncu šahovske deske, obenem pa tudi, da imamo nekaj trdnih trdnjav sredi bojnega polja, ki so zaostali in spodbitim vojakom v pomoč in zaslonbo.

Zadnji del igre, b o j, se začne, kakor hitro je kdo od igralcev dosegel z vsemi svojimi vojaki zadnjih šest trdnjav (od 59. do 64.) na šahovski deski. Zdaj velja, da čimprej spravi vse vojake z deske, kar se pa zgodi tako, da jih spet s pomočjo metov spravljamo za odgovarjajoče število trdnjav naprej. Ta boj pa moramo začeti z zadnjimi vojaki (pri trdnjavi 59). Če ima n. pr. beli tri trdnjave, 59., 61. in 63., zasedene vsako s petimi vojaki, mora najprej spraviti

vse vojake iz 59. trdnjave naprej. Druga pravila so ista kot v prvih dveh delih. Pri tem je treba še pripomniti, da je tudi pravilo o spodbitem vojaku prav tako treba izpolniti kot v drugem delu: spodbiti mora priti najprej k drugim v eno zadnjih šestih trdnjav, potem šele lahko prestavimo tudi kakega drugega. Zmagovalec je tisti, ki najprej spravi vseh petnajst vojakov na opisani način s šahovske deske.

Zmaga je ocenjena po pikah, pri čemer se seštejejo vse trdnjave, katere bi zapovrstjo morali še prehoditi nasprotnikovi vojaki, preden bi bili do zadnjega spravljani s šahovske deske.

Ta igra se med dvema igralcema igra tudi na ta način, da vsak s svoje strani pelje vojsko v boj, kot je to navada pri šahu. Pri tej igri je seveda začetek veliko lažji, ker ni nasprotnikovih spodbijanij. Pravi boj se začne šele sredi deske, ko se obe vojski spoprime. Spodbijanje se izvrši po istih pravilih, kot so bila popisana. V sredi igre morata zato oba igralca predvsem paziti na to, da postavita zoper nasprotnika sklenjeno vrsto trdno zavzetih trdnjav, katerih nasprotnik ne more ne preskočiti ne spodbiti. Pravila so ista kot pri prejšnji igri.

Če je več igralcev in bi vsi obenem radi igrali to igro, se ohranijo vsa pravila igre z dvema igralcema, le razdelitev igre v tri dele odpade, ker je praktično nemogoča. Vsak torej poljubno premika svoje vojake, ne glede na to, ali ima že vse v določeni skupini. Spodbijanje in druga pravila igre so enaka kot pri igri z dvema igralcema.

Kdor pa nima pri rokah šahovske deske, si tudi sam lahko napravi bojno polje. Kak trši papir razdeli na poljubno število polj in si tudi s črto zaznamuje pot, ki naj jo prehodijo vsi vojaki, da ne bo med igro nepotrebnega prerekanja in zmešnjav.

Če se boste dodobra vživeli v igro, vam bo gotovo nudila polno zabave.

*

Kakor kdo vzame.

»Ti, sinočnja čarovnikova predstava je bila sijajna.«
»Čudno. Drugi so mi pa pravili, da ta človek prav nič ne zna.«

»To ni res. Poglej! Za neko njegovo čarovnijo sem mu posodil pet ponarejenih kovačev in pomisli — nazaj sem dobil prave!«

Posredovalnica za službe.

»No, Hilda, kaj si zdaj že dobila služkinjo?«
»Še ne.«
»Kaj ni bilo nobene v posredovalnici za službe?«
»Seveda so bile, pa so bile že vse pri nas!«

Neroden nagrobnik.

»Počivaj v miru,« je dala žena napisati možu na nagrobni kamen, »dokler ne pridem za teboj!«

Najdba.

»Včeraj sem pozabil v tramvaju steklenico konjaka. Ali je bila morda oddana tu na policiji?«
»Ne, konjak ne, ampak mož, ki ga je našel.«

Športnik.

»No, Peter, kaj jemljete zdaj v slovenščini?« vpraša stric.

»Zdaj treniramo Gregorčičevo ‚Soči‘!«

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

Odlomek iz pisma.
(Janko Moder, Dol. — 25 pik.)

Se dne 1. XI. (Vsi sveti.)

Deaga Tanja!

Steansko vas močje valilo. Geob velikih cib je ceka. Gojka je cajša poleti cezala beinje kot tenje. Jeseni, ko grade peckoje, bo letina pasja. Dolina hudo podobna pušči. Suha steuga, pesek, kamen, jesen je ta keaj. Me še ne bova enojile, kar pa ti dobro vagaš; te Janče pusti voh fužine danes, a... pošta Tvoje deage Matke.

Tole pismo mi je zadnjič prinesel prijatelj, naj z njim preskusim svoje ugankarje, koliko domačega zemljepisja znajo. Sestavljeno je namreč iz samih slovenskih krajev. Pripomnil mi je pa, da je treba izrabiti pri iskanju krajev vse črke iz pisma, pri tem pa se ne sme nobena premakniti s svojega mesta. Pa še to mi je zaupal, da je oreh precej trd.

Črkovnica.

(M. K., Ljubljana. — 23 pik.)

A A A A A A del sobne opreme (tuj.)
A A A A A A slovenski leksikograf
A A A B C C šahovski izraz
C Č Č D D D čustvo
D D E E E E nečastno dejanje
E E F G G I orkan
I I I I J J rod belgrajskega škofa
J K K K K K zadnji ostanek goriva
K K L L L L Enejeva žena
M N N N N O mesto v severni Italiji
O O O O O O zakonsko stanje
O P P R R R sprednja stran
R T U U U V vladarski naslov
V V V Z Z Z obrtnik

II. in V. navpična vrsta (od zgoraj navzdol) povesta ime in priimek slovenskega pesnika ter naslov njegove prve pesniške zbirke.

Prerokovanje.

(Bine, Lesce. — 13 pik.)

K r e u s ž a
š a e e l z c
n s r d a e i
o o u i š s p

Repertoar Narodnega gledališča.

(Tek, Ljubljana. — 15 pik.)

Opera:

Sobota 5. III.: Boris Godunov. (Red D.)
Torek 8. III.: Traviata. (Red C.)
Sreda 9. III.: Nižava. (Red A.)
Nedelja 13. III.: Mrtve oči. (Red B.)

Istopisnica za predpust.

(Danica, Brusnice. — 19 pik.)

16- t21 ----, --- 14----,
š- 19e ----, --- 6n----

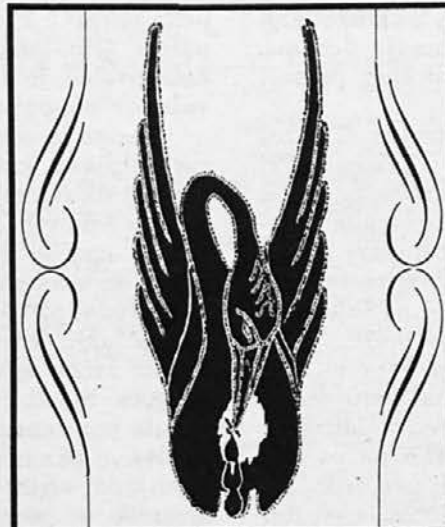
Vremenska za marec.

(Gradaški, Ljubljana. — 17 pik.)

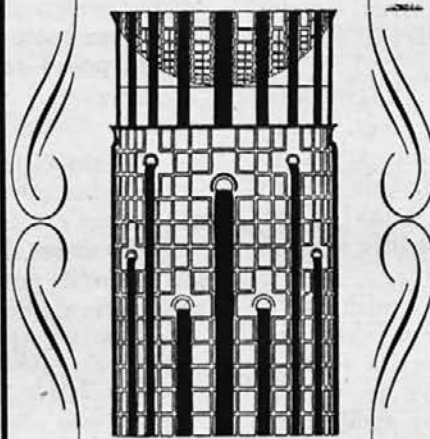
Čebela, dobrota, slepota, grlo, tipalka, Martuljek, bratec, dinar, mikado, Nanos, capa, lepota. — Vzemi iz vsake besede en zlog in jih primerno uredil

Za god slovenskim materam.

(Al. Š., Ljubljana. — 27 pik.)

h m ž p a r a o n
e p j i n o u r v i
l a r d p l ž v i
o a v v é a s d n
a k p a o k r u r
o s z s n k v a b
n i u t e e d v á
d k n r j e z a r
o e e v b i j j v
r o t d - é r n j
e a a i ž - n r j
i v l m a i - o a r
l z r e a v v o r
- o a r z o v k p

l t s n z z k e i
r c z e r n a u o
k i t p r v o s u
o m v e s m o a s
l i e b r e j d e
o e s o - t e s
e t k i i n o e d
i j u e n j - a l
t o g e j s r r r
r e s a e n a k i
l p m p e r a r j
t p s s i e r r e
t e z o n o n š e
a m z a u k a u n

Ogledalo.

(Radoš, Stari trg. — 29 pik.)

s b i e	i n	N	a o	j p č n s t b l t l
l n l a m l l		o		u t g n m m s d l
e j e e o	o i i	a a a i a e a o		o e
	v o r e	č	a l	d v d t d s t
		e a	p	a e i i i

Aksijom.

(Prokijon, Ljubljana — 21 pik.)

$3 + \frac{5}{2} - \frac{3}{5} - 3 + \frac{1}{3} - \frac{3}{5} + 3 + \frac{2}{5} - 3 - \frac{1}{3}$

Posetnica.

(Hostar, Ljubljana. — 11 pik.)

Z. Nacestnik

Odrin

Rešitev ugank v februarški številki.

Denar. Prt na mizi je abecedni kvadrat. Novci kažejo črke, ki dajo, pravilno zložene, rešitev: Grabežljivost. Besednica. Cepet — tepec.

Vremenska za februar. Ključ: Klavdij, Prut, učenost. Sveti Valentin prinese ključe do korenin.

Odbiralnica. Vzemi iz vsake besede prvo in tretjo črko. Srednja pot — najboljša pot.

Istopisnica. Lepa žena je dragulj, dobra žena je zaklad. Napoleon I.

Prošnja ubogih ptic. Vzemi vsak prvi zlog. Dobiš:

Ne zabi nas, sirote male,

ki v zimi mrzli same smo ostale.

Prerokba. Začni brati pri zgoranjem N in vtakni vmes samoglasnike, ki jih označujejo žarki s svojo dolžino (a najdaljši, u najkrajši). Tako razbereš Levstikovo šaljivo prerokbo za god sv. Apolonije v februarju: Naj sonce posije na svete Polone god, potem je v mokrem poletju zadosti gob.

Številnica. Modrost, Albin, veja.

Domovina, vedno mislim nate

in na neosvobojene brate.

Kdo je tat? Vzemi v vsakem poročilu iz prvega stavka tiste črke, kot ti jih zapovrstjo pove datum. Dobiš: Prijatelj tuje lastnine.

Črkovnica. 1. slon, Nero; 2. kri, Ivo; 3. hlev, Vida; 4. kes, sin; 5. tele, Erna; 6. gaz, zel; 7. kosa, Aleš; 8. brv, vid; 9. kres, sloj; 10. oče, Ema. Ni vse za vse!

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljavci ugank naj pošiljajo tudi vse rokopise na isti naslov.

KAKO JE Z VEJICO PRI NAREKOVANJU?

Večina naših revij se ni menila za pravilo Kolaričevega Jezikovnega rešeta (Vejica in narekovaj, str. 59) in za čl. 49 novega pravopisa — Mladika se je zadnje leto teh pravil držala — zato sem prosil poklicne strokovnjake za ureditev tega nesoglasja in nerada. Prejel sem avtoritativen odgovor, ki ga tu priobčujem in s katerim je pravda končana. Ur.

Breznik-Ramovšev Slovenski pravopis določa v prvi izdaji čl. 49, tole: Glede vejice pri narekovaju pomni: Kjer je stavek z narekovaji pretrgan, stoji vejica za narekovajem, n. pr. »Po moji pameti«, pravi počasi, »je to žganje.« — Kako je treba razumeti to pravilo? Takole: vejica stoji za narekovajem samo takrat, kadar je dobesedni stavek pretrgan na takem mestu, da bi vejica ali kako drugo ločilo ne stalo, če bi ne bilo napovednega stavka. Če v gornjem primeru izpustimo iz premege govora napovedni stavek, dobimo »Po moji pameti je to žganje«, torej brez vsakega ločila. Vejice torej ne terja z narekovaji oklenjeni stavek, marveč samo vrinjene napovedne besede. Tak primeri pa so le redki.

Nekateri pa so to pravilo napačno razumeli, kakor da je treba postavljati vejico za narekovajem zmeraj, kadar je dobesedni govor pretrgan. Tako stavijo ponekod takole: »Vidite, mu je rekel, vse to dokazuje...« ali »Naj vam dam nekaj pojasnil«, je nadaljeval. »Znano vam je...« — Taka stava vejice je napačna. Poglejte te stavke brez napovednih besed: »Vidite, vse to dokazuje...« in »Naj vam dam nekaj pojasnil. Znano vam je...« — V teh primerih terja ločilo z narekovaji oklenjeni stavek sam, bodi že vejica ali pika, včasih klicaj ali vprašaj. Zato je v takih primerih treba pisati vejico pred narekovajem; nikomur ne pride na misel, da bi pisal narekovaj pred klicajem ali vprašajem v takih primerih, kakor so: »Oho!« je planil pokonci, »o tem se homo pa še pomenili.« ali »Kaj?« je zarobantil, »ti boš meni lagal!«

Ker so prvi primeri le redki, drugi pa zelo pogostni — ker je gornje pravilo zaradi napačnega razumevanja povzročilo napačno rabo v večinskih primerih, zato Breznik-Ramovšev Slovenski pravopis v šolski izdaji gornjega pravila ne vzdržuje več; to se pravi: zaradi preprostosti znatno manjšino žrtvuje veliki večini. Zato si zapomnimo preprosto pravilo: Kadar navajamo celotne stavke, stoji narekovaj zmeraj za vejico. Drugače je seveda, če narekovaj velja le posamezni besedi, izrazu ali skupini besed, ki so v stavek vrinjene. V takem primeru stavčna ločila stojé izven narekovajev. A. Breznik.

VOJSKE REŠI NAS, O GOSPOD!

Vojska je dvorezen meč. Nekdo je trdil: »Kratka vojska pobiljša, dolga vojska pohujša.« Vsi smo to skušali. Ko bi bila svetovna vojska trajala pol leta, bi bila sveč gotovo pobiljšala. Ker je pa trajala pet let, ga je le pohujšala. Krivice so se zarodile in kotile kupoma. Postavili so pri mirovnem sklepanju bilanco, ki je bila zopet krivična, kar Slovenci tako bridko čutimo ob razkosanem našem narodnem telesu. Sedaj — vsaj pri nas — vojske ni in kljub temu je po vsem svetu tiha, skrita vojska, strašna tekma v oboroževanju. Narodi redno nič ne slutijo, kako grozno breme za davkoplačevalce je oboroževanje. Vse je nekam skrito. Vedó samo sladkó se smehljajoči milijarderji — lastniki tovarn za proizvodnjo orožja. Da bi imeli nekaj splošnega pojma o tem, si oglejmo uradne podatke Zveze narodov. Ta je ugotovila, da se je leta 1935 po vsem svetu potrošilo za nabavo bojnega orožja 855.560.000 angleških funtov. (Računajmo funt po 235 din in v naši valuti dobimo vsoto okroglih 240 milijard.) Naša navadna pamet te številke ne more obseči. Poskusimo jo nekoliko vsaj s primerami doumeti. Recimo, da bi kdo imel ta denar in bi vsak dan porabil 470 din; živeti bi moral milijon let, predeu bi ta zaklad izčrpal, pa bi dediči še lepe ostanke dobili. — Drugi primer: Če si kupiš za 45 din sukance in bi bila ta nitka dolga eno miljo (1609 m), bi jo lahko ovil okrog zemlje 172.169krat! Velikanski klobiči! — Če bi ti pa kdo izplačal te funte v zlatu, bi štel, ako vsako sekundo našteje en funtovski cekin, celih 24 let! — To so preprosta pojasnila teh številk,

ob katerih nam zastaja sapa. — Poglejmo, koliko stane orožje. Kroglice (naboji) za puške so poceni, 1000 jih stane šest funtov, približno poldrugi dinar vsaka. Če pa jih s strojnimi in puškami v eni uri lahko posmodiš en milijon, pa zadeva ni poceni. Vojaška puška tudi ni draga. Stane le 5 funtov (nekaj nad 1000 din). Za pet milijonov vojakov pa je vsota že kar grozna. — Strojnica stane 128 funtov (50.000 din), vsaka granata za navaden top (57 mm) 675 din, topi velikani stanejo 567.000 din, vsaka granata zanje 1175 din. Pri dolgotrajnem topniškem ognju frčijo milijoni kot smeti v zrak. — Dober tank, ki jih ima danes vsaka vojska, stane nad tri milijone. — Sodobno letalo bombnik stane 4.700.000 din. — Sodobna križarka velja pol milijarde, ladja velikanka pa 1410 milijonov dinarjev. — Številke stroškov so iz leta 1935. Danes so morda že za sto odstotkov zvišane. Strmimo in vprašujemo: Čemu vse to? Industrijski milijarder nam bo zelo ljubeznivo pojasnil: Zato, da zaposlimo delavstvo v rudnikih in po tovarnah. Res je. Toda kakšen uspeh, kakšna korist je vse to za človeštvo? Če izbruhne vojska, bo orožje le za to, da bo morilo — in sicer najboljše ljudi — in sesipalo v razvaline cela mesta. Ako ne bo vojske, bo to orožje rjavelo, zastarelo, rodilo novo škodo in bogatilo kvečjemu le še vojno industrijo. Ko bi svet te vsote plodno porabljal: za bolnišnice, za šole, za ceste, za obdelavo velikanskih pušč, za hiše revnim sloiem — za res bi se dal ustvariti paradiz na svetu. — »Kakó strašná slepota je človeka!«

UGANKARJEM

REŠILCI UGANK V FEBRUARSKI ŠTEVILKI

Kržišnik Helena (200), Debevec Krista (200), Rakovec Josip (200), Lipoglavšek Slava (200).

Aleš Franc (175), Trebše Alojzij (175), Cesar Anton (148), Sodja Franc (148), Mlakar Jozef (148), Kalan Luka (196), Jeguč Stanko (196), Zajec Lojze (196), Mihelič Marko (175), Modrinjak France (196), Vidensek Ana (148), Kunstelj France (195), Katoliško društvo rokodelskih pomočnikov Vrhnika (175), Duhovnik Alojzij (155), Kozjek Franc (155), Bratulič Viktor (175), Kapš Stanko (195), Cirilska knjižnica Ljubljana (195), Jeraša Janez (175), Demšar Viktor (175), Kastelic Vinko (195), Kalan Minka (175), Kocmur Pavla (187), Lukovšek Ivanka (187), Kržišnik Angela (196), Samostan Stična (175), Štrubelj Lojze (195), Poldo Tone (195), Dijaška knjižnica Marijanišče (115), Regali Ivanka (127), Cukale Jože (195), Pavlin France (148), Bulovec Ivo (148), Mihelič Franc (148), Bezjak Alojz (177), Senica Feliks (121), Grčman Stanislav (175), Benedičič Jakob (155), Balantič Franc (119), Zemlja Julka (148), Zemlja Marija (148), Golnar Franc (175), Miklavčič Franja (175), Petelin Mimica (175), Petelin Francka (175), Erjavec Amalija (175), Zorec Alojzij (175), Imperl Peter (175), Jandejski Mira (175), Cuderman Nace (148), Soklič Dolenčeva Josipina (116), Dobrovolje Ivan (195), Femc Boris (195), Ržišnik Franc (175), Pipan Jelica (187), Tavčar Milan (195), Slapar Pavel (175), Dijaški zavod Kranj (175), Klobovs Anton (175), Kiferle Danica (108), Gros Ančka (165), Baša Lenčka (165).

Langus Milka (68).

Izžrebani so bili: Za prvo nagrado: Lipoglavšek Slava, profesorica, Ljubljana, Poljanski nasip 10/I. Za drugo nagrado: Regali Ivanka, Kopišča 4, Stahovica pri Kamniku; Debevec Krista, Ljubljana, Domžalska cesta 9. Za tretjo nagrado: Mlakar Jozef, Češnjica 19, Srednja vas v Bohinju; Vidensek Ana, Predovičeva 10, Moste pri Ljubljani; Trebše Alojzij, zvaničnik drž. žel., Zidani most.

Stanje pri tekmovanju zastavljalec: Planina, Kranj (21), Moder Janko, Dol (12), Tanjšek Franjo, St. Andraž (11), S. O., Sele (11), France, Središče (5), Pepe, Kropa (1), Cuderman Nace, Tupaliče (1), France, Mošnjje (1).

RAZPIS NAGRAD ZA MAREC

Za prvo nagrado: Termos steklenica v vrednosti 100 din. — Za drugo nagrado: Dve knjižni nagradi iz založbe Mohorjeve družbe v vrednosti po 50 din. — Za tretjo nagrado: Tri knjižne nagrade iz založbe Mohorjeve družbe v vrednosti po 20 din.

POMENKI

Kapš Stanko, Ljubljana: Mogoče bom poskusil priobčiti. Drugič rajši kaj bolj enostavno duhovitega pošlji!

H. K., Ljubljana: Mislim, da se dobro ne razumeva! Kdor namreč hoče biti izžreban, mora nujno izpolniti vsaj dva pogoja: uganiti mora vsaj tretjino ugank in poslanim rešitvam priložiti legitimacijo (izrezek naslova). Gospod Žreb namreč zavezanih oči poseže med te legitimacije in mi jih zapovrstjo daje v roke. Čudeža pa gospod Žreb seveda ne more narediti! To tudi za druge drži!

Harun al Rašid, veliki kalif, je hotel preskusiti razsodnost svojih podložnikov. Preoblekel se je in na trgu prodajal cekine za mali bakreni navec. Pametni so kupovali, drugi pa so smatrali prodajo za sleparijo. Kot Harunu al Rašidu se godi nam, ki priporočamo za pranje priznano dobro terpentinovo milo Zlatorog. Razumne gospodinje perejo z njim, — druge pa v svojo veliko škodo preslišijo naš glas.

TERPENTINOVNO MILO
Zlatorog

Danica, Brusnice: Poslala si mi že boljše uganke in upam, da jih boš v prihodnje spet!

France, Ljubljana: Besedne uganke niso kaj prida. »Odlomek« bi bil še najboljši, pa ima pravopisno napako, ki ga precej pokvari. Drugače je z risanimi, ki so mi kar všeč in bodo — vsaj nekatere — priobčene. Še se poskusi in pošlji!

Cene, Klečet: Tvojih izdelkov se držijo še vsa znamenja začetniške slabosti. Primerjaj svoje stvari z dosedanjimi ugankami v Mladiki!

Drugi boste prišli prihodnjič na vrsto.

Za nedelje in praznike
priporočamo molitvenik

Svete maše

prireديل Vital Vodusek

Knjižica vsebuje iste mašne molitve v slovenskem jeziku, kot jih moli duhovnik pri oltarju v latinskem jeziku

Cena za ude

V platno vezan z rdečo obrezo 20 din,
v pegamoid vezan z zlato obrezo 27 din,
v usnje vezan z zlato obrezo 36 din.

Cena za neude

V platno vezan z rdečo obrezo 28 din,
v pegamoid vezan z zlato obrezo 36 din,
v usnje vezan z zlato obrezo 48 din.

Naročila izvršuje

Družba sv. Mohorja v Celju

Ljudska samopomoč * Maribor, Aleksandrova c. 47

registrovana
pomožna blagajna

• v lastni palači

sprejme vse zdrave osebe za pogrebno in doto - Na pogrebninah in doti je izplačanih že nad 30 milijonov din - Zahtevajte brezplačno pristojne izjave

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE
CELJE • LJUBLJANA • MARIBOR

Obrestna mera za vloge znaša do 5%

Za vloge in obresti jamči Dravska banovina z vsem premoženjem in vso davčno močjo!